

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

સાંગયોગ એન્જિનિયરિંગ એન્ડ કન્સ્ટ્રક્શન કો. લિ.

વિ.

ભારતીય રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગ પ્રાધિકરણ (એન.એચ.એ.આઈ)

(સિવિલ અપીલ નં. ૪૭૭૯/૨૦૧૯)

મે ૦૮, ૨૦૧૯

[આર. એફ. નરીમાન અને વિનીત સરણ, ન્યાયમૂર્તિઓ.]

લવાદ અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૮૬ – કલમો ૩૪(૨)(બી)(૨), ૩૪(૨)(એ)(૩) – પ્રતિવાદીએ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્યમાં રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગ ૨૬ પર ચાર-લેન બાયપાસના નિર્માણ માટે ટેન્ડર આમંત્રિત કર્યા – અપીલકર્તાનું ટેન્ડર સ્વીકારવામાં આવ્યું – કરારના અમલીકરણમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલા ચાર ઘટકો, એટલે કે સિમેન્ટ, સ્ટીલ, પ્લાન્ટ અને મશીનરી તથા અન્ય સ્થાનિક સામગ્રી માટેની કિંમત સમાયોજનની ગણતરી કરારની ઉપ-કલમ ૭૦.૩માં

આપેલા સૂત્ર મુજબ થવાની હતી – ઔદ્યોગિક વિકાસ મંત્રાલય દ્વારા પ્રકાશિત થતો થોક ભાવ સૂચકાંક (ડબલ્યુ.પી.આઈ.) નો ઉપયોગ કરીને અપીલકર્તાને કિંમત સમાયોજન ચૂકવવામાં આવતું હતું, જે ૧૯૯૩-૯૪ = ૧૦૦ (જૂની શ્રેણી) વર્ષોને અનુસરતો હતો – જોકે, ૧૪.૦૯.૧૦થી, મંત્રાલયે જૂની શ્રેણી માટેનો ડબલ્યુ.પી.આઈ. પ્રકાશિત કરવાનું બંધ કર્યું અને ડબલ્યુ.પી.આઈ. શ્રેણી ૨૦૦૪-૦૫ = ૧૦૦ (નવી શ્રેણી) હેઠળ સૂચકાંકો પ્રકાશિત કરવા શરૂ કર્યા – કિંમત સમાયોજનની ગણતરી કરવા માટે નવી શ્રેણી હેઠળ બંને સૂચકાંકો સી૧ અને કો અપીલકર્તાને ઉપલબ્ધ હોવાથી, અપીલકર્તાએ તે મુજબ બિલો રજૂ કર્યા – ૧૫.૦૨.૧૩ના રોજ, પ્રતિવાદીએ નીતિ પરિપત્ર બહાર પાડ્યો, જેમાં સૂચકાંકો નક્કી કરવા માટે નવું સૂત્ર વપરાયું હતું અને એવું જણાવાયું હતું કે તે પરિપત્ર વિવાદાસ્પદ કરાર પર લાગુ પડશે, જેના પરિણામે એક જોડાણ ગુણાંક આપવો ફરજિયાત બનતો, જેના દ્વારા જૂની શ્રેણીને નવી શ્રેણી સાથે જોડવામાં આવતી – અપીલકર્તાએ પરિપત્રને પડકાર્યો – અંતે, ત્રણ સભ્યો ધરાવતી આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલએ મેજોરિટી એવોર્ડ દ્વારા ઠેરવ્યું કે પરિપત્ર કરારની શરતોની મયાદમાં હોવાથી લાગુ પડી શકે – અપીલકર્તા દ્વારા કલમ ૩૪ હેઠળ અરજી દાખલ કરવામાં આવી – વડી અદાલતે નામંજૂર કરી – અપીલકર્તાએ અન્ય બાબતો સાથે એવો દાવો કર્યો કે કલમ ૩૪(૨)(બી)(૨) આકર્ષાય છે કારણ કે એવોર્ડ ભારતની જાહેર નીતિ સાથે વિરુદ્ધ છે અને કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) પણ આકર્ષાય છે કારણ કે પ્રાકૃતિક ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન થયું હતું – ઠેરવ્યું: બહુમતી એવોર્ડે જોડાણ ગુણાંક સુધી પહોંચવા માટે

જે સરકારની માર્ગદર્શિકાઓનો ઉલ્લેખ કર્યો અને આધાર લીધો, તે ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ ક્યારેય પુરાવામાં નહોતી – ટ્રિબ્યુનલે પોતે જ એ જણાવતાં કે તે અમુક વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ છે, તે માર્ગદર્શિકાઓ પર આધાર રાખ્યો – પરિસ્થિતિ એવી હોવાને કારણે, અપીલકર્તા પર તેનો સીધો પ્રભાવ પડતો, કારણ કે તેને તે માર્ગદર્શિકાઓની લાગુ પડવા અંગેની અથવા વ્યાખ્યા અંગે રજૂઆત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી નહોતી – તેથી, મેજોરિટી એવોર્ડ કલમ ૩૪(૨)(એ) (૩) હેઠળ રદ કરવામાં આવે છે – વધુમાં, જોડાણ ગુણાંક લાગુ કરવા માટે, એક પક્ષ દ્વારા એકતરફી રીતે બહાર પાડાયેલ પરિપત્ર, બીજા પક્ષની સંમતિ વિના, કરારના બીજા પક્ષને કોઈ રીતે બંધનકારક બની શકે નહીં – ખરેખર, પરિપત્રમાં સ્પષ્ટપણે નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું કે, જો સુધી કોન્ટ્રાક્ટરો તે અંગેનું બાંહેધરીપત્ર/ સોગંદનામું ન આપે કે પરિપત્ર હેઠળનું કિંમત સમાયોજન તેમને માન્ય છે, તો સુધી તે લાગુ પડી શકશે નહીં – અપીલકર્તાએ આવી બાંહેધરી માત્ર શરતીરૂપે અને આ દલીલને અક્ષુણ્ણ રાખીને આપી હતી કે પરિપત્ર લાગુ પડતો નથી અને પડી શકે નહીં – બહુમતી એવોર્ડે ઉક્ત એકતરફી પરિપત્ર લાગુ કરીને અને કરાર હેઠળના કાર્યક્ષમ સૂત્રના સ્થાને કરારથી પરનું બીજું સૂત્ર પ્રતિસ્થાપિત કરીને પક્ષકારો માટે નવો કરાર રચી નાખ્યો – તેથી, ન્યાયનો એક મૂળભૂત સિદ્ધાંત ભંગ થયો – આવી વર્તણૂક આ દેશમાં અનુસરાતા ન્યાયના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોના વિરુદ્ધ ગણાય અને અદાલતના અંતરાત્માને આઘાત પહોંચાડે – જોકે, આ આધાર માત્ર અત્યંત અપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓમાં જ ઉપલબ્ધ છે, જેમ કે વર્તમાન પ્રકરણમાં છે – વડી અદાલતના એકલ ન્યાયાધીશ

અને વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદાઓ રદ કરવામાં આવે છે – પરિણામે, મેજોરિટી એવોર્ડ પણ રદ કરવામાં આવે છે – પક્ષકારો વચ્ચે પૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, માઈનોરિટી એવોર્ડને યથાવત્ રાખવામાં આવે છે – આ એવોર્ડ, વ્યાજ સાથે, હવે પક્ષકારો વચ્ચે અમલમાં મુકવામાં આવે – વિદેશી એવોર્ડ્સ (માન્યતા અને અમલવારી) અધિનિયમ, ૧૯૬૧ – કલમ ૭ – ભારતનું બંધારણ – અનુચ્છેદ ૧૪૨ – આંતરરાષ્ટ્રીય વેપારિક લવાદ અંગેનો યુએનસિટ્રાલ આદર્શ કાયદો – અનુચ્છેદ ૨૬.

મધ્યસ્થી અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ – કલમ ૩૪ – ભારતની “જાહેર નીતિ” સાથે વિરોધાભાસ ધરાવતા મધ્યસ્થી ચુકાદાને રદ કરવો – સુધારા અધિનિયમ, ૨૦૧૫ પછીનો કાયદો – ઠેરવ્યું : “ભારતની જાહેર નીતિ”, ભલે તે ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની કલમ ૩૪ માં હોય કે કલમ ૪૮ માં, હવે “ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિ” એવો અર્થ ધરાવશે, જેમ કે એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ કેસના પરિષ્કેદ ૧૮ અને ૨૭ માં સમજાવવામાં આવ્યું છે, એટલે કે ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિ આ અભિવ્યક્તિના “રેનુસાગર” અર્થગ્રહણ સુધી મર્યાદિત ગણાશે – વેસ્ટર્ન ગેકો કેસમાં “ભારતની જાહેર નીતિ” ના વ્યાપનો જે વિસ્તાર કરવામાં આવ્યો હતો તે દૂર કરવામાં આવ્યો છે – એસોસિયેટ બિલ્ડર્સના પરિષ્કેદ ૨૮ અને ૨૯ માં સમજાવ્યા મુજબ વેસ્ટર્ન ગેકો હવે અમલમાં રહેશે નહીં, કારણ કે મધ્યસ્થીએ ન્યાયિક અભિગમ અપનાવ્યો નથી તે આધાર

પર ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ કરવાનો બહાનો રાખી અદાલતનો હસ્તક્ષેપ ચુકાદાના ગુણદોષના આધાર પર થઈ જશે, જે સુધારા પછી મંજૂર થઈ શકે તેમ નથી – પરંતુ, ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની કલમો ૧૮ અને ૩૪(૨)(એ)(૩) માં સમાવવામાં આવેલા કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો, એસોસિયેટ બિલ્ડર્સના પરિષદ ૩૦ માં દર્શાવ્યા મુજબ, ચુકાદાને પડકારવાના આધાર તરીકે યથાવત્ રહે છે – મધ્યસ્થી અને સમાધાન (સુધારા) અધિનિયમ, ૨૦૧૫

મધ્યસ્થી અને સમાધાન (સુધારો) અધિનિયમ, ૨૦૧૫ – ની પ્રસ્તુતતા – ઠેરવ્યું: સુધારેલી કલમ ૩૪ માત્ર તેવી કલમ ૩૪ હેઠળની અરજીઓ પર જ લાગુ પડશે, જે ૨૩.૧૦.૨૦૧૫ના રોજ અથવા ત્યાર પછી અદાલતમાં કરવામાં આવી હોય, ભલે મધ્યસ્થી કાર્યવાહી તે તારીખ પહેલાં શરૂ થઈ હોય – મધ્યસ્થી અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ – કલમ ૩૪.

કાયદાઓનું અર્થઘટન – સ્પષ્ટીકરણના સ્વરૂપે સુધારો – ભૂતલક્ષી અથવા ભાવિપ્રવર્તી – ઠરાવાયું: કલમ ૩૪(૨)(બી)(૨) માં સ્પષ્ટીકરણ ૧ અને ૨ માં કરવામાં આવેલા સુધારા કોઈપણ શંકા નિવારવા માટે કરવામાં આવ્યા છે – સિદ્ધાંત મુજબ પણ, સુધારાના સ્વરૂપ કરતાં તેના મુખ્ય આશય જોવાનું રહે છે – તેથી, શંકા નિવારવા માટે, કોઈ બાબત સુધારા દ્વારા સ્પષ્ટ કરવામાં આવે એવા કેસોમાં પણ, જો અગાઉનો કાયદો તત્ત્વરૂપે બદલવામાં આવ્યો હોય, તો આવું સ્પષ્ટીકરણ ભૂતલક્ષી બની શકતું નથી – લવાદ અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ – કલમ ૩૪(૨)(બી)(૨) ના સ્પષ્ટીકરણ ૧ અને ૨.

શબ્દો અને અભિવ્યક્તિઓ – “ભારતની જાહેર નીતિ” – તેનો અર્થ –
ઠેરવવામાં આવ્યું: ભારતની જાહેર નીતિનો અર્થ હવે મર્યાદિત રીતે, પ્રથમ તો
એવો થાય છે કે સ્વદેશી મધ્યસ્થ ચુકાદો ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિને
વિરુદ્ધ હોય, જેમ કે એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ કેસના પરિચ્છેદ ૧૮ અને ૨૭ માં
સમજાવવામાં આવ્યું છે, અથવા દ્વિતીય તો એવો કે એવો ચુકાદો ન્યાય અથવા
નૈતિકતાની મૂળભૂત કલ્પનાઓના વિરુદ્ધ હોય, જેમ કે એસોસિયેટ બિલ્ડર્સના
પરિચ્છેદ ૩૬ થી ૩૯ માં સમજાવવામાં આવ્યું છે – કલમ ૩૪(૨)(બી)(૨)
માટેની સ્પષ્ટીકરણ ૨ અને કલમ ૪૮(૨)(બી)(૨) માટેની સ્પષ્ટીકરણ ૨
સુધારા અધિનિયમ દ્વારા માત્ર એ માટે ઉમેરવામાં આવી હતી કે એસોસિયેટ
બિલ્ડર્સમાં સમજાયેલા વેસ્ટર્ન ગેકો કેસને, ખાસ કરીને પરિચ્છેદ ૨૮ અને ૨૯
ને, હવે દૂર કરવામાં આવે – મધ્યસ્થતા અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ –
કલમ ૩૪(૨)(બી)(૨) માટેની સ્પષ્ટીકરણ ૨ અને કલમ ૪૮(૨)(બી)(૨)
માટેની સ્પષ્ટીકરણ ૨ – મધ્યસ્થતા અને સમાધાન (સુધારા) અધિનિયમ,
૨૦૧૫.

મધ્યસ્થતા અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ – કલમ ૩૪(૨એ) –
“સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા” – ઠેરવ્યું: જ્યાં સુધી ભારતમાં આપવામાં આવેલા
દેશીય એવોર્ડ્સનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી હવે ઉપકલમ (૨એ) હેઠળ એક વધારાનો
આધાર ઉપલબ્ધ છે, જે ૨૦૧૫ના સુધારા અધિનિયમ દ્વારા કલમ ૩૪માં
ઉમેરવામાં આવ્યો છે – એવોર્ડના મુખપૃષ્ઠ પરથી જ દેખાતી એવી સ્પષ્ટ
ગેરકાયદેસરતા હોવી આવશ્યક છે, જે બાબતના મૂળ સુધી જાય તેવી

ગેરકાયદેસરતા દર્શાવે છે, પરંતુ જે માત્ર કાનૂનની ભૂલભરેલી અમલવારી જેટલી ન હોય – જો એવો આક્ષેપ કરવામાં આવે કે મધ્યસ્થ કરારની સીમાથી બહાર ગયો હતો અને તેને સોંપવામાં ન આવેલી બાબતોનો નિર્ણય કર્યો હતો, તો તે અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત ભૂલ ગણાશે, જેને “સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા”ના આધારે સુધારી શકાય, અને આ આધાર ૧૯૯૬ના અધિનિયમના ભાગ ૨ હેઠળ નક્કી થતી આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતાઓ પર લાગુ નહીં પડે – એસોસિયેટ બિલ્ડર્સના પરિચ્છેદ ૩૧ અને ૩૨માં જેમ સમજાવવામાં આવ્યું છે તે અર્થમાં તર્કવિરુદ્ધ એવો નિર્ણય, ભલે હવે “ભારતની જાહેર નીતિ” હેઠળ પડકારવાનો આધાર રહ્યો ન હોય, તોય એવોર્ડના મુખપૃષ્ઠ પરથી દેખાતી સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા ગણાશે – મધ્યસ્થતા અને સમાધાન (સુધારા) અધિનિયમ, ૨૦૧૫.

પંચાયત અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ – કલમો ૨૮(૩), ૩૪(૨એ) – એવો નિર્ધાર કરવામાં આવ્યો: સુધારા અધિનિયમ દ્વારા કલમ ૨૮(૩) માં કરવામાં આવેલ ફેરફાર વાસ્તવમાં એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ કેસના પરિચ્છેદ ૪૨.૩ થી ૪૫ માં જે જણાવાયું છે તેનું અનુસરણ કરે છે, એટલે કે, કરારની શરતોનું અર્થઘટન મુખ્યત્વે પંચનિર્ણાયક દ્વારા નક્કી કરવાનું હોય છે, સિવાય કે પંચનિર્ણાયક કરારનું એવું અર્થઘટન કરે જે કોઈ નિષ્પક્ષ વિચારશીલ અથવા વાજબી વ્યક્તિ ન કરે; એટલે કે પંચનિર્ણાયકનો અભિપ્રાય સ્વીકાર્ય એવા સંભવિત અભિપ્રાયો પૈકીનો પણ ન હોય – તેમજ, જો પંચનિર્ણાયક કરારની સીમા બહાર જઈને તેને સોંપવામાં ન આવેલા વિષયો પર વિચારણા કરે,

તો તે અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત ભૂલ કરે છે – હવે પડકારનો આ આધાર કલમ ૩૪(૨એ) હેઠળ ઉમેરાયેલા નવા આધારમાં આવશે – પંચાયત અને સમાધાન (સુધારા) અધિનિયમ, ૨૦૧૫.

મધ્યસ્થતા અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ – કલમ ૩૪(૨)(એ) (૩) અને કલમો ૧૮, ૨૪(૩), ૨૬ – ઠરાવાયું: કલમો ૧૮, ૨૪(૩) અને ૨૬, કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) માં ઉદ્દેશિત પડકારના આધારની સામગ્રી શું છે તે દર્શાવતા મહત્વના સૂચક છે – કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) હેઠળ, મધ્યસ્થ ચુકાદાને પડકારવાના આધારોમાંથી એક એવો છે કે કોઈ પક્ષ પોતાની બાબત રજૂ કરવામાં અસમર્થ રહે – જ્યાં ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પક્ષકારોની પીઠ પાછળ એવી સામગ્રી લેવામાં આવે, જેના પર પક્ષકારોને ટિપ્પણી કરવાની કોઈ તક આપવામાં આવી ન હોય, ત્યાં કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) હેઠળનો આધાર સ્થાપિત થયેલો ગણાય.

મધ્યસ્થતા અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ – કલમ ૩૪(૨)(એ) (૪) – “મધ્યસ્થતાને સોંપણી” – મધ્યસ્થ દ્વારા આપવામાં આવેલા એવોર્ડને પડકાર – ઠરાવાયું: જ્યાં મધ્યસ્થ પંચે એવો એવોર્ડ આપ્યો હોય કે જે મધ્યસ્થતા કરારની વ્યાપ્તિની બહારના મુદ્દાઓનો અથવા મધ્યસ્થ પંચને સંદર્ભિત કરવામાં આવેલા વિવાદોની બહારના મુદ્દાઓનો નિર્ણય કરે છે, ત્યાં એવો મધ્યસ્થ એવોર્ડ મધ્યસ્થતાને સોંપણીની વ્યાપ્તિની બહારના મુદ્દાઓ અંગેના નિર્ણય સાથે સંબંધિત હોવાનું કહેવાઈ શકે – ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૨૮(૩) સાથે સંબંધિત આધારને પરોક્ષ રીતે કલમ ૩૪(૨)(એ)(૪)

હેઠળ મધ્યસ્થતાને સોપણીની વ્યાસિની બહારના મુદ્દા તરીકે લાવવો અનુમત્ય ગણાશે નહીં, કારણ કે આ આધારનું સંકુચિત અર્થઘટન થવું જરૂરી છે અને તે રીતે અર્થઘટન કરવાથી, તેનો ઉલ્લેખ માત્ર એવા મુદ્દાઓ સુધી જ મર્યાદિત રહેશે કે જે મધ્યસ્થતા કરારની બહારના હોય અથવા મધ્યસ્થ પંચને કરાચેલા સંદર્ભની બહારના હોય.

શબ્દો અને અભિવ્યક્તિઓ – “... ન્યાયની અતિમૂળભૂત કલ્પનાઓ” – તેનો અર્થ – ઠેરવ્યું: “... ન્યાયની અતિમૂળભૂત કલ્પનાઓ” અભિવ્યક્તિનો ઉલ્લેખ કલમ ૩૪(૨)(બી) ના ઉપખંડ (૩) ની સ્પષ્ટીકરણ ૧ માં જોવા મળે છે – અહીં જેનો સંદર્ભ છે તે તાત્વિક રીતે અથવા પ્રક્રિયાત્મક રીતે ન્યાયના કોઈ મૂળભૂત સિદ્ધાંતનો છે, જેનું ઉલ્લંઘન થયું હોય અને જે અદાલતની અંતરાત્માને આઘાત પહોંચાડે – લવાદ અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ – કલમ ૩૪(૨)(બી) ના ઉપખંડ (૩) ની સ્પષ્ટીકરણ ૧.

અપીલ મંજૂર કરતાં, અદાલતે

ઠેરવ્યું : મધ્યસ્થી અને સમાધાન (સુધારો) અધિનિયમ, ૨૦૧૫ ની લાગુતા

૧.૧ કારણ કે વર્તમાન મામલામાં ધારા ૩૪, મધ્યસ્થી અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ હેઠળની અરજી તા. ૩૦.૦૭.૨૦૧૬ની છે, તેથી મધ્યસ્થી નિર્ણયોનું પુનર્વિલોકન કરવા માટેના પરિમાણોની લાગુ પડતાને લગતો એક મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન આ મામલામાં ઊભો થાય છે. વધુ વિશેષરૂપે, મધ્યસ્થી અને

સમાધાન (સુધારો) અધિનિયમ, ૨૦૧૫ દ્વારા ૨૩.૧૦.૨૦૧૫થી વ્યાપક ફેરફારો કરવામાં આવ્યા છે— ખાસ કરીને, મધ્યસ્થી નિર્ણયો સામે પડકારના “ભારતની જાહેર નીતિ” આધાર અંગે. જે પ્રશ્ન ઊભો થાય છે તે એ છે કે ધારા ૩૪માં કરવામાં આવેલા સુધારાઓ ૨૩.૧૦.૨૦૧૫ પછી આપવામાં આવેલા મધ્યસ્થી નિર્ણયો રદ કરવા માટે ધારા ૩૪ હેઠળ દાખલ થયેલી અરજીઓ પર લાગુ પડે છે કે નહીં. ધારા ૩૪(૨)(બી)(ii) ની સ્પષ્ટીકરણો ૧ અને ૨ માં કરવામાં આવેલા સુધારાઓ કોઈપણ શંકાનું નિવારણ કરવા માટે કરવામાં આવ્યા છે, પરંતુ આવી ભાષા ધારા ૩૪(૨એ) માં જોવા મળતી નથી. જો આ ધારાને ટુકડાઓમાં લાગુ કરવામાં આવે તો જે અસંગત સ્થિતિ ઊભી થાય, એટલે કે, સ્પષ્ટીકરણો ૧ અને ૨ ને માત્ર શંકા દૂર કરવા માટે હોવાને કારણે પૂર્વલક્ષી અસર આપવી પડે, જ્યારે ઉપધારા (૨એ) ને પ્રથમવાર આંતરિક અપવાદો સાથે નવા આધાર તરીકે રજૂ કરવામાં આવી હોવાથી ભાવિલક્ષી રીતે લાગુ કરવી પડે, તે ઉપરાંત, સિદ્ધાંતના આધારે પણ એ સ્પષ્ટ છે કે સુધારાનો આકાર નહીં પરંતુ તેનું તત્ત્વ જોવાનું રહે છે. તેથી, એવા મામલાઓમાં પણ જ્યાં કોઈ શંકા દૂર કરવા માટે સુધારા દ્વારા કંઈક સ્પષ્ટ કરવામાં આવે, જો અગાઉનો કાયદો તત્ત્વરૂપે બદલાયો હોય તો આવું સ્પષ્ટીકરણ પૂર્વલક્ષી હોઈ શકતું નથી. વર્તમાન મામલામાં કાયદામાં મૂળભૂત ફેરફારો કરવામાં આવ્યા છે. ઓ.એન.જી.સી. લિ. વિ. સૌ પાઈપ્સ લિ., (૨૦૦૩) ૫ એસ.સી.સી. ૭૦૫ [“સૌ પાઈપ્સ”] અને ઓ.એન.જી.સી. લિ. વિ. વેસ્ટર્ન ગેકો ઇન્ટરનેશનલ લિ., (૨૦૧૪) ૯ એસ.સી.સી. ૨૬૩ [“વેસ્ટર્ન ગેકો”] માં “ભારતની જાહેર નીતિ” ના વિસ્તારને

દૂર કરવામાં આવ્યો છે, અને આંતરિક અપવાદો સાથે “સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા” નો નવો આધાર રજૂ કરવામાં આવ્યો છે. આ પરિસ્થિતિમાં, એવું જાહેર કરવામાં આવે છે કે સુધારાયેલ ધારા ૩૪ માત્ર એવી ધારા ૩૪ હેઠળની અરજીઓ પર જ લાગુ પડશે જે ૨૩.૧૦.૨૦૧૫ના રોજ અથવા તે પછી અદાલતમાં કરવામાં આવી હોય, ભલે મધ્યસ્થી કાર્યવાહી તે તારીખ પહેલાં શરૂ થઈ હોય. [પરિચ્છેદ ૧૦-૧૨] [૫૪૨-એ-સી; ૫૪૪-જી-એચ; ૫૪૫-એ-બી; એફ-એચ]

સુધારા અધિનિયમ, ૨૦૧૫ દ્વારા કરવામાં આવેલા ફેરફારો

૧.૨ ભારતમાં “જાહેર નીતિ” નો આધાર કલમ ૩૪ હેઠળના કોઈ એવોર્ડને રદ કરવા માટે વપરાય કે કલમ ૪૮ હેઠળના વિદેશી એવોર્ડની માન્યતા અને અમલવારી નકારવા માટે વપરાય, કલમ ૩૪(૨)(બી) નું અર્થઘટન કલમ ૪૮(૨)(બી) ની જ રીતથી કરવામાં આવવું જોઈએ હતું. આ અદાલતે, સૌ પાઈપ્સ પ્રકરણમાં, ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ કોઈ એવોર્ડને રદ કરવા માટે રેનુસાગર પ્રકરણમાં દર્શાવાયેલા ત્રણ આધાર ઉપરાંત “સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા” એવો વધુ એક આધાર ઉમેર્યો હતો. ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૪માં સમાવાયેલ “ભારતમાં જાહેર નીતિ” શબ્દપ્રયોગનો વધુ એક વિસ્તરણ આ અદાલતના વેસ્ટર્ન ગેકો પ્રકરણના બીજા ચુકાદા દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો, જેનું સ્પષ્ટીકરણ અસોસિયેટ બિલ્ડર્સ પ્રકરણમાં કરવામાં આવ્યું હતું. [પરિચ્છેદો ૧૩, ૧૫ અને ૧૭] [૫૪૮-સી-ડી; ૫૪૯-ડી]

૧.૩ “ભારતની જાહેર નીતિ” શબ્દપ્રયોગ, ભલે તે કલમ ૩૪માં સમાવાયેલ હોય કે કલમ ૪૮માં, હવે “ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિ” એવો અર્થ ધરાવશે, જેમ એસોસિયેટ બિલ્ડર્સના પરિચ્છેદ ૧૮ અને ૨૭માં સમજાવવામાં આવ્યું છે, એટલે કે ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિને આ શબ્દપ્રયોગની “રેનુંસાગર” મુજબની સમજ સુધી સીમિત કરવામાં આવશે. તેનો અનિવાર્ય અર્થ એ થશે કે વેસ્ટર્ન ગેકો દ્વારા કરવામાં આવેલ વિસ્તરણ દૂર કરી દેવામાં આવ્યું છે. સંક્ષેપમાં, એસોસિયેટ બિલ્ડર્સના પરિચ્છેદ ૨૮ અને ૨૯માં સમજાવ્યા મુજબ વેસ્ટર્ન ગેકો હવે લાગુ નહીં પડે, કારણ કે લવાદીએ ન્યાયિક અભિગમ અપનાવ્યો નથી એવા આધારે એવોર્ડમાં હસ્તક્ષેપ કરવાના બહાને અદાલતનો હસ્તક્ષેપ એવોર્ડના ગુણદોષના આધારે થઈ જશે, જે સુધારા પછી માન્ય રાખી શકાય તેમ નથી. તેમ છતાં, જ્યાં સુધી કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનો પ્રશ્ન છે, ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમો ૧૮ અને ૩૪(૨)(એ)(૩)માં જેમ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે, તેમ તે એવોર્ડને પડકારવાના આધાર તરીકે યથાવત્ રહે છે, જેમ એસોસિયેટ બિલ્ડર્સના પરિચ્છેદ ૩૦માં ઉલ્લેખિત છે. “ભારતના હિત” સંબંધિત હસ્તક્ષેપનો આધાર ત્યારબાદ દૂર કરવામાં આવ્યો છે, અને તેથી હવે તે અસ્તિત્વમાં નથી. એ જ રીતે, એવોર્ડ ન્યાય અથવા નૈતિકતા સાથે વિસંગત છે એ આધારે હસ્તક્ષેપનો આધાર હવે “નૈતિકતા અથવા ન્યાયની અતિમૂળભૂત કલ્પનાઓ” સાથેના સંઘર્ષ તરીકે સમજવાનો છે. આ પણ એસોસિયેટ બિલ્ડર્સના પરિચ્છેદ ૩૬ થી ૩૯ સાથે સુસંગત રહેશે, કારણ કે માત્ર

તેવા જ લવાઈ એવોર્ડ, જે અદાલતના અંતઃકરણને ઝંઝોડે છે, તે આ આધારે રદ કરી શકાય. તેથી, સ્પષ્ટ છે કે હવે ભારતની જાહેર નીતિનો અર્થ સીમિત કરીને, પ્રથમ તો, એવો કે સ્થાનિક એવોર્ડ ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિના વિરુદ્ધ હોય, જેમ એસોસિયેટ બિલ્ડર્સના પરિચ્છેદ ૧૮ અને ૨૭માં સમજાયું છે, અથવા દ્વિતીય તો, એવો કે એવો એવોર્ડ ન્યાય અથવા નૈતિકતાની મૂળભૂત કલ્પનાઓના વિરુદ્ધ હોય, જેમ એસોસિયેટ બિલ્ડર્સના પરિચ્છેદ ૩૬ થી ૩૯માં સમજાયું છે. કલમ ૩૪(૨)(બી)(૨) માટેનું સ્પષ્ટીકરણ ૨ અને કલમ ૪૮(૨)(બી)(૨) માટેનું સ્પષ્ટીકરણ ૨ સુધારા અધિનિયમ દ્વારા માત્ર એટલા માટે ઉમેરવામાં આવ્યું હતું કે એસોસિયેટ બિલ્ડર્સમાં જેમ સમજાવવામાં આવેલ વેસ્ટર્ન ગેકો, અને ખાસ કરીને પરિચ્છેદ ૨૮ અને ૨૯, હવે દૂર કરી દેવામાં આવ્યા છે. [પરિચ્છેદ ૨૩-૨૫] [૫૬૭-બી-એચ]

૧. ૩ ભારત દેશમાં કરવામાં આવેલ ઘરેલું પંચનિર્ણયો જેટલા સંબંધિત છે, તે અંગે હવે કલમ ૩૪ માં ૨૦૧૫ ના સુધારા અધિનિયમ દ્વારા ઉમેરવામાં આવેલી ઉપકલમ (૨એ) હેઠળ એક વધારાનો આધાર ઉપલબ્ધ છે. અહીં, પંચનિર્ણયના મુખપૃષ્ઠ પરથી જ સ્પષ્ટ દેખાતી પ્રતિષ્ઠિત ગેરકાયદેસરતા હોવી આવશ્યક છે, જે એવી ગેરકાયદેસરતાને સૂચવે છે કે જે બાબતના મૂળ સુધી જાય છે, પરંતુ જે કાયદાના માત્ર ખોટા અમલીકરણ જેટલી નથી. સંક્ષેપમાં, જે “ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિ”ની અંદર આવરી લેવાતું નથી, અર્થાત્ જાહેર નીતિ અથવા જાહેર હિત સાથે સંકળાયેલ ન હોય તેવી કોઈ કાયદાકીય જોગવાઈનું ઉલ્લંઘન, તેને પ્રતિષ્ઠિત ગેરકાયદેસરતાના આધારે પંચનિર્ણય રદ

કરવા બાબતે પાછળના દ્વારેથી લાવી શકાતું નથી. બીજું, એ પણ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે કે પુરાવાની પુનઃમૂલવણી, જે કરવાની અપીલ અદાલતને મંજૂરી હોય છે, તે પંચનિર્ણયના મુખપૃષ્ઠ પરથી દેખાતી પ્રતિષ્ઠિત ગેરકાયદેસરતાના આધારે મંજૂર કરી શકાતી નથી. એસોસિએટ બિલ્ડર્સના પરિચ્છેદ જર.૧ મુજબ, ભારતના પ્રચલિત કાયદાનું માત્ર ઉદ્ધંધન, પોતે જ, હવે લવાદી પંચનિર્ણય રદ કરવા માટે ઉપલબ્ધ આધાર રહ્યું નથી. જોકે, એસોસિએટ બિલ્ડર્સનો પરિચ્છેદ જર.૨ યથાવત રહેશે, કારણ કે જો લવાદક પંચનિર્ણય માટે કોઈ કારણો આપતો નથી અને ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની કલમ ૩૧(૩) નું ઉદ્ધંધન કરે છે, તો તે નિશ્ચિતરૂપે પંચનિર્ણયના મુખપૃષ્ઠ પરથી દેખાતી પ્રતિષ્ઠિત ગેરકાયદેસરતા ગણાશે. સુધારા અધિનિયમ દ્વારા કલમ ૨૮(૩) માં કરાયેલ ફેરફાર વાસ્તવમાં એસોસિએટ બિલ્ડર્સના પરિચ્છેદ જર.૩ થી જપ્ત માં જણાવાયું છે તેને અનુસરે છે, અર્થાત્ કરારની શરતોનું અર્થઘટન મુખ્યત્વે લવાદક દ્વારા નક્કી કરવાનો વિષય છે, સિવાય કે લવાદક કરારનું એવું અર્થઘટન કરે કે જે કોઈ ન્યાયસંગત મનના અથવા વાજબી વ્યક્તિએ ન કરે; સંક્ષેપમાં, લવાદકનો દૃષ્ટિકોણ સ્વીકારવા યોગ્ય સંભવિત દૃષ્ટિકોણ પણ ન હોય. તેમજ, જો લવાદક કરારની સીમા બહાર જઈને તેને ફાળવવામાં ન આવેલી બાબતો સાથે વ્યવહાર કરે, તો તે અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત ભૂલ કરે છે. હવે પડકારનો આ આધાર કલમ ૩૪(૨એ) હેઠળ ઉમેરાયેલા નવા આધારની અંદર આવશે.[પરિચ્છેદ ૨૬-૨૯] [૫૬૮-એ-એફ]

૧.૪ એવો નિર્ણય, જે એસોસિયેટ બિલ્ડર્સના અનુચ્છેદ ૩૧ અને ૩૨માં સમજી લેવાયા મુજબ તર્કવિરુદ્ધ હોય, તે “ભારતની જાહેર નીતિ” હેઠળ પડકારવાનો આધાર હવે રહ્યો ન હોવા છતાં, નિશ્ચિતપણે એવોર્ડના મુખપૃષ્ઠ પર દેખાતી સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા ગણાશે. તેથી, સંપૂર્ણપણે કોઈ પુરાવા વિના આધારિત નિષ્કર્ષ અથવા પોતાના નિર્ણયે પહોંચતી વખતે મહત્વપૂર્ણ પુરાવાને અવગણતો એવોર્ડ તર્કવિરુદ્ધ ગણાશે અને સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતાના આધારે રદ કરવા યોગ્ય ગણાશે. વધારામાં, મધ્યસ્થ દ્વારા પક્ષકારોની પીઠ પાછળથી લેવામાં આવેલા દસ્તાવેજોના આધારે થયેલો નિષ્કર્ષ પણ કોઈ પુરાવા પર આધારિત ન હોય એવો નિર્ણય ગણાશે, કારણ કે એવો નિર્ણય પક્ષકારો દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવા પર આધારિત નથી, અને તેથી તેને પણ તર્કવિરુદ્ધ તરીકે વર્ણવવો પડશે. [અનુચ્છેદ ૩૦] [૫૬૮-જી-એચ;૫૬૯-એ]

કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) હેઠળ પડકારનો આધાર

૧. ૫ કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) હેઠળ, મધ્યસ્થ નિર્ણયને પડકારવાના આધારોમાંનો એક એવો છે કે કોઈ પક્ષકાર પોતાનો મામલો રજૂ કરવામાં અસમર્થ રહ્યો હોય. કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) ના આશયને સમજવા માટે, ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની કલમ ૧૮ પણ જોવી જોઈએ. કલમ ૨૪(૩) આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતા અંગેના યુએનસિટ્રલ આદર્શ કાયદાની કલમ ૨૪(૩) ની શબ્દશઃ પુનરુત્પત્તિ છે. તે જ રીતે, કલમ ૨૬(૧) અને (૨) યુએનસિટ્રલ આદર્શ કાયદાની કલમ ૨૬ ની શબ્દશઃ પુનરુત્પત્તિ છે. કલમ ૨૬ ની ઉપકલમ (૩) ૧૯૯૬ નો અધિનિયમ ઘડતી વખતે ભારતીય સંસદ દ્વારા ઉમેરવામાં આવી

છે. કલમો ૧૮, ૨૪(૩), અને ૨૬, કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) માં ઉલ્લેખિત પડકારના આધારની અંદર શું સમાવિષ્ટ છે તે દર્શાવતા મહત્વપૂર્ણ સંકેતો છે. કલમ ૧૮ હેઠળ, દરેક પક્ષકારને પોતાનો મામલો રજૂ કરવાની સંપૂર્ણ તક અપાવાની છે. કલમ ૨૪(૩) હેઠળ, એક પક્ષકાર દ્વારા મધ્યસ્થિ અધિનિકરણને આપવામાં આવેલા બધા નિવેદનો, દસ્તાવેજો, અથવા અન્ય માહિતી બીજા પક્ષકારને સંપ્રેષિત કરવાના રહેશે, અને મધ્યસ્થિ અધિનિકરણ તેના નિર્ણયમાં જેના પર આધાર રાખે છે એવો કોઈપણ નિષ્ણાત અહેવાલ અથવા દસ્તાવેજ પક્ષકારોને સંપ્રેષિત કરવો પડશે. કલમ ૨૬ એ આ બાબતનો મહત્વપૂર્ણ સંકેત આપે છે કે જ્યારે મધ્યસ્થિ અધિનિકરણ દ્વારા નિષ્ણાતના અહેવાલ પર આધાર રાખવામાં આવે, ત્યારે તે અહેવાલ, તેમજ નિષ્ણાતના કબજામાં રહેલા બધા દસ્તાવેજો, માલસામાન, અથવા અન્ય મિલ્કત, જે તેને તેનો અહેવાલ તૈયાર કરવા માટે પૂરી પાડવામાં આવી હતી, તે વસ્તુઓની માંગ કરનાર કોઈપણ પક્ષકારને પ્રથમ ઉપલબ્ધ કરાવવી આવશ્યક છે. બીજું, એકવાર અહેવાલ તૈયાર થઈ જાય ત્યારબાદ, માંગ કરવામાં આવે તો, પક્ષકારોને તેને પ્રશ્નો પૂછવાની અને વિવાદિત મુદ્દાઓ અંગે સાક્ષ્ય આપવા માટે પોતાના નિષ્ણાત સાક્ષીઓને રજૂ કરવાની તક આપવી ફરજિયાત છે. [પરિષ્દે ૩૪-૩૬] [૫૭૫-ડી-ઈ; ૫૭૬-ઈ-એચ; ૫૭૭-એ]

૧.૬ પક્ષ અન્યથા પોતાનો મામલો રજૂ કરવામાં અસમર્થ રહેલ હોવાના શીર્ષક હેઠળ, આ વિષયના પ્રમાણભૂત ગ્રંથોમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પક્ષકારોની પીઠ પાછળ સામગ્રી લેવામાં આવે છે, જેના વિષે

પક્ષકારોને ટિપ્પણી કરવાની કોઈ તક મળેલી ન હોય, ત્યાં કલમ ૩૪(૨)(એ)
(૩) હેઠળનો આધાર સ્થાપિત થાય. [પરા ૩૭] [૫૭૭-બી]

કલમ ૩૪(૨)(એ)(૪) હેઠળ પડકારનો આધાર

૧. ૭ જ્યાં સુધી આ બચાવનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી વિષયના માનક ગ્રંથોમાં એવું માનવામાં આવ્યું છે કે “લવાદને રજૂઆત” શબ્દપ્રયોગનો અર્થ કાં તો લવાદી કરાર પોતે થાય છે, અથવા લવાદને સોંપવામાં આવેલા વિવાદો થાય છે, અને જ્યાં સુધી ઊભા કરાયેલા વિવાદો લવાદી કરારના પરિઘમાં આવે છે અથવા લવાદને સોંપાયેલા વિવાદો છે, ત્યાં સુધી તેઓ એવા વિવાદો કહેવાઈ શકતા નથી કે જે કાં તો કલ્પિત ન હતા અથવા જે લવાદી કરારની બહાર આવે છે. “લવાદને રજૂઆત” શબ્દપ્રયોગ ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની વિવિધ જોગવાઈઓમાં આવે છે. તેથી, કલમ ૨૮(૧)(એ) હેઠળ, લવાદી પંચ “... લવાદને સોંપવામાં આવેલા વિવાદનો નિર્ણય કરશે ...”. ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની કલમ ૪૩(૩) “... ભવિષ્યના વિવાદોને લવાદને સોંપવા માટેનો લવાદી કરાર” એવો ઉદ્દેશ કરે છે. ઉપરાંત, એવું પણ કહેવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં બાબતો, ભલે કડક અર્થમાં વિવાદમાં ન હોય, પરંતુ વિવાદમાં આવેલી બાબતો સાથે સંબંધિત હોય, ત્યાં તેમને લવાદને રજૂઆતના ક્ષેત્રની બહાર અથવા તેની પરિધિથી પર ગણાવી શકાય તેવી બાબતો તરીકે સહેલાઈથી માનવામાં આવશે નહીં. [ફરો ૩૯] [૫૮૧-ઈ-એચ]

૧. ૮ જ્યાં મધ્યસ્થ મંડળે એવો એવોર્ડ આપ્યો હોય કે જેમાં મધ્યસ્થતા કરારની સીમાથી બહારના મુદ્દાઓ અથવા પ્રવીણ એન્ટરપ્રાઈઝિસમાં સમજાવ્યા

મુજબ મધ્યસ્થ મંડળ સમક્ષ સંદર્ભિત કરવામાં આવેલા વિવાદોથી બહારના મુદ્દાઓનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં એવું કહી શકાય કે મધ્યસ્થ એવોર્ડ મધ્યસ્થતા માટે કરાયેલા પ્રસ્તુતિકરણની સીમાથી બહારના મુદ્દાઓ અંગેના નિર્ણયો સાથે સંકળાયેલ છે. કરારના ભ્રામક અર્થઘટનના બહાને, અને તેના અનુસંધાને થતી “અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત ભૂલો”ના આધારે, એવું કહેવું શક્ય નથી કે મધ્યસ્થ એવોર્ડ મધ્યસ્થતા માટે કરાયેલા પ્રસ્તુતિકરણની સીમાથી બહાર જશે, જો ઉપરોક્ત ભ્રામક અર્થઘટન (જેમાં કરારની શરતોની બહાર જવું પણ સમાવિષ્ટ થાય) અન્યથા મધ્યસ્થતા કરારની અંદરના “વિવાદો” તરીકે વાજબી રીતે આવરી લેવાયેલું ગણાવી શકાય, અથવા ઉપરોક્ત સત્તાવાર નિર્ધારણોમાં સમજાવ્યા મુજબ જે મુદ્દાઓ મધ્યસ્થોના નિર્ણયાર્થે સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યા હતા. જો એવો આક્ષેપ કરવામાં આવે કે મધ્યસ્થે કરારની સીમાથી બહાર જઈને તેવા મુદ્દાઓ સાથે વ્યવહાર કર્યો છે જે તેને સોંપવામાં આવ્યા નહોતા, તો તે અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત ભૂલ ગણાશે, જેને “સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા”ના આધારે સુધારી શકાય; પરંતુ આ આધાર ૧૯૯૬ના અધિનિયમના ભાગ ૨ હેઠળ નક્કી થતી આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતાઓ પર લાગુ પડતો નથી. ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૨૮(૩) સાથે સંબંધિત આધારને પાછળના દરવાજેથી કલમ ૩૪(૨)(એ)(જ) હેઠળ મધ્યસ્થતા માટે કરાયેલા પ્રસ્તુતિકરણની સીમાથી બહારના મુદ્દાઓ તરીકે લાવવું અનુમત્ય નહીં ગણાય, કારણ કે આ આધારનું સંકીર્ણ અર્થઘટન કરવું જરૂરી છે અને આવા અર્થઘટન મુજબ તેનો અર્થ માત્ર એવા મુદ્દાઓ સુધી

મર્યાદિત રહેશે, જે મધ્યસ્થતા કરારની સીમાથી બહાર હોય અથવા મધ્યસ્થ મંડળને કરાચેલા સંદર્ભથી બહાર હોય. [પરિછેદો ૪૨, ૪૩] [૫૯૮-એચ; ૫૯૯-એ-ઈ]

ન્યાયની સૌથી મૂળભૂત ધારણાઓ

૧. ૯ “... ન્યાયની અત્યંત મૂળભૂત કલ્પનાઓ” એવો પ્રયોગ કલમ ૩૪(૨)(બી) ની ઉપકલમ (૩) માટેની સ્પષ્ટીકરણ ૧ માં ઉલ્લેખિત છે. અહીં ફરીથી, જેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તે તાત્વિક રીતે હોય કે પ્રક્રિયાત્મક રીતે, ન્યાયના કોઈ મૂળભૂત સિદ્ધાંતનો છે, જેનું ઉલ્લંઘન થયું છે અને જે અદાલતના અંતરાત્માને આઘાત પહોંચાડે છે. જોડાણકારક પરિબળ સુધી પહોંચવા માટે બહુમતીના પંચનિર્ણયે જેમનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને જેમ પર દબાવણે આધાર રાખ્યો હતો તે સરકારની માર્ગદર્શિકાઓ ક્યારેય ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પુરાવામાં નહોતી. હકીકતમાં, ટ્રિબ્યુનલે પોતાની જાતે જ આ માર્ગદર્શિકાઓ પર આધાર રાખ્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે તે અમુક વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ છે. આ માર્ગદર્શિકાઓ વાસ્તવમાં લવાઈ કાર્યવાહી દરમિયાન ક્યારેય જાહેર કરવામાં આવી નહોતી. અપીલકર્તા પર તેનો સીધો પ્રભાવ પડ્યો હોત, કારણ કે અન્યથા તે પોતાનો કેસ રજૂ કરવામાં અસમર્થ રહેત, કારણ કે તેને આ માર્ગદર્શિકાઓની લાગુ પડતાશ કે અર્થઘટન અંગે ટિપ્પણી કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી નહોતી. ઉદાહરણ તરીકે, અપીલકર્તા, આ દલીલને અગ્રહાણિ રાખીને કે જોડાણ કરારની બહારનું છે, એવી દલીલ કરી શક્યો હોત કે નવી શ્રેણીને જૂની શ્રેણી સાથે જોડવા માટેની ત્રણ પદ્ધતિઓમાંથી, બીજી અથવા ત્રીજી પદ્ધતિ પ્રથમ

પદ્ધતિ કરતાં વધુ યોગ્ય ગણાત, જ્યારે બહુમતીના પંચનિર્ણયે પોતાની રીતે પ્રથમ પદ્ધતિ લાગુ કરી છે. આ કારણસર, બહુમતીનો પંચનિર્ણય કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) હેઠળ રદ કરવો જરૂરી છે. [પરિચ્છેદ ૪૪-૪૬] [૫૯૯-ઈ-એફ; ૬૦૪-બી-એફ]

૧. ૧૦ જ્યાં સુધી આ દલીલનો સંબંધ છે કે અપીલકર્તાની સંમતિ વિના, કરારની બહારનું સૂત્ર લાગુ કરીને, તા. ૧૫.૦૨.૨૦૧૩ ના પરિપત્ર મુજબ, જે પોતે પણ અપીલકર્તાની સંમતિ વિના લાગુ થઈ શકતું નહોતું, પક્ષકારો માટે બહુમતીના પંચાટ નિર્ણય દ્વારા નવો કરાર બનાવવામાં આવ્યો હતો, ત્યાં સુધી કલમ ૩૪(૨)(એ)(૪) હેઠળનો આ આધાર ઉપલબ્ધ રહેશે નહીં. અપીલકર્તાએ પંચાટ મંડળ સમક્ષ દલીલ કરી હતી કે નિર્ધારિત કરાયેલ બાબતની બહારનું સૂત્ર લાગુ કરીને નવો કરાર બનાવવામાં આવી રહ્યો છે, જેના ઉત્તર તરીકે પ્રતિવાદીએ એવું જણાવ્યું હતું કે એક જોડાણકારક પરિબળ ઉમેર્યા વિના જૂનું સૂત્ર લાગુ કરવું શક્ય બનશે નહીં. પક્ષકારો આ મુદ્દે વિવાદમાં હતા તે ધ્યાનમાં લેતા, તા. ૧૫.૦૨.૨૦૧૩ ના પરિપત્રને કારણે જોડાણકારક પરિબળ લાગુ પડતું હતું કે નહીં તે બાબતનો વિવાદ સ્પષ્ટપણે એવો છે જે પક્ષકારોએ ઉઠાવ્યો અને દલીલ કર્યો હતો, અને નિશ્ચિતપણે એવો છે જે પક્ષકારોને શાસિત કરતી પંચાટ કલમ અથવા પંચાટને કરાયેલ સંદર્ભની વ્યાપ્તિમાં આવે છે. આવી સ્થિતિમાં, આ દલીલ માન્ય ઠરતી નથી અને પરિણામે કલમ ૩૪(૨)(એ)(૪) આકર્ષિત થતી નથી. જોકે, જ્યારે “ન્યાયની અતિમૂળભૂત ધારણાઓ” પર આધારિત ભારતની જાહેર નીતિ અંગેની દલીલની વાત આવે છે, ત્યારે સ્પષ્ટ છે

કે આ આધાર માત્ર અત્યંત અપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓમાં જ લાગુ પડી શકે, જ્યારે ન્યાયની મૂળભૂત ધારણાઓ અથવા સિદ્ધાંતોના ભંગથી અદાલતનું અંતઃકરણ ઝંઝોળાઈ જાય. કરાર હેઠળ લાગુ કરાયેલ સૂત્ર ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૩ સુધી લાગુ પડતું રહ્યું હતું – સંક્ષેપમાં કહીએ તો, ૧૯૯૩-૯૪ થી ૨૦૦૪-૦૫ સુધીના આધાર સૂચકાંકોમાં મંત્રાલયે કરેલા ફેરફારને કારણે કરાર હેઠળનું સૂત્ર લાગુ પડી શકતું નહોતું એવું કહેવું યોગ્ય નથી. વધુમાં, જોડાણકારક પરિબળ લાગુ કરવા માટે, એક પક્ષકાર દ્વારા એકતરફી રીતે જારી કરાયેલ પરિપત્ર, બીજા પક્ષકારની સંમતિ વિના, કરારના બીજા પક્ષકારને બાંધકામી રીતે બાંધી શકે તેમ નથી. ખરેખર, પરિપત્ર પોતે જ સ્પષ્ટપણે નિર્ધારિત કરે છે કે ત્યાં સુધી તે લાગુ પડી શકશે નહીં, જ્યાં સુધી કોન્ટ્રાક્ટરો એવું બાંહેધરીપત્ર/સોગંદનામું રજૂ ન કરે કે પરિપત્ર હેઠળનો ભાવ સમાયોજન તેમને સ્વીકાર્ય છે. અપીલકર્તાએ આવી બાંહેધરી માત્ર શરતી રૂપે અને આ દલીલને અક્ષુબ્ધ રાખીને આપી હતી કે પરિપત્ર લાગુ પડતું નથી અને લાગુ પડી પણ શકે નહીં. આવી સ્થિતિમાં, સ્પષ્ટ છે કે બહુમતીના પંચાટ નિર્ણયએ, ઉક્ત એકતરફી પરિપત્ર લાગુ કરીને અને કરાર હેઠળના કાર્યક્ષમ સૂત્રને બદલે કરારથી પરનું બીજું સૂત્ર પ્રતિસ્થાપિત કરીને, પક્ષકારો માટે નવો કરાર રચી દીધો હતો. આવી સ્થિતિમાં, ન્યાયના એક મૂળભૂત સિદ્ધાંતનો ભંગ થયો છે, એટલે કે કરારમાં એકતરફી વધારો અથવા ફેરફાર કોઈ અનિચ્છુક પક્ષકાર પર કદી લાદી શકાય નહીં, તેમજ કરારના કોઈ પક્ષકારને બીજા પક્ષકાર સાથે કરવામાં ન આવેલ સોદાનું પાલન કરવા માટે જવાબદાર ઠેરવી શકાય નહીં. સ્પષ્ટપણે, આવી કાર્યવાહી આ દેશમાં અનુસરાતા

ન્યાયના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોના વિરોધમાં જાય છે અને આ અદાલતના અંતઃકરણને ઝંઝોળે છે. જોકે, આ આધાર માત્ર અતિ અપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓમાં જ ઉપલબ્ધ છે, જેમ કે વર્તમાન કેસની હકીકતી પરિસ્થિતિમાં છે. કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં કોઈ અદાલત માત્ર અદાલતના મત મુજબ ન્યાય થયો નથી તે આધારે પંચાટ નિર્ણયમાં હસ્તક્ષેપ કરી શકે નહીં. તે વિવાદના ગુણદોષમાં પ્રવેશવાનું થશે, જે ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની કલમ ૩૪ ના મમ ના વિરુદ્ધ છે. દિલ્લી વડી અદાલતના એકલ ન્યાયાધીશ તથા વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદાઓ રદ કરવામાં આવે છે. પરિણામે, બહુમતીનો પંચાટ નિર્ણય પણ રદ કરવામાં આવે છે. ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની કલમ ૩૪ ની યોજના હેઠળ, બહુમતીના પંચાટ નિર્ણય દ્વારા નક્કી કરાયેલા વિવાદોને બીજા પંચાટ સમક્ષ ફરીથી સંદર્ભિત કરવા પડશે. તે નોંધપાત્ર વિલંબ સર્જશે અને ૧૯૯૬ ના અધિનિયમના એક મહત્વના હેતુ, એટલે કે વિવાદોના ઝડપી નિરાકરણ, ના વિરોધમાં જશે અધિનિયમ હેઠળની મધ્યસ્થતા પ્રક્રિયા દ્વારા. તેથી, પક્ષકારો વચ્ચે સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળની સત્તાનો આશ્રય લેતા, અને આ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે અલ્પમતનો ચુકાદો અપીલકર્તાને પક્ષકારો વચ્ચેના કરારમાં ઉદ્દેખિત સૂત્રના આધારે તેની માંગણી મંજૂર કરે છે, અલ્પમતનો ચુકાદો જાળવવામાં આવે છે અને હવે આ જ ચુકાદાનો, વ્યાજ સાથે, પક્ષકારો વચ્ચે અમલ કરવામાં આવશે. વિદ્વાન મધ્યસ્થકારો સમક્ષ અપીલકર્તાએ પોતાની દાવાપત્રમાં જે રાહતો માંગી હતી તેને ધ્યાનમાં લેતાં, અપીલકર્તાને જે રકમ મંજૂર કરવામાં આવે છે તે કરારની ઉપ-

કલમ ૭૦.૩ હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર ભાવ સમાયોજન માટેની મુખ્ય રકમ આઈ.એન.આર. ૨,૦૧,૪૨,૮૨૭/- છે, જે કરાર હેઠળ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦થી મે ૨૦૧૪ સુધી કરવામાં આવેલા કામ માટે છે, તેમજ ચુકવણી બાકી થવાની તારીખથી લઈને ચુકાદાની તારીખ, અર્થાત ૦૨.૦૫.૨૦૧૬ સુધી, દર મહિને ચક્રવર્ધિત થતું ૧૦%ના દરે વ્યાજ, તેમજ તે ઉપરાંત ચૂકવણીની તારીખ સુધી વાર્ષિક ૧૨%ના દરે (સરળ) ભાવિ વ્યાજ. [પરિષ્દ ૪૭-૪૯] [૬૦૪-૭-એચ; ૬૦૫-એ-એચ; ૬૦૬-એ-એફ]

એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ વિ. દિલ્હી ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી (૨૦૧૫)
૩ એસસીસી ૪૯ ; ઓએનજીસી લિ. વિ. વેસ્ટર્ન ગેકો
ઈન્ટરનેશનલ લિ. (૨૦૧૪) ૯ એસસીસી ૨૬૩ : [૨૦૧૪] ૧૨
એસ.સી.આર. ૧ – સમજાવવામાં આવ્યું.

ભારતમાં ક્રિકેટ માટેનું નિયંત્રણ બોર્ડ વિ. કોચી ક્રિકેટ (પી.)
લિમિટેડ અને અન્ય , (૨૦૧૮) ૬ એસસીસીસી ૨૮૭ : [૨૦૧૮]
૨ એસ.સી.આર. ૮૨૯ ; સેડકો ફોરેક્સ ઈન્ટરનેશનલ ડ્રિલ, ઈન્ક.
અને અન્ય વિ. આવકવેરા કમિશનર, દેહરાદૂન અને અન્ય એક,
(૨૦૦૫) ૧૨ એસસીસીસી ૭૧૭ : [૨૦૦૫] ૫ સપ્લિ.
એસ.સી.આર. ૩૦૨ ; ગોવા રાજ્ય વિ. પ્રવીણ એન્ટરપ્રાઇઝિસ ,

(૨૦૧૨) ૧૨ એસીસીસી ૫૮૧ : [૨૦૧૧] ૧૦ એસ.સી.આર.
૧૦૨૬ – પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

ઓ.એન.જી.સી. લિ. વિ. સૉ પાઈપ્સ લિ. (૨૦૦૩) ૫
એસ.સી.સી. ૭૦૫ : [૨૦૦૩] ૩ એસ.સી.આર. ૬૯૧ ;
રેનુસાગર પાવર કો. લિ. વિ. જનરલ ઇલેક્ટ્રિક કો. ૧૯૯૪ સપ્લિ.
(૧) એસ.સી.સી. ૬૪૪ : [૧૯૯૩] ૩ સપ્લિ. એસ.સી.આર.
૨૨ ; ડી.ડી.એ. વિ. આર.એસ. શર્મા એન્ડ કો. (૨૦૦૮) ૧૩
એસસીસી ૮૦ : [૨૦૦૮] ૧૨ એસ.સી.આર. ૭૮૫ ;
મિનમેટલ્સ જર્મની જીએમબીએચ વિ. ફેરકો સ્ટીલ લિ. ,
[૧૯૯૯] સીએલસી ૬૪૭ ; સીઆરડબ્લ્યુ જોઈન્ટ ઓપરેશન
વિ. પીટી પેરુસાહાન ગેસ નેગારા (પર્સેરો) ટીબિકે , [૨૦૧૧]
એસજીસીએ ૩૩ ; પાર્સન્સ એન્ડ વિટમોર ઓવરસીઝ કો.,
ઈન્ક., વિ. સોસાયટી જનરલ દ લિંડસ્ટ્રી દુ પાપિયર (રાક્ટા)
૫૦૮ એફ.રડી ૯૬૯ ; લેસોથો હાઈલેન્ડ્સ ડેવલપમેન્ટ
ઓથોરિટી વિ. ઇમ્પ્રોજિલો એસપીએ અને અન્ય, [૨૦૦૫] ૩
ઓલ ઈ.આર. ૭૮૯ [એચએલ] ; પેટ્રિક રાયન અને એન રાયન
અને કેવિન ઓ'લિયરી (ક્લોનમેલ) લિ. અને જનરલ મોટર્સ,
[૨૦૧૮] આઈઈએચસી ૬૬૦ ; ડોંગપૂ માન+હુમેલ કો. લિ. વિ.
માન+હુમેલ જીએમબીએચ, [૨૦૦૮] એસજીએચસી ૬૭ ;

બીએઝેડ વિ. બીબીએ અને અન્ય, [૨૦૧૮] એસજીએચસી
૨૭૫ – નો સંદર્ભ લેવાયો.

નાઇજેલ બ્લેકેબી, કોન્સ્ટેન્ટાઇન પાર્ટીસાઇડ્સ, એલન રેડફર્ન
અને માર્ટિન હન્ટર દ્વારા ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન અંગે રેડફર્ન
એન્ડ હન્ટર (ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, પાંચમી આવૃત્તિ,
૨૦૦૯) ; ગેરી બી. બોર્ન દ્વારા ઇન્ટરનેશનલ કોમર્શિયલ
આર્બિટ્રેશન (વોલ્ટર્સ કલુવેર, બીજી આવૃત્તિ, ૨૦૧૪) ; વિદેશી
આર્બિટ્રલ એવોર્સની માન્યતા અને અમલીકરણ અંગેના
કન્વેન્શન પર યુએનસીઆઇટીઆરએએલ સચિવાલય માર્ગદર્શિકા
(ન્યૂ યોર્ક, ૧૯૫૮) (૨૦૧૬ આવૃત્તિ) ; ઇન્ટરનેશનલ
કોમર્શિયલ આર્બિટ્રેશન અંગે યુએનસીઆઇટીઆરએએલ મોડેલ
કાયદો ; વિદેશી આર્બિટ્રલ એવોર્સની માન્યતા અને અમલીકરણ
અંગેનું ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન – ટીપ્પણી, ડૉ. રેઇનમાર વોલ્ફ દ્વારા
સંપાદિત (સી.એચ. બેક, હાર્ટ, નોમોસ પબ્લિશિંગ, ૨૦૧૨) ;
ઇન્ટરનેશનલ કોમર્શિયલ આર્બિટ્રેશન અંગે ફૂશાર્ડ, ગૈયાર,
ગોલ્ડમેન (કલુવેર લો ઇન્ટરનેશનલ, ૧૯૯૯) – નો ઉલ્લેખ
કરવામાં આવ્યો.

પ્રકરણ કાયદાનો સંદર્ભ

- [૨૦૧૮] ૨ એસ.સી.આર. ૮૨૯ પરિષ્કેદ ૧૦ પર આધાર રાખ્યો.
- [૨૦૦૫] ૫ સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૩૦૨ પરિષ્કેદ ૧૧ પર આધાર રાખ્યો.
- [૨૦૦૩] ૩ એસ.સી.આર. ૬૯૧, પરિષ્કેદ ૧૨ નો સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો
- [૨૦૧૪] ૧૨ એસ.સી.આર. ૧ પરિષ્કેદ ૧૨ સમજાવવામાં આવ્યું
- (૨૦૧૫) ૩ એસ.સી.સી. ૪૯ પરિષ્કેદ ૧૩ સમજાવવામાં આવેલ
- [૧૯૯૩] ૩ સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૨૨ પેરા ૧૩ નો સંદર્ભ કરવામાં આવેલ
- [૨૦૦૮] ૧૨ એસ.સી.આર. ૭૮૫ પેરા ૧૬નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવેલ
- [૨૦૧૧] ૧૦ એસ.સી.આર. ૧૦૨૬ પેરા ૪૧ પર આધાર રાખવામાં આવેલ

દિવાની અપીલક્ષેત્ર અધિકારક્ષેત્ર : દિવાની અપીલ નં. ૪૭૭૯/૨૦૧૯.

નવી દિલ્હી સ્થિત દિલ્હી વડી અદાલતના એફ.એ.ઓ. (ઓ.એસ.) કોમ. નં. ૮૨/૨૦૧૬ માં તારીખ ૦૩.૦૪.૨૦૧૭ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી. મુકુલ રોહતગી, પરિષ્ક વકીલ, નવીન કુમાર, સુશ્રી રશ્મીત કૌર, સુશ્રી અર્પણા મજુમદાર, અશ્વની કુમાર, વકીલો અપીલકર્તા માટે.

એસ. નંદકુમાર, સુશ્રી દીપિકા નંદકુમાર, પી. પલાનીવેલુ, એમ. એસ.સરન કુમાર, નરેશ કુમાર, પ્રતિવાદી તરફથી વકીલો.

અદાલતનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ આર. એફ. નરીમન, દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

૧. પરવાનગી આપવામાં આવી.

૨. પ્રતિવાદી, નેશનલ હાઇવેઝ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા [“ એન.એચ.એ.આઈ. ”], એ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્યમાં નેશનલ હાઇવે ૨૬ પર ચાર- લેન બાયપાસના નિર્માણ માટે બોલીઓ આમંત્રિત કરી હતી. અપીલકર્તાની બિડ તેની ૩૦.૧૨.૨૦૦૫ તારીખની સ્વીકૃતિપત્ર દ્વારા, કુલ કરાર મૂલ્ય આઈએનઆર ૨૧૯,૦૧,૧૬,૮૦૫/- માટે સ્વીકારવામાં આવી હતી. અમારી સમક્ષનો અપીલકર્તા કોરિયા પ્રજાસત્તાકના કાયદાઓ હેઠળ નોંધાયેલ એક કંપની છે, જ્યારે પ્રતિવાદી ભારત સરકારનું એક ઉપક્રમ છે, જે ભારતના સમગ્ર પ્રદેશમાં નેશનલ હાઇવેના નિર્માણ માટે જવાબદાર છે. કાર્યના અમલમાં ઉપયોગમાં લેવાતા અને જેના માટે અપીલકર્તાને ભાવ સમાયોજન ચૂકવવાનું હતું એવા ઘટકોમાં શ્રમ, પ્લાન્ટ અને મશીનરી, પેટ્રોલિયમ, તેલ અને લ્યુબ્રિકન્ટ (પીઓએલ), સિમેન્ટ, સ્ટીલ, બિટુમેન અને અન્ય સ્થાનિક સામગ્રીનો સમાવેશ થાય છે. આમાંથી ચાર ઘટકો, અર્થાત્ સિમેન્ટ, સ્ટીલ, પ્લાન્ટ અને મશીનરી, તથા અન્ય સ્થાનિક સામગ્રી માટેનું ભાવ સમાયોજન કરારની ઉપ-કલમ ૭૦.૩ માં આપેલા સૂત્ર અનુસાર ગણવાનું સંમત કરવામાં આવ્યું હતું. ઉપ-કલમ ૭૦.૩ નો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ છે:

“૨. સિમેન્ટ ઘટક માટેનું સમાયોજન ઠેકેદાર દ્વારા મેળવવામાં આવેલ સિમેન્ટના ખર્ચમાં વધારો અથવા ઘટાડો થવા બદલ કિંમતનું સમાયોજન નીચેના સૂત્ર અનુસાર ચૂકવવામાં આવશે:

વીસી = ૦.૮૫ x પીસી x આરઆઈ x (સી૧ - સી૦)

૧૦૦ સી૦

જ્યાં,

વીસી = ઘટકના દરોમાં થયેલા ફેરફારને કારણે વિચારણા હેઠળના મહિનામાં કામના ખર્ચમાં થયેલો વધારો અથવા ઘટાડો.

સી૦ = ભારતમાં નવી દિલ્હી સ્થિત ઔદ્યોગિક વિકાસ મંત્રાલય, ભારત સરકાર દ્વારા પ્રકાશિત, બોલીઓ રજૂ કરવાની અંતિમ તારીખથી અગાઉના ૨૮મા દિવસે સિમેન્ટ માટેનો અખિલ ભારતીય સરેરાશ જથ્થાબંધ કિંમત સૂચકાંક.

સી૧ = જે અવધિ સાથે કોઈ વિશિષ્ટ આંતરિક ચુકવણી પ્રમાણપત્ર સંબંધિત હોય છે, તેની છેલ્લી તારીખના ૨૮ દિવસ પૂર્વેના દિવસે સિમેન્ટ માટેનો સમગ્ર ભારતનો સરેરાશ થોક ભાવ સૂચકાંક, જે ઔદ્યોગિક વિકાસ મંત્રાલય, ભારત સરકાર, નવી દિલ્હી દ્વારા પ્રકાશિત કરવામાં આવે છે.

પી.સી. = સિમેન્ટ ઘટકનો ટકાવારી હિસ્સો."

જ્યાં સુધી ઘટક સી૦નો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી બોલીઓની છેલ્લી રજૂઆતથી ૨૮ દિવસ અગાઉની તારીખ ૨૯.૦૯.૨૦૦૫ થાય છે, જે ભાવ સમાયોજનની ગણતરી માટેની આધાર તારીખ છે, કારણ કે આ બાબતે વિવાદરહિત છે કે બોલીની રજૂઆતની તારીખ ૨૭.૧૦.૨૦૦૫ છે.

૩. ઉપકલમ ૭૦.૩ હેઠળ સંમત સૂત્ર અનુસાર, ઔદ્યોગિક વિકાસ મંત્રાલય દ્વારા પ્રકાશિત થતો હોલસેલ પ્રાઈસ ઇન્ડેક્સ [“ ડબલ્યુપીઆઈ ”], જે ૧૯૯૩-૯૪ = ૧૦૦ [“ જૂની શ્રેણી ”] વર્ષોને અનુસરતો હતો, તેના આધારે દર મહિને અપીલકર્તાને કિંમત સમાયોજન ચૂકવવામાં આવતું હતું. તેમ છતાં, ૧૪.૦૯.૨૦૧૦થી ઔદ્યોગિક વિકાસ મંત્રાલયે જૂની શ્રેણી માટેનો ડબલ્યુપીઆઈ પ્રકાશિત કરવાનું બંધ કર્યું અને ડબલ્યુપીઆઈ શ્રેણી ૨૦૦૪-૦૫ = ૧૦૦ [“ નવી શ્રેણી ”] હેઠળના સૂચકાંક પ્રકાશિત કરવાનું શરૂ કર્યું. નોંધનીય છે કે આ નવી શ્રેણી હેઠળ પણ એપ્રિલ, ૨૦૦૫થી શરૂ થતા અગાઉના વર્ષોના ડબલ્યુપીઆઈ પણ મંત્રાલય દ્વારા પ્રકાશિત કરવામાં આવતા હતા. આવી સ્થિતિમાં, કિંમત સમાયોજનની ગણતરી કરવા માટે સી૧ અને સીઓ બંને સૂચકાંક નવી શ્રેણી હેઠળ અપીલકર્તાને ઉપલબ્ધ હોવાથી, અપીલકર્તાએ તે મુજબ પોતાના બીલો રજૂ કર્યા. આ બાબત નિર્વિવાદ છે કે સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૦થી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૩ સુધીના સમયગાળા માટે આ આધારે માસિક બીલોના ૯૦% ની ચૂકવણી કરવામાં આવી હતી. ૧૫.૦૨.૨૦૧૩ના રોજ, પ્રતિવાદીએ નીતિ પરિપત્ર [“ પરિપત્ર ”] બહાર પાડ્યું, જેમાં ૨૦૦૯-૧૦ વર્ષના આધારે “લિંકિંગ ફેક્ટર” લાગુ કરીને સૂચકાંકો નક્કી કરવા માટે નવું સૂત્ર વપરાયું હતું. જો કે, આ પરિપત્રમાં સ્પષ્ટપણે આ રીતે જણાવવામાં આવ્યું હતું:

અતેએવ, ઉપરોક્ત પ્રક્રિયા અપનાવીને ભાવ સમાયોજનના હિસાબે ચુકવણી કરવામાં આવી શકે, શરતે કે કોન્ટ્રાક્ટરો એ બાબતનું બાંહેધરીપત્ર / સોગંદનામું આપે કે આ ભાવ સમાયોજન

તેમને સ્વીકાર્ય છે અને આ ચુકવણી પછી તેઓ ભવિષ્યમાં આ હિસાબે કોઈપણ પ્રકારનો દાવો કરશે નહીં.

જ. આ પરિપત્ર પછી, પ્રતિવાદીએ જણાવ્યું કે ઉલ્લેખિત કરારમાં આ પરિપત્ર લાગુ કરવો પડશે, જેના પરિણામે એવો જોડાણકારક તત્વ આપવો પડશે જેના દ્વારા જૂની શ્રેણી નવી શ્રેણી સાથે જોડાય. અપીલકર્તાએ આ ક્યારેય સ્વીકાર્યું નહોતું અને તેણે પરિપત્રની માન્યતાને પડકારતી રિટ અરજીઅંતર્ગત મધ્ય પ્રદેશની વડી અદાલતના દ્વાર ખટખટાવ્યા. જોકે, વડી અદાલતે તેના તા. ૦૩.૦૪.૨૦૧૩ ના આદેશ દ્વારા રિટ અરજીનો નિકાલ આ નોંધ સાથે કર્યો કે વિવાદ નિરાકરણ બોર્ડ દ્વારા વિવાદ નિવારણની વ્યવસ્થા ઉપલબ્ધ છે, ત્યારબાદ મધ્યસ્થતા પણ પ્રદાન કરવામાં આવી છે, અને અપીલકર્તા પાસે અસરકારક વૈકલ્પિક ઉપાય ઉપલબ્ધ હોવાથી તેને તે જ ઉપાય તરફ દોરવામાં આવ્યો. ત્યારબાદ પ્રતિવાદીએ અપીલકર્તાને પરિપત્ર હેઠળ માસિક ચુકવણી સ્વીકારવા માટે તેની સંમતિ આપવા કહ્યું. અપીલકર્તાએ તા. ૧૭.૦૫.૨૦૧૩ નું શરતી બાંહેધરીપત્ર રજૂ કર્યું, જેમાં સ્પષ્ટ રીતે જણાવવામાં આવ્યું હતું:

ઉપરોક્ત ઉપક્રમ ઠેકેદારના કરારની જોગવાઈઓ અનુસાર તથા યોગ્ય મંચ સમક્ષ ઠેકેદારને ઉપલબ્ધ અન્ય કાનૂની ઉપાયો હેઠળ તા. ૧૫.૦૨.૨૦૧૩ના ઉક્ત પરિપત્રને પડકારવાનો અધિકાર અબાધિત રાખીને આપવામાં આવેલ છે.

૫. ત્યારબાદ, અપીલકર્તાએ ઉક્ત પરિપત્ર લાગુ કરીને પ્રતિવાદી દ્વારા કરવામાં આવનાર કપાતો અને વસૂલાતો સામે આંતરિક રક્ષણ મેળવવા માટે લવાદ અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ [“ ૧૯૯૬ અધિનિયમ ”] ની કલમ ૯ હેઠળની અરજી દ્વારા દિલ્હી વડી અદાલતનો આશરો લીધો. દિલ્હી વડી અદાલતે, તા. ૩૧.૦૫.૨૦૧૩ ના તેના આદેશ દ્વારા, પ્રતિવાદીને ઉક્ત પરિપત્રને પૂર્વલક્ષી અસરથી અમલમાં મૂકવાથી પ્રતિબંધિત કર્યો.

૬. દરમિયાન, ઉપરોક્ત વિવાદ કરારની ઉપકલમ ૬૭ હેઠળ કલ્પાયેલ મુજબ વિવાદ નિર્ધારક બોર્ડને મોકલવામાં આવ્યો હતો. વિવાદ નિર્ધારક બોર્ડ તેની તારીખ ૩૧.૧૦.૨૦૧૩ની બહુમતી ભલામણ દ્વારા એક નિશ્ચિત જોડાણ ગુણાંકની ભલામણ કરી અને ત્યારબાદ એવો જોડાણ ગુણાંક લાગુ કરીને ઉપરોક્ત ચાર સામગ્રીમાં ભાવ સમાયોજનના આંકડા નિર્ધારિત કર્યા. જોકે, વિવાદ નિર્ધારક બોર્ડના સભ્યોમાંથી એકે અપીલકર્તાના પક્ષમાં અસંમતિ નોંધ આપી હતી અને ભલામણ કરી હતી કે કરારની સ્પષ્ટ શરતોને ધ્યાનમાં લેતાં, આક્ષેપિત પરિપત્રમાં રહેલી જોગવાઈઓ ભાવ સમાયોજનની ગણતરી માટે લાગુ પડી શકતી નથી. વિવાદ નિર્ધારક બોર્ડની ભલામણોથી વ્યથિત થઈ, અપીલકર્તાએ તારીખ ૧૯.૧૧.૨૦૧૩નો અસંતોષનો નોટિસ જારી કર્યો અને વિવાદને ત્રણ સભ્યો ધરાવતા લવાદી મંડળને મોકલ્યો. અપીલકર્તાએ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦થી મે ૨૦૧૪ સુધીના સમયગાળા માટે બાકી રહેલા ભાવ સમાયોજન તરીકે રૂ. ૨,૦૧,૪૨,૮૨૭/- નો દાવો કર્યો હતો, તેમજ ઉપરોક્ત બાકી રકમ પર વ્યાજ તરીકે રૂ. ૧,૦૦,૮૬,૪૧૭/- નો દાવો કર્યો હતો. આ રીતે લવાદને

મોકલાયેલો વિવાદ સીમિત સ્વરૂપનો હતો, એટલે કે, કરારની શરતો અનુસાર ભાવ સમાયોજન ચાલુ રહેશે કે નહીં, અથવા જોડાણ ગુણાંક લાગુ કરતું તારીખ ૧૫.૦૨.૨૦૧૩નું પરિપત્ર લાગુ કરવું પડશે કે નહીં. લવાઈ મંડળના ત્રણમાંથી બે સભ્યોએ, નવી દિલ્હી ખાતે આપેલા તેમના તારીખ ૦૨.૦૫.૨૦૧૬ના લવાઈ ચુકાદા દ્વારા, બંને પક્ષોની દલીલો નોંધ્યા પછી, ઠેરવ્યું કે પરિપત્ર કરારની શરતોની મયા દામાં હોવાથી તેને લાગુ કરી શકાય, જેમ વિવાદ નિર્ધારક બોર્ડે ઠેરવ્યું હતું, અને તેથી અપીલકર્તાનો દાવો નામંજૂર કર્યો. આમ કરતી વખતે, બહુમતીના લવાઈ ચુકાદામાં વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલયની કેટલીક સરકારી માર્ગદર્શિકાઓ લાગુ કરવામાં આવી, જેના અનુસાર એવું જણાવાયું હતું કે જૂની શ્રેણીને નવી શ્રેણી સાથે જોડવા માટે જોડાણ ગુણાંકની સ્થાપના અનિવાર્ય છે અને તેથી આવશ્યક છે. તેથી, અપીલકર્તાની આ દલીલ કે જોડાણ ગુણાંક કરારથી પર છે અને તેની કંઈ જ જરૂર નથી, તેને નામંજૂર કરવામાં આવી. બહુમતીના લવાઈ ચુકાદાએ વધુમાં સ્પષ્ટ કર્યું કે આ માર્ગદર્શિકાઓ રેકૉર્ડ પર ન હોવા છતાં એક નિશ્ચિત વેબસાઈટ પર ઉપલબ્ધ છે. ત્યારબાદ માર્ગદર્શિકાના અનુચ્છેદ ૧૩નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો અને તે અનુચ્છેદમાં ઉલ્લેખિત ત્રણ પદ્ધતિઓમાંથી એક એવી અંકગણિત રૂપાંતર પદ્ધતિ લાગુ કરીને, તે પદ્ધતિમાં નિર્દિષ્ટ સૂત્ર અનુસાર જોડાણ ગુણાંક લાગુ કરવામાં આવ્યો, જે નીચે મુજબ છે:

“અંકગણિત રૂપાંતરણ પદ્ધતિ:

વાય = સીક્સ અથવા સી = વાય/એક્સ

જ્યાં ય જૂની શ્રેણી માટેના ૧૨ મહિનાનાં સૂચકાંકોનું સરેરાશ મૂલ્ય છે અને એક્સ નવી શ્રેણી માટેનું છે; અને સી રૂપાંતર ગુણાંક છે. તેનો અર્થ એ થાય છે કે ય અને એક્સ વચ્ચેનો સંબંધ રેખીય છે. એક્સ માટેના ૧૨ મહિનાનું સરેરાશ ૧૦૦ માનવામાં આવે છે.”

આથી, ઉપરોક્ત સાંકળતા પરિબળના આધારે, અંતિમ બહુમતીનો નિર્ણય નીચે મુજબ હતો:

“૯. એવોર્ડ

૯.૧. ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષોના આધારે, અમે એવો નિર્ધાર કરીએ છીએ કે કિંમત સમાયોજનના નિર્ધારણ માટે આધારરૂપ ૨૦૦૪-૦૫ શ્રેણીના સૂચકાંકોને અગાઉની ૧૯૯૩-૯૪ આધાર શ્રેણીમાં રૂપાંતરિત કરવા માટે જોડાણ ગુણાંકનો સમાવેશ કરવો અનિવાર્ય અને આવશ્યક છે. કિંમત સમાયોજનમાં આવતાં કામ/સામગ્રીની ચાર વસ્તુઓ માટેના જોડાણ ગુણાંકો નીચે મુજબ રહેશે:

સિમેન્ટ ૧.૫૨૮

સ્ટીલ ૨.૩૬૫

પ્લાન્ટ અને મશીનરી ૧.૮૪૦

અન્ય સામગ્રી ૧.૮૭૩

૯.૨. ઉપરોક્ત લિંકેજ પરિબળોના આધાર પર કિંમતી સમાયોજનની અંતિમ રકમ નક્કી કરવામાં આવશે. દાવેદારને

અગાઉથી ચૂકવવામાં આવેલી રકમ કપાત કર્યા પછી, તેમના દાવા સામે તેમને ચૂકવવાપાત્ર રકમ નિર્ધારિત કરવામાં આવશે અને તે જ પ્રતિવાદી દ્વારા દાવેદારને ચૂકવવામાં આવશે.

૯.૩. આ રકમ પર ચુકવણીની નિયત તારીખથી એવોર્ડની તારીખ એટલે કે ૦૨.૦૫.૨૦૧૬ સુધી માસિક ચક્રવૃદ્ધિ મુજબ પ્રતિ વર્ષ ૧૦% દરે વ્યાજ પણ લાગુ પડશે.

૯.૪. વધુમાં, વાર્ષિક ૧૨%ના દરે સાધારણ વ્યાજ, દાવેદારને ૦૨.૦૫.૨૦૧૬થી ચુકવણીની તારીખ સુધી ચૂકવવાપાત્ર રહેશે. જો કે, જો રકમો એવોર્ડની તારીખથી ૯૦ દિવસની અંદર, અર્થાત ૦૨.૦૮.૨૦૧૬ સુધીમાં ચૂકવવામાં આવે, તો કોઈ ભવિષ્ય વ્યાજ ચૂકવવાપાત્ર રહેશે નહીં.”

શ્રી દિલીપ નામદેવ પોટદુબે દ્વારા ભિન્નમતિનો લવાદી નિર્ણય આપવામાં આવ્યો હતો, જેમાં વિદ્વાન ભિન્નમતિ ધરાવતા લવાદકે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે પરિપત્ર કે માર્ગદર્શિકાઓમાંથી એકેય લાગુ પાડી શકાય તેમ નથી, કારણ કે તે પક્ષકારો વચ્ચેના કરારની બહારની હતી. અનુરૂપે, ભિન્નમતિના લવાદી નિર્ણય દ્વારા દાવેદાર-અપીલકર્તાનો દાવો સંપૂર્ણપણે મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

૭. અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી કલમ ૩૪ ની અરજી દિલ્લી વડી અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ દ્વારા તા. ૦૯.૦૮.૨૦૧૬ ના ચુકાદા અને આદેશથી નામંજૂર કરવામાં આવી હતી, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું

હતું કે બહુમતી મધ્યસ્થીઓ દ્વારા એક સંભવિત દષ્ટિકોણ અપનાવવામાં આવ્યો હતો અને તેથી મધ્યસ્થી ચુકાદાઓને પડકારવાના પરિમાણોને ધ્યાનમાં લેતાં તેમાં હસ્તક્ષેપ કરી શકાય તેમ ન હતો. વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે આગળ એવું પણ ઠેરવ્યું હતું કે મંત્રાલય દ્વારા પ્રકાશિત નવી શ્રેણી અપીલકર્તાના કેસમાં લાગુ પડી શકે, કારણ કે નવી શ્રેણી હેઠળ વર્ષ ૨૦૦૪-૦૫ માટેના આધાર સૂચકાંકો ઉપલબ્ધ હતા. આવું ઠરાવ્યા પછી, વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે જણાવ્યું હતું કે ભિન્નમતના ચુકાદામાં વ્યક્ત કરાયેલ દષ્ટિકોણ વધુ આકર્ષક હોવા છતાં, અને તેઓ તે દષ્ટિકોણને પ્રાધાન્ય આપતા હોવા છતાં, તેમણે એવું નોંધ્યું કે બહુમતીનો ચુકાદો એક સંભવિત દષ્ટિકોણ હોવાથી તથા હસ્તક્ષેપનો વ્યાપ મર્યાદિત હોવાથી, કલમ ૩૪ ની અરજી ફગાવી દેવામાં આવી. દિલ્લી વડી અદાલતની વિભાગીય પીઠ સમક્ષ કરાયેલી કલમ ૩૭ ની અપીલનો પણ એ જ પરિણામ આવ્યો, જે તા. ૦૩.૦૪.૨૦૧૭ ના વિવાદિત ચુકાદાથી આવ્યો હતો.

૮. અપીલકર્તા તરફથી હાજર થયેલ વિધાસભર વકીલ સુશ્રી રશ્મીત કૌરે પ્રથમ દલીલ કરી કે ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૪(૨)(એ)(જ) વર્તમાન કેસના તથ્યો પર લાગુ પડે છે, કારણ કે બહુમતી દ્વારા અપાયેલ મધ્યસ્થતા નિર્ણયમાં મધ્યસ્થતા સમક્ષ સોંપાયેલ મુદ્દાઓની હદ બહારના વિષયો અંગેના નિર્ણયો સમાવિષ્ટ હતા. વિધાસભર વકીલે દલીલ કરી કે આ અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત ભૂલ હતી, અને બહુમતીના મધ્યસ્થતા નિર્ણય દ્વારા નવો કરાર સ્થાનાપન કરવામાં આવ્યો હતો, જે જૂના કરાર તથા કરારમાં સમાવિષ્ટ જૂના સૂત્રના સ્થાને આવ્યો હતો, અને તેથી તે મધ્યસ્થતા સમક્ષ સોંપાયેલ મુદ્દાઓની

હદ બહારના વિષય પરનો નિર્ણય ઠરે છે. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી કે ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૪(૨)(બી)(૨) પણ લાગુ પડે છે, કારણ કે મધ્યસ્થતા નિર્ણય ભારતની જાહેર નીતિ સાથે સંઘર્ષમાં હતો, કેમ કે તે ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિ તથા ન્યાયની અતિમૂલભૂત કલ્પનાઓ બંનેના વિરુદ્ધ હતો. તેમના મતે, કરારની શરતોનું પુનર્લેખન અદાલતના અંતઃકરણને આઘાત પહોંચાડનારું હોવું જોઈએ, કારણ કે પક્ષકારોમાંના એક પર એકતરફી રીતે નવો કરાર લાદવામાં આવ્યો હતો. આ માટે તેમણે વિવિધ ચુકાદાઓનો ઉલ્લેખ કર્યો. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી કે પ્રાકૃતિક ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન થયું હતું અને તેથી કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) પણ લાગુ પડે છે. તેમણે દલીલ કરી કે સરકારી માર્ગદર્શિકાઓ ક્યારેય મધ્યસ્થો સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી નહોતી, અને મધ્યસ્થોએ પક્ષકારોની પીઠ પાછળ ઉક્ત માર્ગદર્શિકાઓ લાગુ પાડી હતી, જેથી ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) નો ભંગ થયો. અંતે, જોકે તેમણે પ્રત્યક્ષ ગેરકાયદેસરતાનો આધાર રજૂ કર્યો હતો, અદાલતે ધ્યાન દોરતાં કે ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૪(૨એ) હેઠળ ઉપલબ્ધ આ આધાર ભારત ખાતે નિર્ધારિત આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યાપારી મધ્યસ્થતા મામલામાં ઉપલબ્ધ નહીં હોય, તે દલીલ છોડવામાં આવી. વિધાસભર વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મુકુલ રોહતગીએ સુશ્રી રશ્મીત કૌરની દલીલોને પૂર્ણક બનાવતી રજૂઆતો કરી.

૯. બીજી તરફ, પ્રતિવાદીની તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એસ. નંદકુમારે દલીલ કરી કે ૨૦૦૪-૦૫ ના આધાર સૂચકાંક સાથે નવા સૂત્રનો અમલ કરવાથી કરાર અમલયોગ્ય ન રહે, અને તેના પરિણામે, એક સંકલન

ગુણાંક રાખવો અનિવાર્ય હતો. વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, અપીલકર્તાએ પોતે જ ટ્રિબ્યુનલએ તેને તે કરવા જણાવ્યું ત્યારે સંકલન ગુણાંક લાગુ કર્યો હતો, ભલે તે તેની અન્ય દલીલોને અશ્વિન રાખીને કરવામાં આવ્યું હોય. કોઈપણ સ્થિતિમાં, આ કારણના અર્થઘટનનો મુદ્દો હતો જેમાં મધ્યસ્થોની દૃષ્ટિ અંતિમ છે, એવો યોગ્ય ઠરાવ વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે તથા વિભાગીય ખંડપીઠે કર્યો છે. આ પ્રસ્તાવના સમર્થનમાં તેમણે કેટલાક ચુકાદાઓનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો. તેમના મુજબ, તેથી, આ અપીલ નામંજૂર થવી જોઈએ.

મધ્યસ્થતા અને સમાધાનની લાગુ પડતાશ (સુધારો) અધિનિયમ,

૨૦૧૫

૧૦. વર્તમાન મામલામાં કલમ ૩૪ હેઠળની અરજી તા. ૩૦.૦૭.૨૦૧૬ની હોવાથી, આ કેસમાં મધ્યસ્થ ચુકાદાઓની સમીક્ષાના માપદંડોની લાગુ પડતાને લગતો એક મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન ઉભો થાય છે. વિશેષરૂપે, મધ્યસ્થતા અને સમાધાન (સુધારો) અધિનિયમ, ૨૦૧૫ [“ સુધારો અધિનિયમ, ૨૦૧૫ ”] દ્વારા તા. ૨૩.૧૦.૨૦૧૫થી વ્યાપક ફેરફારો કરવામાં આવ્યા છે — ખાસ કરીને, મધ્યસ્થ ચુકાદાઓને પડકારવા માટેના “ભારતની જાહેર નીતિ” ના આધાર બાબતે. ઉભો થતો પ્રશ્ન એ છે કે કલમ ૩૪માં કરવામાં આવેલા સુધારાઓ તા. ૨૩.૧૦.૨૦૧૫ પછી આપવામાં આવેલા મધ્યસ્થ ચુકાદાઓને રદ કરવા માટે કલમ ૩૪ હેઠળ કરવામાં આવેલી અરજીઓ પર લાગુ પડે છે કે નહીં. આ અદાલતે, બોર્ડ ઓફ કન્ટ્રોલ ફોર ક્રિકેટ ઇન ઇન્ડિયા વિ.

કોચી ક્રિકેટ (પી.) લિ. અને અન્ય, (૨૦૧૮) ૬ એસ.સી.સી. ૨૮૭ [“ બી.સી.સી.આઇ. ”] માં, એવો નિર્ધાર કર્યો છે કે સુધારો અધિનિયમ, ૨૦૧૫ આ તારીખ પછી કરવામાં આવેલી કલમ ૩૪ની અરજીઓ પર લાગુ પડશે. તેથી, આ અદાલતે એવો નિર્ધાર કર્યો હતો:

“ ૭૫. શ્રી વિશ્વનાથને ત્યારબાદ, આર. રાજગોપાલ રેડ્ડી વિ. પક્ષિની ચંદ્રશેખરન [આર. રાજગોપાલ રેડ્ડી વિ. પક્ષિની ચંદ્રશેખરન , (૧૯૯૫) ૨ એસ.સી.સી. ૬૩૦], ફ્યુઅર્સ્ટ ડે લોસન લિ. વિ. જિંદાલ એક્સપોર્ટ્સ લિ. [ફ્યુઅર્સ્ટ ડે લોસન લિ. વિ. જિંદાલ એક્સપોર્ટ્સ લિ. , (૨૦૦૧) ૬ એસ.સી.સી. ૩૫૬], સેડકો ફોરેક્સ ઇન્ટરનેશનલ ટ્રિલ ઇન્ક. વિ. સીઆઈટી [સેડકો ફોરેક્સ ઇન્ટરનેશનલ ટ્રિલ ઇન્ક. વિ. સીઆઈટી , (૨૦૦૫) ૧૨ એસ.સી.સી. ૭૧૭] અને બેંક ઓફ બરોડા વિ. અનીતા નંદરાજોગ [બેંક ઓફ બરોડા વિ. અનીતા નંદરાજોગ , (૨૦૦૯) ૯ એસ.સી.સી. ૪૬૨ : (૨૦૦૯) ૨ એસ.સી.સી. (એલ એન્ડ એસ) ૬૮૯] માં એવો નિર્ધાર કરવામાં આવ્યો છે કે સ્પષ્ટીકરણાત્મક સુધારો માત્ર ત્યારે જ પૂર્વપ્રભાવી હોઈ શકે, જો તે કાયદામાં તત્પતઃ ફેરફાર કરતો ન હોય, પરંતુ કાયદામાં પ્રવેશી ગયેલી કોઈ શંકાનું માત્ર સ્પષ્ટીકરણ કરતો હોય. આ હેતુસર, તેમણે અમારું ધ્યાન સુધારા અધિનિયમ દ્વારા કલમ ૩૪ માં

કરાયેલા સુધારાઓ તરફ દોર્યું અને જણાવ્યું કે કલમ ૩૪(૨) ની સ્પષ્ટીકરણ ૧ અને ૨ માં “કોઈ શંકા ટાળવા માટે, આથી સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે” એમ જણાવવાનું હોવા છતાં, આવી ભાષા નિર્ણાયક સ્વરૂપની નથી, પરંતુ અદાલત માટે એ તપાસવું ખુદ્દું રહે છે કે હકીકતમાં અગાઉની સ્થિતિથી કોઈ તત્ત્વતઃ ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે કે માત્ર કોઈ શંકાનું જ સ્પષ્ટીકરણ કરવામાં આવ્યું છે. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલના મતે, કારણ કે મૂળભૂત ફેરફારો કરવામાં આવ્યા છે, જેના પરિણામે આ અદાલતના ઓછામાં ઓછા બે ચુકાદાઓ, એટલે કે સો પાઈપ્સ લિ. [ઓએનજીસી લિ. વિ. સો પાઈપ્સ લિ. , (૨૦૦૩) ૫ એસ.સી.સી. ૭૦૫] અને વેસ્ટર્ન ગેકો [ઓએનજીસી લિ. વિ. વેસ્ટર્ન ગેકો ઇન્ટરનેશનલ લિ. , (૨૦૧૪) ૮ એસ.સી.સી. ૨૬૩ : (૨૦૧૪) ૫ એસ.સી.સી. (સિવ) ૧૨], નો અંત લાવવામાં આવ્યો છે, જેમ કે એચઆરડી કોર્પન. વિ. ગેલ (ઇન્ડિયા) લિ. [એચઆરડી કોર્પન. વિ. ગેલ (ઇન્ડિયા) લિ. , (૨૦૧૮) ૧૨ એસ.સી.સી. ૪૭૧] ના પરિણેદ ૧૮ માં ઠરાવવામાં આવ્યું છે, તેથી સ્પષ્ટ છે કે આવા સુધારાઓ માત્ર ભાવિપ્રભાવી સ્વરૂપના જ ગણાશે. કલમ ૩૪ માં કરાયેલા સુધારાઓ સીધા અમારી સમક્ષ મુદ્દાસર રીતે હાજર નથી, તેથી ઉપરોક્ત દલીલ અંગે અમે કોઈ અભિપ્રાય વ્યક્ત કરતા નથી. એટલું જણાવવું પૂરતું છે કે સુધારા અધિનિયમની કલમ ૨૬ સ્પષ્ટ

કરે છે કે સંપૂર્ણ સુધારા અધિનિયમ સ્વભાવથી ભાવિપ્રભાવી છે. ત્યારબાદ, કેટલીક જોગવાઈઓ સ્પષ્ટીકરણાત્મક, ઘોષણાત્મક અથવા પ્રક્રિયાત્મક છે કે નહીં અને તેથી પૂર્વપ્રભાવી છે કે નહીં, તે એક અલગ અને સ્વતંત્ર તપાસનો વિષય છે, જે વર્તમાન કેસોની હકીકતોમાં ઉપર દર્શાવેલ મર્યાદા સિવાય અમને હાથ ધરવાની આવશ્યકતા નથી, અર્થાત્ સુધારા અધિનિયમની પ્રત્યારોપિત કલમ ૩૬ ના પ્રભાવ સુધી.”

XXX XXX XXX

“ ૭૮. જો સરકાર તા. ૭-૩-૨૦૧૮ની સરકારની પ્રેસ વિજ્ઞાપિમાં દર્શાવવામાં આવેલી રેખાઓ મુજબ કલમ ૮૭ ઘડવાનો પ્રસ્તાવ કરે, તો ઉપરોક્ત હેતુઓ અને કારણોના નિવેદનને અગ્રીમ સ્થાને રાખવામાં સરકાર માટે સુવિચારપૂર્ણ રહેશે. પ્રસ્તાવિત કલમ ૮૭નો તાત્કાલિક પ્રભાવ એવો થશે કે સુધારા અધિનિયમ દ્વારા કરાયેલા તમામ મહત્વપૂર્ણ સુધારાઓને પછાડી દેવામાં આવશે, ખાસ કરીને કલમો ૨૮ અને ૩૪માં કરાયેલા મહત્વપૂર્ણ સુધારાઓને, જે અંગે હેતુઓ અને કારણોના નિવેદનમાં જણાવ્યા મુજબ,

“... મધ્યસ્થતા કાર્યવાહીનો નિકાલ કરવામાં વિલંબ અને મધ્યસ્થતા સંબંધિત બાબતોમાં અદાલતોના હસ્તક્ષેપમાં વધારો થયો છે, જે અધિનિયમના હેતુને નિષ્ફળ બનાવવાની દિશામાં પ્રવૃત્ત થાય છે”,

અને હવે તે ૨૩-૧૦-૨૦૧૫ પછી દાખલ થયેલી કલમ ૩૪ ની અરજીઓ પર લાગુ પડશે નહીં, પરંતુ તેવા કેસોમાં દાખલ થયેલી કલમ ૩૪ ની અરજીઓ પર લાગુ પડશે જ્યાં મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી પોતે જ માત્ર ૨૩-૧૦-૨૦૧૫ પછી શરૂ થઈ હોય. તેનો અર્થ એ થાય કે જે તમામ મામલાઓ પ્રક્રિયામાં છે, તેમાં ભલે કલમ ૩૪ ની કાર્યવાહી માત્ર ૨૩-૧૦-૨૦૧૫ પછી શરૂ કરવામાં આવી હોય, તેમ છતાં જૂનો કાયદો લાગુ પડતો રહેશે, જેના પરિણામે અદાલતોના વધેલા હસ્તક્ષેપને કારણે મધ્યસ્થતા કાર્યવાહીનો નિકાલ કરવામાં વિલંબ થશે, જે અંતે ૧૯૯૬ ના અધિનિયમના હેતુને નિષ્ફળ બનાવે છે. [આ સુધારાઓનો પ્રભાવ એવો છે કે, જેમ એચ.આર.ડી. કોર્પન. વિ. ગેઈલ (ઈન્ડિયા) લિ. , (૨૦૧૮) ૧૨ એસ.સી.સી. ૪૭૧ માં જણાવાયું છે, એવોર્ડને પડકારવાના આધારને નીચે મુજબ મર્યાદિત કરે છે:(એસ.સી.સી. પૃ. ૪૯૩, પરા ૧૮)

“ ૧૮ . હકીકતમાં, એ જ કાનૂન આયોગના અહેવાલે અધિનિયમ હેઠળ ઉપલબ્ધ પડકારના આધારને સંકુચિત કરવા માટે કલમ ૨૮ અને ૩૪ માં સુધારા કર્યા છે. ઓએનજીસી લિમિટેડ વિ. સૌ પાઈપ્સ લિમિટેડ , (૨૦૦૩) ૫ એસસીસી ૭૦૫ નો ચુકાદો સ્પષ્ટપણે દૂર કરવામાં આવ્યો છે. તેમજ ઓએનજીસી લિમિટેડ વિ. વેસ્ટર્ન ગેકો ઇન્ટરનેશનલ લિમિટેડ , (૨૦૧૪) ૯ એસસીસી

૨૬૩ નો ચુકાદો પણ દૂર કરવામાં આવ્યો છે. કલમ ૩૪ અને ૪૮ બન્નેને રેનુસાગર પાવર પ્લાન્ટ કો. લિમિટેડ વિ. જનરલ ઇલેક્ટ્રિક કંપની , ૧૯૯૪ સપ્લી. (૧) એસસીસી ૬૪૪ માં સમાવાયેલ કાનૂની સ્થિતિ પર પાછાં લાવવામાં આવ્યા છે, જેમાં “જાહેર નીતિ”માં હવે તેમાં દર્શાવેલ ત્રણ બાબતોમાંથી માત્ર બે બાબતો જ સમાવેશ પામશે, એટલે કે “ભારતીય કાનૂનની મૂળભૂત નીતિ” અને “ન્યાય અથવા નૈતિકતા”. “ભારતના હિત” સંબંધિત આધાર હવે અસ્તિત્વમાં નથી. “ભારતીય કાનૂનની મૂળભૂત નીતિ” હવે રેનુસાગર , ૧૯૯૪ સપ્લી. (૧) એસસીસી ૬૪૪ માં નિર્ધારિત પ્રમાણે સમજવાની રહેશે. “ન્યાય અથવા નૈતિકતા”ને હવે વધુ સંકુચિત કરવામાં આવ્યું છે અને તેનો અર્થ હવે માત્ર ન્યાય અને નૈતિકતાની મૂળભૂત કલ્પનાઓ તરીકે જ સમજવાનો રહેશે, અર્થાત્ એવી કલ્પનાઓ, જે અદાલતના અંતરાત્માને ઝંઝોળી મૂકે, જેમ એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ વિ. ડીડીએ , (૨૦૧૫) ૩ એસસીસી ૪૮ માં સમજાવવામાં આવ્યું છે :

(૨૦૧૫) ૨ એસ.સી.સી. (સિવિ) ૨૦૪. કલમ ૨૮(૩) માં પણ સુધારો કરીને તેને આ અદાલતના એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ , (૨૦૧૫) ૩ એસ.સી.સી. ૪૮ : (૨૦૧૫) ૨ એસ.સી.સી. (સિવિ) ૨૦૪ માં આપેલા ચુકાદા સાથે સુસંગત બનાવવામાં આવી છે, જેથી આ સ્પષ્ટ થાય છે કે કરારની શરતોનું અર્થઘટન

કરવું મુખ્યત્વે લવાદકર્તા દ્વારા નક્કી કરવાનું છે, જો સુધી એવું ન જણાય કે આવું અર્થઘટન શક્ય નથી.”]

એ યાદ રાખવું મહત્વનું રહેશે કે રજકમા કાનૂન આયોગના અહેવાલે પોતે જ કાર્યવાહીને બે ભાગોમાં વિભાજિત કરી છે, જેથી સુધારા અધિનિયમ ૨૩-૧૦-૨૦૧૫ના રોજ અથવા તે પછી શરૂ થયેલી અદાલતી કાર્યવાહી પર લાગુ પડી શકે. સુધારા અધિનિયમની કલમ ૨૬ દ્વારા આ જ મૂળભૂત યોજનાનું પાલન કરવામાં આવ્યું છે, અને તેને વિસ્થાપિત કરવી જોઈએ નહીં, અન્યથા સુધારા અધિનિયમના પ્રણયનનો મૂળ હેતુ જ નિષ્ફળ બની જાય.”

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૧૧. કલમ ૩૪(૨)(બી)(૨) ની સ્પષ્ટીકરણો ૧ અને ૨ માં કરવામાં આવેલા સુધારા કોઈપણ શંકા નિવારવા માટે કરવામાં આવ્યા છે, તે બાબતમાં કોઈ શંકા નથી; છતાં, આવું શબ્દપ્રયોગ કલમ ૩૪(૨એ) માં જોવા મળતું નથી. કલમને ટુકડા-ટુકડામાં લાગુ કરવામાં આવે તો જે વિસંગત સ્થિતિ ઊભી થાય તે ઉપરાંત, અર્થાત્ સ્પષ્ટીકરણો ૧ અને ૨ ને માત્ર શંકા દૂર કરવા માટેના હોવાથી પૂર્વલક્ષી અસર આપવામાં આવે, જ્યારે ઉપકલમ (૨અ) નવી આધારરૂપ જોગવાઈ તરીકે, અંતર્નિહિત અપવાદો સાથે, પ્રથમ વખત રજૂ કરવામાં આવી હોવાથી, તે આગલા સમયથી જ લાગુ કરવી પડશે; તેથી સિદ્ધાંતતઃ પણ સ્પષ્ટ

છે કે, સ્વરૂપ કરતાં સુધારાનો સારભૂત વિષય જ જોવાનો રહે છે. તેથી, જ્યાં કોઈ શંકાનો નિવારણ કરવા માટે સુધારા દ્વારા કંઈક સ્પષ્ટતા કરવામાં આવે છે, ત્યાં પણ જો પહેલાનો કાયદો સારભૂત રીતે બદલવામાં આવ્યો હોય, તો એવી સ્પષ્ટતા ભૂતલક્ષી બની શકતી નથી. આમ, સેડકો ફોરેક્સ ઇન્ટરનેશનલ ટ્રિલ, ઇન્ક. તથા અન્ય વિ. કમિશનર ઓફ ઇનકમ ટેક્સ, દહેરાદૂન તથા અન્ય, (૨૦૦૫) ૧૨ એસ.સી.સી. ૭૧૭ [“ સેડકો ”], માં આ અદાલતે ઠેરવ્યું હતું:

૧૭. ગોસ્લિનો મારિયો [(૨૦૦૦) ૧૦ એસ.સી.સી. ૧૬૫ : (૨૦૦૦) ૨૪૧ આઈ.ટી.આર. ૩૧૨] મામલામાં આ અદાલતે જે રીતે પુષ્ટિ કરી હતી તે મુજબ, કરકાયદાનો એક મૂળભૂત સિદ્ધાંત એ છે કે, જ્યાં સુધી સ્પષ્ટ રીતે અથવા આવશ્યક અનુસંધાનથી અન્યથા જોગવાઈ કરવામાં આવી ન હોય, ત્યાં સુધી લાગુ પાડવાનો કાયદો તે જ હોય છે જે સંબંધિત મૂલ્યાંકન વર્ષમાં અમલમાં હોય. (આ ઉપરાંત રિલાયન્સ જ્યુટ એન્ડ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. વિ. સી.આઈ.ટી. [(૧૯૮૦) ૧ એસ.સી.સી. ૧૩૯ : ૧૯૮૦ એસ.સી.સી. (ટેક્સ) ૬૭] પણ જુઓ.) કાયદેસર જોગવાઈ સાથેની સ્પષ્ટીકરણ મુખ્ય જોગવાઈમાં રહેલી અસ્પષ્ટતા દૂર કરવાનો હેતુ પૂર્ણ કરી શકે છે અથવા સ્પષ્ટીકરણ મુખ્ય કલમના વ્યાપમાં વધારો કરી તેને વિસ્તૃત પણ કરી શકે છે [સોનિયા ભાટિયા વિ. સ્ટેટ ઓફ ચુ.પી. , (૧૯૮૧) ૨ એસ.સી.સી. ૫૮૫,

૫૯૮ : એ.આઈ.આર. ૧૯૮૧ એસ.સી. ૧૨૭૪, ૧૨૮૨ પરા ૨૪ જુઓ]. જો તેની સ્વભાવગત પ્રકૃતિ સ્પષ્ટીકરણાત્મક હોય, તો મુખ્ય જોગવાઈ અમલમાં આવી તે સમયથી જ તે સ્પષ્ટીકરણને મુખ્ય જોગવાઈમાં વાંચવું ફરજિયાત બને છે [શ્યામ સુંદર વિ. રામ કુમાર , (૨૦૦૧) ૮ એસ.સી.સી. ૨૪ (પરા ૪૪); બૃજ મોહન દાસ લક્ષ્મણ દાસ વિ. સી.આઈ.ટી. , (૧૯૯૭) ૧ એસ.સી.સી. ૩૫૨, ૩૫૪; સી.આઈ.ટી. વિ. પોદાર સિમેન્ટ (પી) લિ. , (૧૯૯૭) ૫ એસ.સી.સી. ૪૮૨, ૫૦૬ જુઓ]. પરંતુ જો તે કાયદામાં ફેરફાર કરે છે, તો માત્ર “તે જાહેર કરવામાં આવે છે” અથવા “શંકાઓ દૂર કરવા માટે” જેવા વાક્યપ્રયોગો વપરાયેલા હોવા છતાં, તેને પૂર્વપ્રભાવી હોવાનું અનુમાન કરવામાં આવતું નથી.

૧૨. હાલના કેસમાં, કાયદામાં મૂળભૂત ફેરફારો કરવામાં આવ્યા છે તે બાબતે કોઈ શંકા નથી. ઓ.એન.જી.સી. લિ. વિ. સો પાઈપ્સ લિ. , (૨૦૦૩) ૫ એસ.સી.સી. ૭૦૫ [“ સો પાઈપ્સ ”] અને ઓ.એન.જી.સી. લિ. વિ. વેસ્ટર્ન ગેકો ઇન્ટરનેશનલ લિ. , (૨૦૧૪) ૯ એસ.સી.સી. ૨૬૩ [“ વેસ્ટર્ન ગેકો ”] માં “ભારતની જાહેર નીતિ” ના વિસ્તારને દૂર કરવામાં આવ્યો છે, અને તેમાં અંતર્નિહિત અપવાદો સાથે “સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા” નો નવો આધાર રજૂ કરવામાં આવ્યો છે. આ પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લઈને, અમે જાહેર કરીએ છીએ કે

સુધારેલ કલમ ૩૪ માત્ર તેવી કલમ ૩૪ ની અરજીઓ પર જ લાગુ પડશે જે ૨૩.૧૦.૨૦૧૫ ના રોજ અથવા તે પછી અદાલતમાં કરવામાં આવી હોય, ભલે હકીકત એ હોય કે મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી તે તારીખ પહેલાં શરૂ થઈ હોય.

સુધારા અધિનિયમ, ૨૦૧૫ દ્વારા કરવામાં આવેલા ફેરફારો

૧૩. ભારતની જાહેર નીતિ સાથે વિરુદ્ધ હોય તેવા પંચાટને રદ કરવા અંગેના આધાર સાથે જેટલો સંબંધ છે, તે હદ સુધી, સુધારા અધિનિયમ, ૨૦૧૫ પહેલાં જે કાયદાની સ્થિતિ અસ્તિત્વમાં હતી તેનું પ્રથમ સર્વેક્ષણ કરવું આવશ્યક છે. એસોસિએટ બિલ્ડર્સ વિ. દિલ્લી ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી, (૨૦૧૫) ૩ એસ.સી.સી. ૪૯ [“ એસોસિએટ બિલ્ડર્સ ”] માં, આ અદાલતે રેનુસાગર પાવર કો. લિ. વિ. જનરલ ઇલેક્ટ્રિક કો., ૧૯૯૪ સપિલ. (૧) એસ.સી.સી. ૬૪૪ [“ રેનુસાગર ”] ના ચુકાદાનો નીચે મુજબ ઉલ્લેખ કર્યો હતો:

“ ૧૮. રેનુસાગર પાવર કો. લિ. વિ. જનરલ ઇલેક્ટ્રિક કો. [રેનુસાગર પાવર કો. લિ. વિ. જનરલ ઇલેક્ટ્રિક કો. , ૧૯૯૪ સપિલ. (૧) એસ.સી.સી. ૬૪૪], કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે વિદેશી એવોર્ડ્સ (માન્યતા અને અમલ) અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭(૧)(બી)(૨)નું અર્થઘટન કર્યું હતું:

“ ૭. વિદેશી ચુકાદાઓના અમલીકરણ માટેની શરતો .—(૧)

આ અધિનિયમ હેઠળ વિદેશી ચુકાદાનું અમલીકરણ કરવામાં આવી શકશે નહીં—

એક્સએક્સએક્સ એક્સએક્સએક્સ એક્સએક્સએક્સ(બી) જો

કેસનો નિવેડો કરતી અદાલત એ બાબતે સંતુષ્ટ હોય કે—

એક્સએક્સએક્સ એક્સએક્સએક્સ એક્સએક્સએક્સ

(૨) એવોર્ડનો અમલ જાહેર નીતિના વિરુદ્ધ રહેશે.”

વિદેશી એવોર્ડના સંદર્ભમાં “જાહેર નીતિ” અભિવ્યક્તિનું

અર્થઘટન કરતાં, અદાલતે ઠેરવ્યું કે તેવા એવોર્ડ જેની વિરુદ્ધ હોય

(૧) ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિ,

(૨) ભારતનું હિત,

(૩) ન્યાય અથવા નૈતિકતા,

ભારતની જાહેર નીતિના વિરોધમાં હોય તે કારણસર તેને રદ

કરવામાં આવશે. આગળ એમ પણ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું કે

વિદેશી વિનિમય નિયમન અધિનિયમની જોગવાઈઓનું ઉદ્ધંધન

ભારતની જાહેર નીતિના વિરોધમાં ગણાશે, કારણ કે આ કાયદો

રાષ્ટ્રીય આર્થિક હિત માટે ઘડાયેલો છે જેથી રાષ્ટ્ર માટે આર્થિક

અસ્તિત્વ જાળવવા આવશ્યક એવા વિદેશી વિનિમયનું નુકસાન ન

થાય (જુઓ એસ.સી.સી. પૃ. ૬૮૫, પરા ૭૫). સમાન રીતે,

ભારતમાં ઉચ્ચ અદાલતો દ્વારા આપવામાં આવેલા આદેશોની

અવગણના કરવી પણ ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિનું ઉદ્ધંધન બની શકે, પરંતુ વ્યાજ પર ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજની વસૂલી માત્ર કાયદાના વિરોધમાં હોવાને કારણે ભારતીય કાયદાની કોઈ મૂળભૂત નીતિનું ઉદ્ધંધન ગણાશે નહીં (જુઓ એસ.સી.સી. પૃ. ૬૮૯ અને ૬૯૩, પરા ૮૫ અને ૯૫).”

કાયદાના આ નિવેદનમાં, આ અદાલતે એ ઉમેર્યું હતું કે ઉચ્ચ અદાલતના ચુકાદાની બંધનકારક અસરની અવગણના કરવી ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિનું સમાનરૂપે ઉદ્ધંધન કરનારું ગણાશે [ફકરો ૨૭ જુઓ].

૧૪. એ નોંધવું મહત્વપૂર્ણ છે કે ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૪(૨)(બી) અને ૪૮(૨)(બી), વર્ષ ૨૦૧૫માં થયેલા તેમના સુધારા પહેલાં, નીચે મુજબ જોગવાઈ કરતી હતી:

“ ૩૪. મધ્યસ્થ ચુકાદો રદ કરવા માટે અરજી .—

XXX XXX XXX

(૨) અદાલત દ્વારા પંચાટ ચુકાદો માત્ર તે જ સ્થિતિમાં રદ કરી

શકાય જો —

XXX XXX XXX

(બી) અદાલત આ નિષ્કર્ષે પહોંચે છે કે—(૧) વિવાદનો વિષય

તત્કાલીન અમલમાં રહેલા કાયદા મુજબ લવાદ દ્વારા સમાધાન

માટે સક્ષમ નથી, અથવા

(૨) લવાદી ચુકાદો ભારતની જાહેર નીતિ સાથે વિસંગત છે.

સ્પષ્ટીકરણ .—ઉપ-ખંડ (૨) ની સામાન્યતાને કોઈ પૂર્વગ્રહ

વિના, કોઈપણ શંકા નિવારવા માટે, આથી જાહેર કરવામાં આવે છે

કે જો એવોર્ડ આપવાનું કાર્ય છેતરપિંડી અથવા ભ્રષ્ટાચારથી પ્રેરિત

થયું હોય અથવા તેનાથી પ્રભાવિત થયું હોય અથવા તે કલમ ૭૫

અથવા કલમ ૮૧ ના ઉદ્વેગનમાં થયું હોય, તો એવો એવોર્ડ

ભારતની જાહેર નીતિ સાથે વિરુદ્ધ ગણાશે.

xxx xxx xxx”

“ ૪૮. વિદેશી ચુકાદાપંચોના અમલ માટેની શરતો .—

xxx xxx xxx

(૨) મધ્યસ્થીય એવોર્ડનું અમલીકરણ પણ અસ્વીકારવામાં આવી

શકે છે, જો અદાલત આ રીતે નિષ્કર્ષે કે—

xxx xxx xxx

(બી) એવોર્ડનું અમલીકરણ ભારતની જાહેર નીતિના વિરોધમાં

હશે.

સ્પષ્ટીકરણ .—આ કલમના ખંડ (બી) ની સામાન્યતા પર

પ્રતિકૂળ અસર કર્યા વિના, કોઈપણ શંકાનું નિવારણ કરવા માટે,

અત્રે ઘોષિત કરવામાં આવે છે કે જો એવોર્ડ બનાવવામાં આવવો કપટ અથવા ભ્રષ્ટાચારથી પ્રેરિત થયો હોય અથવા તેનાથી પ્રભાવિત થયો હોય, તો એવો એવોર્ડ ભારતની જાહેર નીતિ સાથે સંઘર્ષમાં ગણાશે.

XXX XXX XXX”

આથી એવું જણાશે કે “ભારતની જાહેર નીતિ”નો આધાર કલમ ૩૪ હેઠળ કોઈ પંચનિર્ણયને રદ કરવા માટે લેવાયો હોય કે કલમ ૪૮ હેઠળ કોઈ વિદેશી પંચનિર્ણયની માન્યતા અને અમલને અસ્વીકારવા માટે લેવાયો હોય, કલમ ૩૪(૨)(બી)નું અર્થઘટન કલમ ૪૮(૨)(બી)ની જ રીતથી કરવામાં આવવું જોઈએ હતું.

૧૫. જોકે, આ અદાલતે, સૌ પાઈપ્સ (ઉપરોક્ત) મામલે, રેનુસાગર (ઉપરોક્ત) માં ઉદ્દેખિત ત્રણ આધારો ઉપરાંત, “સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા”નો વધુ એક આધાર ઉમેર્યો હતો જેથી ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળના એવોર્ડને રદ કરી શકાય. આ આધાર નીચેના શબ્દોમાં ઉમેરવામાં આવ્યો હતો:

૩૧. [પેટન્ટ] ગેરકાયદેસરતા મુદ્દાની મૂળભૂત જડ સુધી જતી હોવી જોઈએ અને જો ગેરકાયદેસરતા તુરંચ સ્વરૂપની હોય તો એવોર્ડ જાહેર નીતિના વિરુદ્ધ છે એવું માનવામાં આવી શકતું નથી.

જો એવોર્ડ એટલો અન્યાયી અને અયોગ્ય હોય કે તે અદાલતના અંતરાત્માને આઘાત પહોંચાડે, તો તે પણ રદ કરી શકાય. એવો એવોર્ડ જાહેર નીતિના વિરુદ્ધ છે અને તેને શૂન્ય ઠરાવવો આવશ્યક છે.

૧૬. કાયદાની આ વ્યાખ્યાને ધ્યાને લેતાં, જ્યાં સુધી કલમ ૩૪નો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી આ અદાલતે, ડી.ડી.એ. વિ. આર.એસ. શર્મા એન્ડ કો., (૨૦૦૮) ૧૩ એસ.સી.સી. ૮૦માં, તે સમયબિંદુએ કાયદો જે સ્થિતિમાં હતો તેનો નીચે મુજબ સારાંશ આપ્યો હતો: “ ૨૧. ઉપરોક્ત નિર્ણયો પરથી નીચેના સિદ્ધાંતો પ્રગટ થાય છે: (એ) એક એવોર્ડ, જે

(૧) કાયદાની સારભૂત જોગવાઈઓના વિરુદ્ધ; અથવા

(૨) મધ્યસ્થી અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૮૬ ની જોગવાઈઓ; અથવા

(૩) સંબંધિત કરારની શરતોના વિરુદ્ધ; અથવા

(૪) સ્પષ્ટપણે ગેરકાયદેસર; અથવા

(૫) પક્ષકારોના હકોને પ્રતિકૂળ;

અધિનિયમની કલમ ૩૪(૨) હેઠળ અદાલત દ્વારા હસ્તક્ષેપ માટે ખુલ્લો છે।

(બી) એવોર્ડ નીચેની બાબતોના વિરુદ્ધ હોય તો તેને રદ કરી શકાય:

(એ) ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિ; અથવા

(બી) ભારતના હિત; અથવા

(સી) ન્યાય અથવા નૈતિકતા.

(સી) એવોર્ડને તેવા સંજોગોમાં પણ રદ કરી શકાય છે, જો તે એટલો અયોગ્ય અને અતાર્કિક હોય કે તે અદાલતના અંતઃકરણને ઝંઝોળી મૂકે.

(ડી) એવોર્ડ કરારની વિશિષ્ટ શરતોના વિરુદ્ધ છે કે નહીં તે અંગે વિચાર કરવો અદાલત માટે ખુલ્લું છે અને જો એવું હોય, તો તે સ્પષ્ટપણે ગેરકાયદેસર છે તથા ભારતની જાહેર નીતિના વિરોધમાં છે એવા આધારે તેમાં હસ્તક્ષેપ કરવો.

.....”

૧૭. ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૪માં સમાવિષ્ટ “ભારતની જાહેર નીતિ” શબ્દપ્રયોગનો વધુ એક વિસ્તરણ આ અદાલતના વેસ્ટર્ન ગેકો (ઉપરોક્ત) ના અન્ય એક ચુકાદા દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો, જેને એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ (ઉપરોક્ત) માં નીચે મુજબ સમજાવવામાં આવ્યું હતું:

“ ૨૮. તાજેતરના એક ચુકાદામાં, ઓએનજીસી લિ. વિ. વેસ્ટર્ન ગેકો ઇન્ટરનેશનલ લિ. [(૨૦૧૪) ૯ એસસીસી ૨૬૩ : (૨૦૧૪) ૫ એસસીસી (સિવ) ૧૨], આ અદાલતે અન્ય ત્રણ અલગ અને મૂળભૂત વિધાનશાસ્ત્રીય સિદ્ધાંતો ઉમેર્યા, જેમને

ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિનો અભિન્ન ભાગ તરીકે સમજવા
આવશ્યક છે. અદાલતે નિર્ધારિત કર્યું: (એસસીસી પૂ. ૨૭૮-
૮૦, અનુ. ૩૫ અને ૩૮-૪૦)

“ ૩૫ . તો પછી ‘ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિ’માં શું આવરી
લેવાય તે પ્રશ્ન છે. ઓ.એન.જી.સી. [(૨૦૦૩) ૫ એસ.સી.સી.
૭૦૫ : એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ એસ.સી. ૨૬૨૯] ના નિર્ણયમાં
તે પાસાનું વિસ્તૃત વર્ણન કરવામાં આવ્યું નથી. તેમ છતાં, અમારા
મત મુજબ, આ અભિવ્યક્તિમાં આવા તમામ મૂળભૂત સિદ્ધાંતોનો
સમાવેશ થવો જોઈએ જે આ દેશમાં ન્યાયના વહીવટ અને
કાયદાના અમલીકરણ માટે આધારરૂપ બને છે. ‘ભારતીય
કાયદાની મૂળભૂત નીતિ’ અભિવ્યક્તિનો અર્થ સંપૂર્ણ રીતે ગણાવી
દેવાનો આશય રાખ્યા વિના, અમે ત્રણ અલગ અને મૂળભૂત
ન્યાયશાસ્ત્રીય સિદ્ધાંતોનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ, જે અવશ્ય જ
ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિનો અભિન્ન ભાગ તરીકે સમજવા
યોગ્ય છે. પ્રથમ અને સર્વોપરી સિદ્ધાંત એ છે કે, અદાલત હોય કે
અન્ય કોઈ સત્તા, જ્યારે પણ તેવું કોઈ નિર્ધારણ કરે જે નાગરિકના
હક્કોને અસર કરે અથવા કોઈ નાગરિક પરિણામો પેદા કરે, ત્યારે
સંબંધિત અદાલત અથવા સત્તા પર એ બાબતમાં કાનૂની
પરિભાષામાં જેને ‘ ન્યાયિક અભિગમ ’ કહેવામાં આવે છે તે
અપનાવવાની ફરજ હોય છે. ન્યાયિક અભિગમ અપનાવવાની

ફરજ તે અદાલત અથવા સત્તા દ્વારા વપરાતી સત્તાની સ્વભાવગત પ્રકૃતિમાંથી જ ઉદ્ભવે છે; સંબંધિત મંચો પર તે અલગથી કે વધારામાં લાદવાની જરૂર પડતી નથી. જે વાત સ્મરણમાં રાખવી જરૂરી છે તે એ છે કે ન્યાયિક અને અર્ધ-ન્યાયિક નિર્ધારણમાં ન્યાયિક અભિગમનું મહત્વ આ હકીકતમાં નિશ્ચિત છે કે જ્યાં સુધી અદાલત, અધિકરણ અથવા પક્ષકારોના હક્કો અથવા ફરજો પર અસર કરતી સત્તા વાપરતી પ્રાધિકરણ ન્યાયિક અભિગમ પ્રત્યે નિષ્ઠા દર્શાવે છે, ત્યાં સુધી તે મનસ્વી, અસ્થિરચિત્ત કે મનગમતી રીતે વર્તી શકતી નથી. ન્યાયિક અભિગમ એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે સત્તા સદ્ભાવપૂર્વક કાર્ય કરે અને વિષય સાથે ન્યાયસંગત, યુક્તિસંગત અને નિષ્પક્ષ રીતે વ્યવહાર કરે તથા તેનો નિર્ણય કોઈ બાહ્ય વિચારણા દ્વારા પ્રેરિત ન હોય. તે અર્થમાં, ન્યાયિક અભિગમ એવી ખામીઓ અને ત્રુટિઓ સામે નિયંત્રણરૂપે કાર્ય કરે છે, જે અદાલત, અધિકરણ અથવા સત્તાના નિર્ણયને પડકાર માટે સંવેદનશીલ બનાવી શકે છે.

XXX XXX XXX

૩૮ . સમાન રીતે મહત્વપૂર્ણ અને ખરેખર ભારતીય કાયદાની નીતિ માટે મૂળભૂત એ સિદ્ધાંત છે કે અદાલત અને તેમ જ અર્ધ-ન્યાયિક સત્તાધિકારી, પોતાની સમક્ષ રહેલા પક્ષકારોના હક્કો અને બાધ્યતાઓ નક્કી કરતી વખતે, પ્રાકૃતિક ન્યાયના સિદ્ધાંતો

અનુસાર એવું કરવું આવશ્યક છે. વિખ્યાત ઓડી અલ્ટરમ પાર્ટમ નિયમ ઉપરાંત, પ્રાકૃતિક ન્યાયના સિદ્ધાંતોનો એક પાસો એ છે કે મુદ્દો નક્કી કરતી અદાલત/સત્તાધિકારીએ, એક રીતે કે બીજી રીતે મત લેતી વખતે, સંબંધિત તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓનું મનન કરવું જ જોઈએ. મનનો ઉપયોગ ન કરવો એવો દોષ છે જે કોઈપણ નિર્ધારણ માટે ઘાતક છે. મનનો ઉપયોગ થયેલો છે તે સર્વોત્તમ રીતે મનના પ્રકટીકરણ દ્વારા દર્શાવવામાં આવે છે અને મનનું પ્રકટીકરણ, અદાલત અથવા સત્તાધિકારી જે નિર્ણય લે છે તેના સમર્થનમાં કારણો નોંધવાથી, સર્વોત્તમ રીતે થાય છે. નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ પોતાનું મન લગાવવું જ જોઈએ એવી આવશ્યકતા, તે દૃષ્ટિએ, અમારા ન્યાયતંત્રશાસ્ત્રમાં એટલી ઊંડે વણાયેલી છે કે તેને ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિ તરીકે વર્ણવી શકાય.

૩૯ . તેટલું જ મહત્વનું તે સિદ્ધાંત છે, જે હવે વહીવટી કાયદામાં એક હિતાવહ ન્યાયશાસ્ત્રીય મૂળભૂત સિદ્ધાંત તરીકે માન્ય થયો છે, કે જે નિર્ણય તર્કવિરુદ્ધ હોય અથવા એટલો અતાર્કિક હોય કે કોઈપણ વિવેકી વ્યક્તિ એ જ નિર્ણય સુધી પહોંચી ન હોત, તે કાનૂની અદાલતમાં ટકાવી શકાય તેમ નથી. નિર્ણયોની તર્કવિરુદ્ધતા અથવા અતાર્કિકતાની કસોટી, વેડ્નેસબરી [એસોસિયેટેડ પ્રોવિન્શિયલ પિક્ચર હાઉસિસ લિ. વિ. વેડ્નેસબરી કોર્પન. , (૧૯૪૮) ૧ કેબી ૨૨૩ : (૧૯૪૭) ૨ ઓલ ઈ.આર.

૬૮૦ (સીએ)] ના ચુકિતસંગતતાના સિદ્ધાંતની કસોટી પર કરવામાં આવે છે. જે નિર્ણયો ચુકિતસંગતતાના ધોરણોથી નીચે પડે છે, તે કાનૂની અદાલતમાં પડકાર માટે ખુલ્લા હોય છે, ઘણીવાર ઉચ્ચ અદાલતોની રિટ અધિકારક્ષેત્રમાં, પરંતુ જ્યાં જ્યાં વૈધાનિક પ્રક્રિયાઓ ઉપલબ્ધ હોય ત્યાં ત્યાં તે પ્રક્રિયાઓમાં પણ એટલાજ પ્રમાણમાં.

૪૦ . ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિમાં શું આવે તેનું સંપૂર્ણ ગણતરીપૂર્વક વર્ણન કરવાનો પ્રયત્ન કરવો અમારી માટે ન તો આવશ્યક છે ન તો યોગ્ય છે, તેમજ આ અભિવ્યક્તિને કોઈ વ્યાખ્યાના કડક બંધનમાં બાંધવી પણ શક્ય નથી. હાલના કેસના સંદર્ભમાં મહત્વની બાબત એ છે કે, તેમની સમક્ષ પુરવાર થયેલા તથ્યોના આધારે જો મધ્યસ્થો એવો અનુમાન કાઢવામાં નિષ્ફળ જાય કે જે કાઢવું જરૂરી હતું, અથવા જો તેઓએ એવું અનુમાન કાઢ્યું હોય કે જે ઉપરથી જ અસમર્થનીય હોય અને પરિણામે ન્યાયભંગ સર્જાતો હોય, તો એ નિર્ધારણ, ભલે તે એવોર્ડ આપતી વખતે નોંધપાત્ર છૂટછાટ અને કાર્યક્ષેત્રની લવચીકતા ધરાવતા મધ્યસ્થ પંચ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હોય, તેમ છતાં પડકાર માટે ખુલ્લું રહેશે અને, જે ભાગ દોષિત છે તે બાકીના ભાગથી અલગ પાડી શકાય છે કે નહીં તેના આધારે, તેને રદ કરવામાં આવી શકે અથવા તેમાં ફેરફાર કરવામાં આવી શકે.”

(મૂળમાં ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૨૯. એ સ્પષ્ટ છે કે “ન્યાયિક અભિગમ” ના ન્યાયશાસ્ત્રીય સિદ્ધાંત મુજબ નિર્ણય ન્યાયસંગત, વાજબી અને વસ્તુનિષ્ઠ હોવો આવશ્યક છે. તેના વિપરીત પક્ષે, મનસ્વી અને ચંચળ સ્વભાવની કોઈપણ બાબત સ્પષ્ટપણે એવો નિર્ધાર ગણાશે નહીં કે જે ન્યાયસંગત, વાજબી અથવા વસ્તુનિષ્ઠ હોય.

૩૦. ઓડી અલ્ટરમ પાર્ટેમનો સિદ્ધાંત, જે નિઃસંદેહ ભારતીય કાયદામાં એક મૂળભૂત કાનૂની સિદ્ધાંત છે, તે આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સિલિયેશન અધિનિયમની કલમ ૧૮ અને ૩૪(૨)(એ)(૩) માં પણ સમાવિષ્ટ છે. આ કલમો નીચે મુજબ છે:

“ ૧૮. પક્ષકારો સાથે સમાન વર્તન .—પક્ષકારો સાથે સમાનતા પૂર્વક વર્તન કરવામાં આવશે અને દરેક પક્ષકારને પોતાનો મામલો રજૂ કરવાની સંપૂર્ણ તક આપવામાં આવશે.

XXX XXX XXX

૩૪. મધ્યસ્થતા નિર્ણયને રદ કરવા માટે અરજી .—

એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ(૨) મધ્યસ્થ ચુકાદો અદાલત દ્વારા માત્ર ત્યારે જ રદ કરી શકાય જો—(એ) અરજી કરનાર પક્ષ એ બાબતનો પુરાવો રજૂ કરે કે—

XXX XXX XXX

(૩) અરજી કરનાર પક્ષકારને મધ્યસ્થની નિમણૂક અંગે અથવા મધ્યસ્થીય કાર્યવાહી અંગે યોગ્ય સૂચના આપવામાં આવી નહોતી, અથવા અન્યથા તે પોતાનો કેસ રજૂ કરવામાં અસમર્થ રહ્યો હતો;”

૩૧. ત્રીજું કાનૂની સિદ્ધાંત એ છે કે જે નિર્ણય તર્કવિરુદ્ધ હોય અથવા એટલો અતાર્કિક હોય કે કોઈ પણ વાજબી વ્યક્તિ એ જ નિષ્કર્ષે પહોંચી ન હોત, એવો નિર્ણય મહત્વનો બને છે અને તેના માટે કોઈક અંશે સ્પષ્ટીકરણ આવશ્યક બને છે. આ સ્થાપિત કાનૂની સ્થિતિ છે કે જ્યાં:

(૧) કોઈ નિષ્કર્ષ કોઈ પુરાવા વિના આધારિત હોય, અથવા

(૨) મધ્યસ્થીય પંચ તે જે નિર્ણય પર પહોંચે છે તેમાં નિર્ણય સાથે અસંબંધિત કોઈ બાબતને ધ્યાનમાં લે છે; અથવા

(૩) પોતાના નિર્ણય સુધી પહોંચવામાં મહત્વપૂર્ણ પુરાવાની અવગણના કરે છે,

આવો નિર્ણય અવશ્ય જ તર્કવિરુદ્ધ ગણાય.

૩૨. તર્કવિરુદ્ધતાની એક સારી કાર્યકારી કસોટી બે ચુકાદાઓમાં સમાવિષ્ટ છે. એક્સાઈઝ એન્ડ ટેક્સેશન ઓફિસર-કમ-એસેસિંગ ઓથોરિટી વિ. ગોપી નાથ એન્ડ સન્સ [૧૯૯૨ સપ્લિ. (૨) એસ.સી.સી. ૩૧૨] માં, એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું: (એસ.સી.સી. પૃ. ૩૧૭, પરા ૭)

૭ નિઃસંદેહ, એ સત્ય છે કે જો તથ્ય અંગેનો કોઈ નિષ્કર્ષ સંબંધિત સામગ્રીને અવગણીને અથવા બહાર રાખીને, અથવા અસંબંધિત સામગ્રીને ધ્યાનમાં લઈને નોંધવામાં આવ્યો હોય, અથવા જો એવો નિષ્કર્ષ તર્કને એટલો પ્રચંડ રીતે અવગણે કે તે અતાર્કિકતાના દોષથી પીડિત બની તર્કવિરુદ્ધ હોવાનું કલંક વહન કરતો હોય, તો એવો નિષ્કર્ષ કાયદાની દૃષ્ટિએ દોષગ્રસ્ત બની જાય છે.

કુલદીપ સિંહ વિ. કમિશનર ઓફ પોલીસ [(૧૯૯૯) ૨ એસસીસી ૧૦ : ૧૯૯૯ એસસીસી (એલ એન્ડ એસ) ૪૨૯] માં, આ રીતે ધારણ કરવામાં આવ્યું હતું: (એસસીસી પૃ. ૧૪, પરિચ્છેદ ૧૦)

૧૦ . તેથી, તર્કવિરુદ્ધ એવા નિર્ણયો અને તર્કવિરુદ્ધ ન હોય એવા નિર્ણયો વચ્ચે વ્યાપક ભેદ જાળવવો આવશ્યક છે. જો કોઈ નિર્ણય કોઈપણ પુરાવા વિના અથવા સંપૂર્ણપણે અવિશ્વસનીય એવા પુરાવા પર આધારિત રીતે કરવામાં આવ્યો હોય અને જેના પર કોઈ સમજૂતીબુદ્ધિ ધરાવતી વ્યક્તિ વિશ્વાસપૂર્વક કાર્યવાહી ન કરે, તો એવો આદેશ તર્કવિરુદ્ધ ગણાય. પરંતુ, જો નોંધપાત્ર દસ્તાવેજોમાં એવો કંઈક પુરાવો ઉપલબ્ધ હોય જે સ્વીકાર્ય હોય અને જેના પર આધાર રાખી શકાય, તે ભલે કેટલો સંશ્લિષ્ટ હોય, તો તેમાંથી

ઉપજેલા નિષ્કર્ષોને તર્કવિરુદ્ધ ગણવામાં આવશે નહીં અને તેવા તારણોમાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં આવશે નહીં.

૩૩. તે સ્પષ્ટપણે સમજવું આવશ્યક છે કે જ્યારે કોઈ અદાલત પંચનિવેડા એવોર્ડ પર “જાહેર નીતિ”ની કસોટી લાગુ કરે છે, ત્યારે તે અપીલની અદાલત તરીકે કાર્ય કરતી નથી અને પરિણામે તથ્યની ભૂલોનું સુધારણ કરી શકાતું નથી. તથ્યો અંગે પંચના નિર્ણયકર્તાનો સંભવિત દૃષ્ટિકોણ અનિવાર્ય રીતે માન્ય ઠરવો જોઈએ, કારણ કે પોતાનો પંચનિવેડા એવોર્ડ આપતી વખતે કયા પુરાવા પર આધાર રાખવો અને તે પુરાવાની માત્રા તથા ગુણવત્તા શું છે તેનો અંતિમ અધિકારી પંચનો નિર્ણયકર્તા જ છે. તેથી, અલ્પ પુરાવા પર આધારિત એવોર્ડ અથવા એવા પુરાવા પર આધારિત એવોર્ડ, જે પ્રશિક્ષિત કાનૂની મસ્તિષ્કની ગુણવત્તાની કસોટી પર ઊતરતો ન હોય, તેને માત્ર આ કારણસર અમાન્ય ગણવામાં આવશે નહીં. એક વાર એવું જણાય કે પંચના નિર્ણયકર્તાની દૃષ્ટિ મનસ્વી અથવા ચંચળ નથી, ત્યારબાદ તથ્યો અંગે તેનો શબ્દ અંતિમ ગણાય છે. પી.આર. શાહ, શેર્સ એન્ડ સ્ટોક બ્રોકર્સ (પી) લિમિટેડ વિ. બી.એચ.એચ. સિક્યુરિટીઝ (પી) લિમિટેડ [(૨૦૧૨) ૧ એસ.સી.સી. ૫૯૪ : (૨૦૧૨) ૧ એસ.સી.સી. (સિવ) ૩૪૨] માં, આ અદાલતે આ રીતે ઠેરવ્યું હતું: (એસ.સી.સી. પૃ. ૬૦૧-૦૨, પરા ૨૧)

૨૧ . અદાલત પુરાવાની પુનઃમૂલવણી અથવા પુનઃઆકલન કરીને આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલના એવોર્ડ સામે અપીલરૂપે બેસતી નથી. એવોર્ડને ફક્ત અધિનિયમની કલમ ૩૪(૨) માં દર્શાવેલ આધારોએ જ પડકારી શકાય. આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલે તથ્યોની તપાસ કરીને એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો છે કે દ્વિતીય પ્રતિવાદી તેમજ અપીલકર્તા બંને જવાબદાર છે. પ્રથમ પ્રતિવાદીએ રજૂ કરેલો કેસ સ્વીકારવામાં આવ્યો છે. અલ્પમતીનો અભિપ્રાય પણ એવો જ હતો કે પ્રથમ પ્રતિવાદીએ જે દાવો કર્યો હતો તે મુજબ દ્વિતીય પ્રતિવાદી જવાબદાર હતો, પરંતુ બાય-લો ૨૪૮ હેઠળ સ્ટોક એક્સચેન્જ દ્વારા નિયુક્ત આર્બિટ્રેટરોને બિન-સભ્ય વિરુદ્ધના દાવામાં અન્ય સભ્ય વિરુદ્ધનો દાવો નક્કી કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર ન હતો, માત્ર આ કારણસર અપીલકર્તા જવાબદાર નહોતો. બહુમતીનો નિષ્કર્ષ એવો છે કે અપીલકર્તાએ વ્યવહાર દ્વિતીય પ્રતિવાદીના નામે કર્યો હતો અને તેથી તે દ્વિતીય પ્રતિવાદી સાથે જવાબદાર બને છે. તેથી, અધિનિયમની કલમ ૩૪(૨) હેઠળ કોઈપણ આધારના અભાવે, ભિન્ન નિર્ણય પર પહોંચી શકાય કે કેમ તે જાણવા માટે તથ્યોની પુનઃતપાસ કરવી શક્ય નથી.

૩૪. આ અત્યંત મહત્વપૂર્ણ શરત સાથે જ તે બે મૂળભૂત સિદ્ધાંતો, જે ભારતીય કાનૂનની મૂળભૂત નીતિનો ભાગ બને છે (કે

મધ્યસ્થએ ન્યાયિક અભિગમ રાખવો જોઈએ અને તેણે તર્કવિરુદ્ધ રીતે વર્તવું ન જોઈએ), સમજવાના છે.”

૧૮. આ તબક્કે ૪ ઓગસ્ટ ૨૦૧૪ના ભારતના કાનૂન આયોગના ૨૪૬મા અહેવાલ [“ કાનૂન આયોગ અહેવાલ ”] ને અનુસરીને કાયદામાં કેટલીક મૂળભૂત ફેરફારો કરવામાં આવ્યા હતા. કાનૂન આયોગના અહેવાલે પ્રથમવાર ૧૯૯૬ના અધિનિયમની પ્રસ્તાવનામાં નીચે મુજબ સુધારો સૂચવ્યો હતો:

“પ્રસ્તાવનામાં સુધારો

ઉપરોક્ત “મોડેલ કાયદો અને નિયમો” શબ્દો પછી નીચે મુજબ દાખલ કરવામાં આવે:

અને જ્યારે વિવાદોના ન્યાયસંગત, ત્વરિત અને ખર્ચ-અસરકારક નિરાકરણનું સાધન ઉપલબ્ધ કરાવવા હેતુસર, ઘરેલું મધ્યસ્થતા, આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતા અને વિદેશી મધ્યસ્થ ચુકાદાઓના અમલીકરણ સંબંધિત કાયદામાં વધુ સુધારો કરવો તેમજ સમાધાન સંબંધિત કાયદાની વ્યાખ્યા નિર્ધારિત કરવી વધુ આવશ્યક છે;

[નોંધ : આ સુધારો લવાઈ દ્વારા વિવાદોના નિરાકરણમાં ન્યાયસંગતતા, ઝડપ અને મિતવ્યયિતાના હેતુઓ હાંસલ કરવા

બાબતે અધિનિયમના ધ્યાનને વધુ સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવવા અને પુનઃદઢ કરવા માટે પ્રસ્તાવિત કરવામાં આવ્યો છે.]”

કાયદા આયોગના અહેવાલે, જ્યારે દેશી અવોર્ડોને રદ કરવાની અને વિદેશી અવોર્ડોની માન્યતા અથવા અમલવારીની વાત આવી, ત્યારે ૧૯૯૬ના અધિનિયમમાં નીચે મુજબના કેટલાક ફેરફારો સૂચવ્યા:

“ સ્થાનિક પુરસ્કારોને રદ કરવું અને વિદેશી પુરસ્કારોની માન્યતા / અમલવારી

૩૪. એકવાર મધ્યસ્થીય એવોર્ડ આપવામાં આવે પછી, જે પક્ષ વ્યથિત થયો હોય તેવા એવોર્ડને રદ કરવા માટે અરજી કરી શકે છે. અધિનિયમની કલમ ૩૪માં દેશી એવોર્ડ તથા આંતરરાષ્ટ્રીય વેપારી મધ્યસ્થીમાંથી ઉપજેલ દેશી એવોર્ડને રદ કરવાની બાબતનો ઉલ્લેખ છે, જ્યારે કલમ ૪૮માં વિદેશી પુરસ્કારોના અમલીકરણ માટેની શરતોનો ઉલ્લેખ છે. હાલમાં અધિનિયમ જે રીતે રચાયેલો છે, તે મુજબ રદ કરવાની આધારભૂત બાબતો (કલમ ૩૪ હેઠળ) અને અમલીકરણ નકારવાની શરતો (કલમ ૪૮) પરસ્પર સમાન વિષયવસ્તુ ધરાવે છે. તેથી, હાલમાં જે રીતે અધિનિયમ રચાયેલો છે તે મુજબ, તે ત્રણેય પ્રકારના પુરસ્કારો – સંપૂર્ણપણે દેશી એવોર્ડ (અર્થાત્ આંતરરાષ્ટ્રીય વેપારી મધ્યસ્થીમાંથી ન ઉપજેલ દેશી એવોર્ડ), આંતરરાષ્ટ્રીય વેપારી મધ્યસ્થીમાં આવેલ દેશી

એવોર્ડ અને વિદેશી એવોર્ડ – બધાને સમાન ગણે છે. આયોગનું માનવું છે કે આથી કેટલીક મુશ્કેલીઓ ઊભી થઈ છે. સંપૂર્ણપણે દેશી એવોર્ડના કિસ્સામાં ન્યાયિક હસ્તક્ષેપની વાજબીતા, એવા કિસ્સાઓની સરખામણીએ ઘણી વધુ છે જ્યાં અદાલત વિદેશી એવોર્ડ અથવા આંતરરાષ્ટ્રીય વેપારી મધ્યસ્થીમાં દેશી એવોર્ડની યોગ્યતાનું પરીક્ષણ કરી રહી હોય.

૩૫. આ જ કારણસર આયોગે માત્ર આંતરિક પંચાટ નિર્ણયોને ધ્યાનમાં લેવા માટે કલમ ૩૪(૨અ) ઉમેરવાની ભલામણ કરી છે, જેવો નિર્ણય પણ અદાલત દ્વારા રદ કરવામાં આવી શકે, જો અદાલતને જણાય કે એવો નિર્ણય “પંચાટ નિર્ણયના મુખપૃષ્ઠ પર દેખાતી સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા”થી દૂષિત છે. સમતોલતા જળવાઈ રહે અને અતિશય હસ્તક્ષેપ ટાળવામાં આવે તે હેતુથી, પ્રસ્તાવિત કલમ ૩૪(૨અ) સંબંધિત પ્રસ્તાવિત પરંતુકમાં આ બાબત સ્પષ્ટ કરવામાં આવી છે કે એવો “પંચાટ નિર્ણય માત્ર કાયદાના ખોટા અમલીકરણના આધાર પર અથવા પુરાવાની પુનઃ મૂલવણી કરીને રદ કરવામાં આવશે નહીં.” આયોગનું માનવું છે કે આથી ન્યાયતંત્ર તથા પંચાટ કાયદાના અન્ય વપરાશકર્તાઓની આશંકાઓ ઘણાં અંશે ઓછી થશે, જેઓ માત્ર આંતરિક પંચાટ નિર્ણયોની સામે વધુ ઉપશમની અપેક્ષા રાખે છે અને આપણા દેશમાં પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતાં એવી અપેક્ષા વાજબી પણ છે.

આથી સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ઓ.એન.જી.સી. વિ. સૌ પાઈપ્સ લિ. , (૨૦૦૩) ૫ એસ.સી.સી. ૭૦૫ ના નિર્ણયથી ઉપજી આવેલા અનિચ્છિત પરિણામો પણ દૂર થશે, કારણ કે તે નિર્ણય ભલે માત્ર આંતરિક પંચાટ નિર્ણયના સંદર્ભમાં હતો, છતાં અધિનિયમની વૈધાનિક ભાષાને કારણે તેનો દુર્ભાગ્યપૂર્ણ પ્રભાવ એવો રહ્યો કે તે આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક પંચાટમાંથી ઉપજતા નિર્ણયો તેમજ વિદેશી પંચાટ નિર્ણયોને પણ સમાન રીતે લાગુ પાડવામાં આવ્યો. કલમ ૨૮(૩) માં સુધારો પણ તેવી જ રીતે માત્ર એટલા માટે પ્રસ્તાવિત કરવામાં આવ્યો છે કે સર્વોચ્ચ અદાલતના ઓ.એન.જી.સી. વિ. સૌ પાઈપ્સ લિ. , (૨૦૦૩) ૫ એસ.સી.સી. ૭૦૫ ના નિર્ણયના આધારને દૂર કરવામાં આવે અને પંચ દ્વારા કરારની કોઈ શરતનું ઉલ્લંઘન થવાથી માત્ર તે કારણે જ પંચાટ નિર્ણય રદ કરી શકાય એવો બની જાય, એવો પરિણામ આપમેળે ન ઉપજે. જાહેર નીતિના આધાર અંગેના સ્પષ્ટ પ્રતિબંધને ધ્યાનમાં લેતાં, આયોગનું માનવું છે કે કલમ ૨૮(૧) માં તેવા જ પ્રકારના કોઈ સુધારાની જરૂર નથી.

૩૬. ચક્રપિ સર્વોચ્ચ અદાલતે શ્રી લાલ મહલ વિ. પ્રોજેક્ટો ગ્રાનો સ્પા , (૨૦૧૪) ૨ એસ.સી.સી. ૪૩૩, માં એવું ધારણ કર્યું છે કે સૌ પાઈપ્સમાં “જાહેર નીતિ” શબ્દને આપવામાં આવેલ વ્યાપક અર્થઘટન કલમ ૪૮(૨)(બી) માં આવેલા તે જ શબ્દસમૂહ

“ભારતની જાહેર નીતિ” ના પ્રયોગ પર લાગુ પડી શકતું નથી, તેમ છતાં આયોગની ભલામણો તેનાથી પણ આગળ જાય છે અને તેનો હેતુ એવો છે કે સંપૂર્ણપણે દેશી નિવેડાઓમાં સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતાઓનો સામનો કરવા માટે અદાલતી હસ્તક્ષેપની વૈધતા કલમ ૩૪ (૨અ) ના ઉમેરાથી સીધી રીતે માન્ય કરવામાં આવે અને “જાહેર નીતિ” શબ્દસમૂહને વ્યાપક વ્યાખ્યા આપીને પરોક્ષ રીતે નહીં.

૩૭. આ સંદર્ભમાં, આયોગે વધુમાં કલમ ૩૪ અને ૪૮ બન્નેમાં “જાહેર નીતિ” ના વ્યાપને મર્યાદિત કરવાની ભલામણ કરી છે. તેનો હેતુ સર્વોચ્ચ અદાલતે રેનુસાગર પાવર પ્લાન્ટ કો લિમિટેડ વિ. જનરલ ઇલેક્ટ્રિક કો., એ.આઈ.આર. ૧૯૯૪ એસ.સી. ૮૬૦ માં પ્રતિપાદિત વ્યાખ્યા સાથે વ્યાખ્યાને સુસંગત બનાવવાનો છે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે વિદેશી પુરસ્કારો (માન્યતા અને અમલવારી) અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭(૧)(બી)(૨) માં “જાહેર નીતિ” શબ્દસમૂહનું અર્થઘટન કરતાં ઠેરવ્યું હતું કે, જો આવા અમલીકરણથી “(૧) ભારતીય કાનૂનની મૂળભૂત નીતિ; અથવા (૨) ભારતના હિતો; અથવા (૩) ન્યાય અથવા નૈતિકતા” ના વિરોધમાં જતું હોય, તો એવો એવોર્ડ જાહેર નીતિના વિરોધમાં ગણાશે. આયોગ દ્વારા પ્રસ્તાવિત સૂત્રીકરણ તો તેથી પણ વધુ કડક છે અને તેમાં “ભારતના હિતો” નો ઉલ્લેખ સામેલ

નથી, કારણ કે તે અસ્પષ્ટ છે અને ખાસ કરીને આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતાઓમાંથી ઉત્પન્ન થતા પુરસ્કારોને પડકારવાના સંદર્ભમાં (કલમ ૩૪ હેઠળ) અથવા વિદેશી પુરસ્કારોના સંદર્ભમાં (કલમ ૪૮ હેઠળ) અર્થઘટનાત્મક દુરુપયોગ માટે સક્ષમ છે. આયોગના સૂત્રીકરણ મુજબ, જાહેર નીતિના આધાર પર કોઈ એવોર્ડ માત્ર ત્યારે જ રદ કરી શકાય જ્યારે તે “ભારતીય કાનૂનની મૂળભૂત નીતિ” ના વિરોધમાં હોય અથવા “નૈતિકતા અથવા ન્યાયની અત્યંત મૂળભૂત ધારણાઓ” સાથે સંઘર્ષમાં હોય.”

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૧૯. પરિણામે, ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૨૮, ૩૪ અને ૪૮ માં ફેરફારો સૂચવવામાં આવ્યા હતા. કલમ ૨૮ માં સુધારો નીચેના શબ્દોમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો હતો:

“કલમ ૨૮ માં સુધારો

કલમ ૨૮ માં,

XXX XXX XXX

(૨) ઉપકલમ (૩) માં, “ટ્રિબ્યુનલ નક્કી કરશે” શબ્દો પછી “ના અનુસાર” શબ્દો કાઢી નાખવા અને “ને ધ્યાનમાં રાખીને” શબ્દો ઉમેરવા

[નોંધ : આ સુધારો ઓએનજીસી લિ. વિ. સો પાઈપ્સ લિ. , (૨૦૦૩) ૫ એસસીસી ૭૦૫, ના પ્રભાવને નાબૂદ કરવા માટે અભિપ્રેત છે, જેમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો નિર્ધાર કર્યો હતો કે કરારની શરતોના કોઈપણ ઉલ્લંઘનના પરિણામે એવોર્ડ કલમ ૨૮ના વિરુદ્ધ ઠરશે અને પરિણામે જાહેર નીતિના વિરુદ્ધ ગણાશે.]”

તે જ રીતે, કલમ ૩૪ માં સુધારો નીચે મુજબ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો હતો:

“કલમ ૩૪માં સુધારો

૧૮. કલમ ૩૪ માં,

(૧) ઉપકલમ (૧) માં, “ઉપકલમ (૨)” શબ્દો પછી “, ઉપકલમ (૨એ)” શબ્દો ઉમેરવા.

(૨) ઉપકલમ (૨) માં, “સ્પષ્ટીકરણ.—” શબ્દ પછી “ઉપખંડ (૨) ની સામાન્યતા અંગે કોઈ પૂર્વગ્રહ રાખ્યા વગર, આ દ્વારા, માટે જાહેર કરવામાં આવે છે” શબ્દો કાઢી નાખવા અને “માટે” શબ્દ ઉમેરવા અને “કોઈપણ શંકાના નિવારણ માટે,” શબ્દો પછી “તે સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે” શબ્દો ઉમેરવા અને “ભારતની જાહેર

નીતિ" શબ્દો પછી "માત્ર" શબ્દ ઉમેરવા અને "જો" શબ્દ પછી
"–" શબ્દ કાઢી નાખી ":" શબ્દ ઉમેરવો અને "પંચનિર્ણય
બનાવવામાં છેતરપિંડી અથવા ભ્રષ્ટાચાર દ્વારા પ્રેરિત કરવામાં
આવ્યો હતો અથવા તેની અસર થઈ હતી અથવા તે કલમ ૭૫
અથવા કલમ ૮૧ ના ઉલ્લંઘનમાં હતો" શબ્દો પહેલાં ઉપખંડ
"(એ)" ઉમેરવો અને "કલમ ૭૫ અથવા કલમ ૮૧ ના ઉલ્લંઘનમાં
હતો" શબ્દો પછી "; અથવા" શબ્દ ઉમેરવો અને ઉપખંડ "(બી)
તે ભારતીય કાનૂનની મૂળભૂત નીતિ સાથે વિરોધાભાસમાં છે;
અથવા" ઉમેરવો અને ઉપખંડ "(સી) તે નૈતિકતા અથવા
ન્યાયની સર્વાધિક મૂળભૂત ધારણાઓ સાથે સંઘર્ષમાં છે."

[નોંધ : પ્રસ્તાવિત સ્પષ્ટીકરણ ૨ એવોર્ડને રદ કરવા માટેનો
ધોરણ, સર્વોચ્ચ અદાલતના રેનુસાગર પાવર કો. લિ. વિ. જનરલ
ઇલેક્ટ્રિક કો. , ૧૯૯૪ સપ્લિ. (૧) એસ.સી.સી. ૬૪૪ અને શ્રી
લાલ મહાલ લિ. વિ. પ્રોજેક્ટો ગ્રાનો સ્પા , (૨૦૧૪) ૨
એસ.સી.સી. ૪૩૩ ના નિર્ણય સાથે સુસંગત બને તે માટે જરૂરી
છે, જેથી સ્થાનિક તેમજ આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક લવાદ બંનેમાં
આપવામાં આવેલા એવોર્ડ માટે તે લાગુ પડે. આધાર (સી)
આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે માન્ય એવી રચનાને પ્રતિબિંબિત કરે છે. આવી
રચના રેનુસાગર કસોટીને વધુ કડક બનાવે છે અને એ સુનિશ્ચિત

કરે છે કે “નૈતિકતા અથવા ન્યાય” — રેનુસાગરમાં વપરાયેલા શબ્દો — નો ઉપયોગ કસોટીને વિસ્તૃત કરવા માટે થઈ ન શકે.]

(૩) ઉપકલમ (૨) માં આવેલ સ્પષ્ટીકરણ પછી, ઉપકલમ “(૨અ) આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક લવાદો સિવાયની લવાદી કાર્યવાહીમાંથી ઉદ્ભવેલ લવાદી એવોર્ડ પણ અદાલત દ્વારા રદ કરી શકાય છે, જો અદાલત એવું નિર્ધારિત કરે કે એવોર્ડના મુખપૃષ્ઠ પરથી સ્પષ્ટ દેખાતી પ્રગટ ગેરકાયદેસરતાથી તે એવોર્ડ દૂષિત થયો છે. પરંતુ શરત એ છે કે માત્ર કાનૂનની ખોટી અમલવારીના આધાર પર અથવા પુરાવાની પુનઃમૂલવણી કરીને એવોર્ડ રદ કરવામાં આવશે નહીં.”

[નોંધ : પ્રસ્તાવિત ધારા ૩૪(૨એ) ઘરેલુ મધ્યસ્થતામાંથી ઉદ્ભવતા પંચનિર્ણયને (અને આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતાને નહીં) રદ કરવા માટે એક વધારાનો, તેમ છતાં સાવચેતીપૂર્વક મર્યાદિત, આધાર પ્રદાન કરે છે. સમીક્ષાનો વ્યાપ સર્વોચ્ચ અદાલતે ઓ.એન.જી.સી. લિ. વિ. સો પાઈપ્સ લિ. , (૨૦૦૩) ૫ એસ.સી.સી. ૭૦૫ માં નિર્ધારિત કરેલા પ્રત્યક્ષ ગેરકાયદેસરતાના ધોરણ પર આધારિત છે. પરંતુક કાયદાના ભૂલભર્યા અમલીકરણ અને પુરાવાની પુનઃમૂલવણી માટે અપવાદો સર્જે છે, જે પંચનિર્ણયોને રદ કરવાનો આધાર બની શકતા નથી.]

xxx xxx xxx”

જ્યાં સુધી કલમ ૪૮નો પ્રશ્ન છે, નીચે મુજબનો સુધારો પ્રસ્તાવિત કરવામાં આવ્યો હતો:

“કલમ ૪૮માં સુધારો

૨૨. કલમ ૪૮ માં,

(૧) ઉપકલમ (૨) માં, “સ્પષ્ટીકરણ.—” માં “કલમ (બી) ની વ્યાપકતાને અશુભ રાખીને, આથી, માટે ઘોષિત કરવામાં આવે છે” એવા શબ્દો કાઢી નાખવા અને “માટે” એવો શબ્દ ઉમેરવો અને “કોઈપણ શંકાના નિવારણ માટે,” એવા શબ્દો પછી “આથી સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે” એવા શબ્દો ઉમેરવા અને “ભારતની જાહેર નીતિ” એવા શબ્દો પછી “માત્ર” એવો શબ્દ ઉમેરવો અને “જો” એવા શબ્દ પછી “–” અને “;” કાઢી નાખવા અને “એવોર્ડ કરવામાં આવવો” એવા શબ્દો પહેલાં ઉપખંડ “(એ)” દાખલ કરવો અને “.” કાઢી નાખવો. અને “છેતરપિંડી અથવા ભ્રષ્ટાચાર દ્વારા” એવા શબ્દો પછી “;” ઉમેરવો અને ઉપખંડો “(બી) તે ભારતીય કાનૂનની મૂળભૂત નીતિના વિરોધમાં છે; (સી) તે ભારતની નૈતિકતા અથવા ન્યાયની અતિમૂળભૂત ધારણાઓ સાથે વિસંવાદમાં છે.” ઉમેરવા.

xxx xxx xxx”

૨૦. આ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા વેસ્ટર્ન ગેકો (ઉપરોક્ત) નો નિર્ણય આપવામાં આવ્યા પછી, ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૫નો એક પૂરક અહેવાલ [“ પૂરક અહેવાલ ”] ભારતના કાયદા આયોગ દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં કાયદા આયોગે જણાવ્યું હતું:

“ ૧૦. કાયદા પંચનો રજકમો અહેવાલ અને વેસ્ટર્ન ગેકો માંનો નિર્ણય .

૧૦. ૧. કાનૂન આયોગે, તેની રજકમી અહેવાલમાં, એ જ સંકુચિત માપદંડનો પ્રાવધાન કર્યો હતો, અર્થાત્ ભારતમાં યોજાયેલી આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક લવાદીઓના કેસોમાં માત્ર ભારતના કાયદાનો ભંગ થવો ‘જાહેર નીતિ’નો ભંગ ગણાશે નહીં. તેણે અધિનિયમની કલમ ૩૪માં નોંધપાત્ર સુધારાઓ સૂચવ્યા હતા, એ હેતુસર કે રેનુસાગરનો અભિગમ તમામ વિદેશી એવોર્ડો તથા આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક લવાદીઓમાં આપવામાં આવેલા તમામ એવોર્ડો પર લાગુ પડે. સ્થાનિક લવાદીઓ અંગે, આયોગે ભલામણ કરી હતી કે “સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા”ની કસોટી જાળવી રાખવામાં આવે, જોકે તેનું અર્થઘટન સૌ પાઈપ્સ પ્રણાલી હેઠળ કરતાં વધુ સંકુચિત રીતે કરવામાં આવે. આ સંદર્ભમાં, અધિનિયમની કલમ ૩૪(૨)(બી)(૨)માં નીચેના ઉપબંધો ઉમેરવામાં આવ્યા અને એક નવી જોગવાઈ, કલમ ૩૪(૨એ), રજૂ

કરવામાં આવી. આ જોગવાઈઓ નીચે મુજબ જણાવવામાં આવે છે:

ધારા ૩૪(૨)(બી)(૨) મધ્યસ્થતા એવોર્ડ ભારતની જાહેર નીતિ સાથે વિરુદ્ધ છે.

સ્પષ્ટીકરણ.—કોઈપણ શંકા ટાળવા માટે, આથી સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે ભારતની જાહેર નીતિ સાથે કોઈ એવોર્ડનો વિરોધાભાસ ત્યારે જ ગણાશે, જો:

(એ) પંચનિર્ણય આપવામાં આવવું છેતરપિંડી અથવા ભ્રષ્ટાચાર દ્વારા પ્રેરિત કરવામાં આવ્યું હોય અથવા પ્રભાવિત થયું હોય અથવા કલમ ૭૫ અથવા કલમ ૮૧ના ઉલ્લંઘનમાં થયું હોય;

(બી) તે ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિના વિરોધમાં છે; અથવા

(સી) તે નૈતિકતા અથવા ન્યાયની સર્વાધિક મૂળભૂત કલ્પનાઓ સાથે સંઘર્ષમાં છે.

(૨એ) આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતા સિવાયની મધ્યસ્થતાઓમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ મધ્યસ્થ નિર્ણયને પણ અદાલત દ્વારા રદ કરી શકાય છે, જો અદાલત એમ નિર્ધારિત કરે કે તે નિર્ણય નિર્ણયના મુખપૃષ્ઠ પરથી જ સ્પષ્ટ દેખાતી પ્રત્યક્ષ ગેરકાયદેસરતાથી દૂષિત થયો છે.

પરંતુ શરતે કે, કાયદાના ભૂલભર્યા પ્રયોગના આધારે અથવા પુરાવાની પુનઃ મૂલવણી કરીને માત્ર એ કારણસર એવોર્ડ રદ કરવામાં આવશે નહીં.

૧૦. ૨. ઉપરોક્ત સુધારાઓ એ અનુમાનના આધારે સૂચવવામાં આવ્યા હતા કે “ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિ” જેવા અન્ય શબ્દસમૂહો અથવા “નૈતિકતા અથવા ન્યાયની અતિમૂળભૂત ધારણાઓ” સાથેનો વિરોધ વ્યાપક રીતે અર્થઘટિત કરવામાં આવશે નહીં.

૧૦. ૩. જોકે, ઓગસ્ટ ૨૦૧૪માં ૨૪૬મા અહેવાલની રજૂઆતના એક મહિના પછી, “ભારતની મૂળભૂત નીતિ” શબ્દસમૂહનું સર્વોચ્ચ અદાલતની ત્રણ-ન્યાયાધીશોની પીઠે ઓ.એન.જી.સી. લિ. વિ. વેસ્ટર્ન ગેકો ઇન્ટરનેશનલ લિ. , (૨૦૧૪) ૯ એસ.સી.સી. ૨૬૩ માં સપ્ટેમ્બરમાં વ્યાપક અર્થઘટન કરીને તેમાં એવો ચુકાદો પણ સમાવેશ કર્યો કે “જે સુધી કોઈ ચુકિતસંગત વ્યક્તિ પહોંચી શકી ન હોત”. તેથી, જાહેર નીતિના ભંગના આધારે પંચનિર્ણયનું ગુણદોષના આધારે પુનર્વિલોકન કરવાની મંજૂરી મળી. સર્વોચ્ચ અદાલતના આ નિર્ણયનું અનુસરણ ત્યારબાદ બે-ન્યાયાધીશોની પીઠે અસોસિયેટ બિલ્ડર્સ વિ. દિલ્હી ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી , (૨૦૧૫) ૩ એસ.સી.સી. ૪૯ તા.

૨૫.૧૧.૨૦૧૪માં કર્યું હતું. વેસ્ટર્ન ગેકોમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના શબ્દોમાં :

૩૫. તો પછી “ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિ”માં શું આવરી લેવાય તે પ્રશ્ન છે. ઓ.એન.જી.સી. [ઓ.એન.જી.સી. લિમિટેડ વિ. સૌ પાઈપ્સ લિમિટેડ , (૨૦૦૩) ૫ એસ.સી.સી. ૭૦૫] માં આપેલ નિર્ણય તે પાસાનું વિશદ સ્પષ્ટીકરણ કરતો નથી. તેમ છતાં, અમારી દૃષ્ટિએ, આ અભિવ્યક્તિમાં એવા તમામ મૂળભૂત સિદ્ધાંતોનો સમાવેશ થવો જોઈએ, જે આ દેશમાં ન્યાયના વહીવટ અને કાયદાના અમલીકરણ માટે આધારરૂપ બને છે. “ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિ” આ અભિવ્યક્તિનો અર્થ સંપૂર્ણપણે ગણાવી દેવાનો આશય રાખ્યા વગર, અમે ત્રણ અલગ અને મૂળભૂત ન્યાયશાસ્ત્રીય સિદ્ધાંતોનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ, જેઓને અનિવાર્ય રીતે ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિનો અભિન્ન અંગ તરીકે સમજવા જોઈએ. પ્રથમ અને સર્વોપરી સિદ્ધાંત એ છે કે, અદાલત હોય કે અન્ય સત્તાધિકારી, નાગરિકના અધિકારોને અસર કરતી અથવા કોઈ નાગરિક પરિણામો પેદા કરતી દરેક નિર્ધારણમાં, સંબંધિત અદાલત અથવા સત્તાધિકારી તે બાબતમાં કાનૂની ભાષામાં જેને “ન્યાયિક અભિગમ” કહેવાય છે તે અપનાવવા બંધાયેલ છે. ન્યાયિક અભિગમ અપનાવવાની ફરજ અદાલત અથવા સત્તાધિકારી દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી સત્તાની

સ્વભાવગત પ્રકૃતિમાંથી જ ઊભી થાય છે; સંબંધિત મંચોને તે માટે અલગથી અથવા વધારામાં નિર્દેશિત કરવાની જરૂર નથી. ચાદ રાખવાનું એ છે કે ન્યાયિક અને અર્ધ-ન્યાયિક નિર્ધારણમાં ન્યાયિક અભિગમનું મહત્વ એ હકીકતમાં નિહિત છે કે, જ્યાં સુધી અદાલત, ન્યાયાધિકરણ અથવા પક્ષકારોના અધિકારો અથવા ફરજોને અસર કરતી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરનાર સત્તાધિકારી ન્યાયિક અભિગમ પ્રત્યે ાંજી વાન રહે છે ત્યાં સુધી તેઓ મનસ્વી, અસ્થિરચિત્ત અથવા મનમોજી રીતે વર્તી શકતા નથી. ન્યાયિક અભિગમ એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે સત્તાધિકારી સદ્ભાવપૂર્વક કાર્ય કરે, વિષયને ન્યાયસંગત, ચુકિતસંગત અને નિષ્પક્ષ રીતે સંભાળે અને તેનો નિર્ણય કોઈ બાહ્ય અથવા અસંબંધિત વિચારણાથી પ્રેરિત ન હોય. આ અર્થમાં ન્યાયિક અભિગમ એવી ખામીઓ અને દોષો સામે નિયંત્રણ તરીકે કાર્ય કરે છે, જે અદાલત, ન્યાયાધિકરણ અથવા સત્તાધિકારીના નિર્ણયને પડકાર માટે સંવેદનશીલ બનાવી શકે છે.

૩૮. ભારતીય કાનૂનની નીતિ માટે સમાન રીતે મહત્વપૂર્ણ અને હકીકતમાં મૂળભૂત એવો સિદ્ધાંત એ છે કે અદાલત તેમજ અર્ધ-ન્યાયિક સત્તાધિકારીએ પોતાના સમક્ષ રહેલા પક્ષકારોના અધિકારો અને ફરજો નક્કી કરતી વખતે, તે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો અનુસાર જ નક્કી કરવાના રહે છે. પ્રસિદ્ધ “ઓડી

આલ્ટરમ પાર્ટમ” નિયમ ઉપરાંત, કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનો એક પાસો એ પણ છે કે વિષયનો નિર્ણય કરતી અદાલત/સત્તાધિકારીએ એક દષ્ટિકોણ કે બીજા દષ્ટિકોણે પહોંચતી વખતે સંબંધિત તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓનું મનન-વિચારણ કરવું આવશ્યક છે. મનનો ઉપયોગ ન કરવો એવો દોષ છે જે કોઈપણ નિવેડા માટે ઘાતક બને છે. મનનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે તે બાબતનું શ્રેષ્ઠ પ્રતિબિંબ મનની પ્રકટતા દ્વારા જોવા મળે છે, અને મનની પ્રકટતા કરવાનો શ્રેષ્ઠ ઉપાય એ છે કે અદાલત અથવા સત્તાધિકારી જે નિર્ણય કરે છે તેના સમર્થનમાં કારણો નોંધવામાં આવે. નિર્ધારક સત્તાધિકારીએ પોતાના મનનો ઉપયોગ કરવો જ જોઈએ એવી આવશ્યકતા, તે દષ્ટિએ, આપણા ન્યાયશાસ્ત્રમાં એટલી ઊંડે પ્રસ્થાપિત થયેલી છે કે તેને ભારતીય કાનૂનની એક મૂળભૂત નીતિ તરીકે વર્ણવી શકાય.

૩૯. તેનાથી ઓછું મહત્વનું નથી એવું સિદ્ધાંત, જેને હવે પ્રશાસનિક કાનૂનમાં હિતાવહ ન્યાયશાસ્ત્રીય મૂળભૂત તત્ત્વ તરીકે માન્યતા પ્રાપ્ત થઈ છે, કે જે નિર્ણય તર્કવિરુદ્ધ હોય અથવા એટલો અવિવેકપૂર્ણ હોય કે કોઈપણ વિવેકી વ્યક્તિ એ જ નિર્ણય સુધી પહોંચી ન હોત, એવો નિર્ણય કાનૂની અદાલતમાં ટકી શકશે નહીં. નિર્ણયોની તર્કવિરુદ્ધતા અથવા અવિવેકપૂર્ણતા, વાજબીપણાના વેડન્સબરી સિદ્ધાંત [એસોસિયેટેડ પ્રોવિન્શિયલ પિક્ચર

હાઉસિસ લિ. વિ. વેડન્સબરી કોર્પોરેશન (૧૯૪૮) ૧ કેબી ૨૨૩, (૧૯૪૭) ૨ ઓલ ઇ.આર. ૬૮૦ (સી.એ.)] ની કસોટી પર પરીક્ષિત થાય છે. જે નિર્ણયો વાજબીપણાના ધોરણોથી ઓછા પડે છે, તેવા નિર્ણયો કાનૂની અદાલતમાં પડકાર માટે ખુલ્લા રહે છે, ઘણીવાર ઉચ્ચ અદાલતોની રિટ અધિકારક્ષેત્રમાં, પરંતુ જ્યાં જ્યાં વૈધાનિક પ્રક્રિયાઓ ઉપલબ્ધ હોય ત્યાં ત્યાં તેનાથી ઓછા પ્રમાણમાં નહીં.

૪૦. ભારતીય કાનૂનની મૂળભૂત નીતિ શું ગણાશે તેની સંપૂર્ણ સૂચિ બનાવવાનો પ્રયાસ કરવો અમારા માટે ન તો આવશ્યક છે અને ન તો યોગ્ય છે; તેમજ આ અભિવ્યક્તિને કોઈ વ્યાખ્યાના કડક બંધનમાં મૂકી દેવું પણ શક્ય નથી. હાલના કેસના પરિપ્રેક્ષ્યમાં મહત્વની બાબત એ છે કે તેમની સમક્ષ સાબિત થયેલા તથ્યોના આધારે જો મધ્યસ્થો એવો નિષ્કર્ષ કાઢવામાં નિષ્ફળ જાય જે કાઢવો જોઈએ હતો, અથવા તેઓ એવો નિષ્કર્ષ કાઢે જે પ્રથમ દ્રષ્ટિએ અસમર્થનીય હોય અને જેના પરિણામે ન્યાયભંગ થાય, તો પછી એ નિર્ણય, ભલે તેવો નિર્ણય એવોર્ડ આપતી વખતે નોંધપાત્ર સ્વતંત્રતા અને કાર્યક્ષેત્રની લવચીકતા ધરાવતા મધ્યસ્થ પંચ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હોય, છતાં પડકાર માટે ખુલ્લો રહેશે અને જે ભાગ દોષગ્રસ્ત હોય તે બાકીના ભાગથી

અલગ પાડી શકાય છે કે નહીં તેના આધારે તેને રદ કરી શકાય અથવા તેમાં ફેરફાર કરી શકાય.

(મૂળમાં ભારમુદ્રણ)

અતએવ, અન્ય બાબતો સાથે, વેડનેસબરીનો વાજબીપણાનો સિદ્ધાંત હવે કલમ ૩૪ હેઠળની જાહેર નીતિની કસોટીમાં સામેલ કરવામાં આવ્યો છે, કારણ કે તેને “ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિ” નો ભાગ માનવામાં આવે છે.

૧૦. જ. ગુણદોષના આધાર પર અપોર્ડની પુનઃસમીક્ષા કરવાની આવી સત્તા અધિનિયમના હેતુ અને આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યવહારના વિરુદ્ધ છે. ૧૯૯૬ના અધિનિયમના હેતુઓ અને કારણોના નિવેદનમાં જ જણાવ્યા મુજબ, તે કાયદાના મુખ્ય હેતુઓ પૈકીનો એક હેતુ “ન્યાયિક હસ્તક્ષેપનું લઘુત્તમીકરણ” હતો [૧૯૯૬નો અધિનિયમ, હેતુઓ અને કારણોનું નિવેદન, પરિચ્છેદ ૪(પ)].

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૧૦. પ. વેસ્ટર્ન ગેકો (સુપ્રા) માં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાથી અદાલતની સત્તા ઘટાડવા કરતાં તેનો વ્યાપ વિસ્તરે છે, અને તે આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રથાના પણ વિરુદ્ધ હોવાથી, “ભારતીય કાનૂનની મૂળભૂત નીતિ” શબ્દસમૂહનું સંકુચિત અર્થઘટન થાય તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે સ્પષ્ટીકરણ સમાવી લેવાની જરૂર છે. અન્યથા, “જાહેર નીતિ” શબ્દના અર્થઘટન સંબંધે કાનૂન આયોગ દ્વારા સૂચવાયેલા

તમામ સુધારાઓ નિષ્પ્રભ બની જશે, કારણ કે જાહેર નીતિ પર વેડનેસબરીના સિદ્ધાંતોની લાગુ પડતાશ નિશ્ચિતપણે અનિયંત્રિત અરજીઓના પ્રવાહ માટે દ્વાર ખુલ્લાં મૂકાશે.

૧૦. ૬. આથી ચાર મુખ્ય હાનિકારક અસરો થશે, જે આ પ્રમાણે છે, (એ) ભારત તથા વિદેશમાં વ્યક્તિઓ અને વ્યવસાયિક સંસ્થાઓ વચ્ચે મધ્યસ્થતા કાર્યવાહીમાં વિશ્વાસનો વધુ હાસ; (બી) આંતરરાષ્ટ્રીય તથા સ્થાનિક વ્યાવસાયિક મધ્યસ્થતા માટે ભારતનું ગંતવ્યસ્થાન તરીકેનું લોકપ્રિયતા ઘટવું; (સી) સ્થાનિક તથા વિદેશી રોકાણકારોમાં, વિવાદ નિવારણની કાર્યક્ષમતા અને ઝડપ તથા ન્યાયિક હસ્તક્ષેપની સંભાવના અંગે વધતી ચિંતા; અને, (ડી) પરિણામે ન્યાયિક બાકી પડતરમાં આકસ્મિક વધારો. આ સંદર્ભમાં, અધિનિયમની કલમ ૩૪(૨)(બી)(૨) માં સ્પષ્ટીકરણ ૨ ઉમેરવા દ્વારા, ખરડામાં નીચે મુજબનો સુધારો સૂચવવામાં આવે છે:

કોઈ શંકા ન રહે તે હેતુથી, ભારતીય કાનૂનની મૂળભૂત નીતિનો ભંગ થયો છે કે નહીં તે અંગેની કસોટીમાં વિવાદના ગુણદોષના આધારે પુનઃસમીક્ષા આવશ્યક બનશે નહીં.

૨૧. કાયદા આયોગના અહેવાલને અનુસરીને, ૧૯૯૬ ના અધિનિયમમાં સુધારો અધિનિયમ, ૨૦૧૫ દ્વારા ૨૩.૧૦.૨૦૧૫ થી અમલમાં આવે તે રીતે

સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. પંચાયત અને સમાધાન (સુધારો) વિધેયક, ૨૦૧૫ ના હેતુઓ અને કારણોના નિવેદન નીચે મુજબ દર્શાવવામાં આવે છે:

“XXX XXX XXX

૨. આ અધિનિયમ લવાઈ સંબંધિત કેસોના ઓછામાં ઓછા અદાલતી હસ્તક્ષેપ સાથે ઝડપી નિકાલ માટે જોગવાઈ કરવા માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો. સમય પસાર થતા, અધિનિયમની લાગુ પડતાશ અંગે કેટલીક મુશ્કેલીઓ ધ્યાનમાં આવી છે. કેટલીક બાબતોમાં અદાલતો દ્વારા અધિનિયમની જોગવાઈઓના અર્થઘટનને કારણે લવાઈ કાર્યવાહીનો નિકાલ મોડો થવો અને લવાઈ સંબંધિત બાબતોમાં અદાલતોના હસ્તક્ષેપમાં વધારો થવો જેવી પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ છે, જે અધિનિયમના હેતુને નિષ્ફળ બનાવવાની દિશામાં જાય છે. આ મુશ્કેલીઓ દૂર કરવા માટે, આ બાબત ભારતના કાયદા આયોગને મોકલવામાં આવી હતી, જેણે મુદ્દાનો વિગતવાર પરીક્ષણ કરીને પોતાનો ૧૭૬મો અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો. ઉક્ત અહેવાલના આધારે, લવાઈ અને સુલેહ (સુધારા) વિધેયક, ૨૦૦૩ રાજ્યસભામાં ૨૨-૧૨-૨૦૦૩ના રોજ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત વિધેયકનું પરીક્ષણ અને અહેવાલ માટે કર્મચારી, જાહેર ફરિયાદો, કાયદો અને ન્યાય સંબંધિત વિભાગીય સંસદીય સ્થાયી સમિતિને મોકલવામાં આવ્યું હતું. ઉક્ત સમિતિએ

પોતાનો અહેવાલ ૪-૮-૨૦૦૫ના રોજ સંસદ સમક્ષ રજૂ કર્યો હતો, જેમાં સમિતિએ ભલામણ કરી હતી કે ઉક્ત વિધેયકની ઘણી જોગવાઈઓ વિવાદાસ્પદ હોવાથી, વિધેયક પરત ખેંચવામાં આવે અને તેની ભલામણો પર વિચારણા કર્યા પછી નવું વિધાન લાવવામાં આવે. તે મુજબ, ઉક્ત વિધેયક રાજ્યસભામાંથી પરત ખેંચવામાં આવ્યો હતો.

૩. ઉપરોક્તના અનુસરણમાં ફરીથી કરાચેલા સંદર્ભ પર, કાનૂન પંચે ઓગસ્ટ, ૨૦૧૪માં “લવાદ અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬માં સુધારા” વિષયક તેનો ૨૪૬મો અહેવાલ પરીક્ષણ કરીને રજૂ કર્યો અને અધિનિયમમાં વિવિધ સુધારાઓ કરવાની ભલામણ કરી. અધિનિયમમાં સૂચિત સુધારાઓ વિવાદોના નિવારણ માટે વધુ વપરાશકર્તા-મૈત્રીપૂર્ણ, ખર્ચ-પ્રભાવી અને કેસોના ત્વરિત નિકાલને પ્રોત્સાહન આપતા વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણ તંત્ર, ખાસ કરીને લવાદ,ને સુગમ બનાવશે અને પ્રોત્સાહિત કરશે, કારણ કે ભારત કેસોના નિકાલમાં અવરોધો દૂર કરવા માટે તેના કાનૂની માળખામાં સુધારો કરવા પ્રતિબદ્ધ છે.

૪. વિશ્વના ૧૮૯ રાષ્ટ્રોમાં કરારના અમલીકરણ બાબતે ભારતને ૧૭૮મો ક્રમ આપવામાં આવ્યો હોવાથી, હવે ખૂબ જ યોગ્ય સમય આવી ગયો છે કે કરારોનું ઝડપી અમલીકરણ સુલભ બને, નાણાકીય દાવાઓની સહેલાઈથી વસુલાત થાય અને થયેલા

ગુકસાન બદલ ન્યાયસંગત વળતરનું નિર્ધારણ થાય તથા અદાલતોમાં કેસોની બાકીગીરી ઘટે અને મધ્યસ્થી દ્વારા વિવાદ નિવારણની પ્રક્રિયા ઝડપી બને, જેથી મૂડીરોકાણ અને આર્થિક પ્રવૃત્તિને પ્રોત્સાહન મળે.

૫. સંસદનું સત્ર ચાલુ ન હોવાથી અને મજબૂત કાનૂની માળખું ધરાવતા રોકાણકારમૈત્રી દેશ તરીકે ભારતને પ્રતિષ્ઠિત કરીને વિદેશી રોકાણ આકર્ષવા માટે મધ્યસ્થતા અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ માં જરૂરી સુધારાઓ કરવા તાત્કાલિક પગલાં લેવાં આવશ્યક હોવાથી, રાષ્ટ્રપતિએ મધ્યસ્થતા અને સમાધાન (સુધારા) અધ્યાદેશ, ૨૦૧૫ જાહેર કરવો યોગ્ય માન્યો.

XXX XXX XXX”

(ભાર મુકવામાં આવેલ)

૨૨. સુધારા અધિનિયમ પહેલાં, કલમ ૨૮(૩) નીચે મુજબ હતી:

“ ૨૮. વિવાદના મૂળ તત્વ પર લાગુ પડતા નિયમો .—

XXX XXX XXX

(૩) તમામ કેસોમાં, લવાઈ પંચ કરારની શરતો અનુસાર નિર્ણય કરશે અને તે વ્યવહારને લાગુ પડતા વેપારના પ્રચલિત રિવાજોને ધ્યાનમાં લેશે.”

સુધારા પછી કલમ ૨૮(૩) આ મુજબ છે:

“ ૨૮. વિવાદના તત્ત્વ પર લાગુ પડતા નિયમો .—

XXX XXX XXX

(૩) નિર્ણય કરતાં અને એવોર્ડ કરતાં, મધ્યસ્થ પંચે, દરેક કિસ્સામાં, કરારની શરતો અને વ્યવહારને લાગુ પડતા વેપારી પ્રચલનોને ધ્યાનમાં લેવા પડશે.”

કલમ ૩૪(૨)(બી)(૨), સુધારા પછી, નીચે મુજબ છે:

“ ૩૪. મધ્યસ્થ નિર્ણયને રદ કરવા માટેની અરજી .—

XXX XXX XXX

(૨) મધ્યસ્થીય એવોર્ડ અદાલત દ્વારા માત્ર ત્યારે જ રદ કરી શકાય જો—

XXX XXX XXX

(બી) અદાલત એવું નિષ્કર્ષે છે કે—X X X X X X

(૨) લવાઈ એવોર્ડ ભારતની જાહેર નીતિ સાથે વિરુદ્ધાભાસમાં છે.

સ્પષ્ટીકરણ ૧ .— કોઈપણ શંકા નિવારવા માટે, એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે કોઈ એવોર્ડ ભારતની જાહેર નીતિના વિરોધમાં છે, માત્ર ત્યારે જ જો,—

- (૧) ચુકાદો આપવાનો નિર્માણ કપટ અથવા ભ્રષ્ટાચારથી પ્રેરિત કરવામાં આવ્યો હતો અથવા તેનાથી પ્રભાવિત થયો હતો, અથવા તો તે કલમ ૭૫ અથવા કલમ ૮૧ ના ઉલ્લંઘનમાં હતો; અથવા
- (૨) તે ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિના વિરુદ્ધ છે; અથવા
- (૩) તે નૈતિકતા અથવા ન્યાય અંગેની અત્યંત મૂળભૂત ધારણાઓ સાથે વિરોધાભાસમાં છે.

સ્પષ્ટીકરણ ૨ .— શંકાને સ્થાન ન રહે તે હેતુસર, ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિનું ઉલ્લંઘન થયું છે કે કેમ તે અંગેની કસોટીમાં વિવાદના ગુણદોષના આધારે પુનર્વિલોકનનો સમાવેશ થતો નથી.

xxx xxx xxx”

કલમ ૩૪ની ઉપ-કલમ (૨એ) પણ ઉમેરવામાં આવી હતી, જે નીચે મુજબ વાંચાય છે:

“ ૩૪. પંચાટીય એવોર્ડ રદ કરવા માટેની અરજી .—

xxx xxx xxx

(૨એ) આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક લવાદો સિવાયના લવાદોમાંથી ઉત્પન્ન થયેલો લવાદો નિર્ણય પણ અદાલત દ્વારા રદ કરી શકાય, જો અદાલત એવું નિષ્કર્ષે કે નિર્ણયના મુખપૃષ્ઠ પરથી જ પ્રગટ થતી સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતાથી તે નિર્ણય દૂષિત થયો છે:

પરંતુ એ શરતે કે, કાયદાનો ભૂલભર્યો પ્રયોગ થયો હોવાના માત્ર આધાર પર અથવા પુરાવાની પુનઃમૂલવણી કરીને, એવોર્ડ રદ કરવામાં આવશે નહીં.

XXX XXX XXX”

તે અનુરૂપ, કલમ ૩૪ માં કરવામાં આવેલા સુધારાઓ સાથે અસુધારિત કલમ ૪૮ ને સુસંગત બનાવવા માટે કલમ ૪૮ માં પણ સુધારો કરવામાં આવ્યો, સિવાય કે કલમ ૩૪ ની ઉપકલમ (૨અ) કલમ ૪૮ માં સામેલ નથી, કારણ કે ઉક્ત કલમ વિદેશી પુરસ્કારોની માન્યતા અને અમલીકરણ સાથે સંબંધિત છે. સુધારા પછીની કલમ ૪૮ આ પ્રમાણે વાંચાય છે:

“ ૪૮. વિદેશી પુરસ્કારોના અમલીકરણ માટેની શરતો .—

XXX XXX XXX

(૨) મધ્યસ્થ ચુકાદાનો અમલ પણ નકારી શકાય જો અદાલત એવો નિષ્કર્ષ કરે કે—

XXX XXX XXX

(બી) એવોર્ડનો અમલ ભારતની જાહેર નીતિની વિરુદ્ધ રહેશે.

સ્પષ્ટીકરણ ૧ .— કોઈપણ શંકાના નિવારણ માટે, એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે કોઈ એવોર્ડ ભારતની જાહેર નીતિ સાથે વિસંગત ત્યારે જ ગણાશે, જો,—

(૧) ચુકાદો કરવામાં આવવો છેતરપિંડી અથવા ભ્રષ્ટાચાર દ્વારા પ્રેરિત કરવામાં આવ્યો હતો અથવા તેનાથી પ્રભાવિત થયો હતો અથવા કલમ ૭૫ અથવા કલમ ૮૧ ના ઉલ્લંઘનમાં કરવામાં આવ્યો હતો; અથવા

(૨) તે ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિના વિરોધમાં છે; અથવા

(૩) તે નૈતિકતા અથવા ન્યાયની સર્વાધિક મૂળભૂત કલ્પનાઓ સાથે સંઘર્ષમાં છે.

સમજાવટ ૨ .—શંકાનિવારણાર્થે, ભારતીય કાનૂનની મૂળભૂત નીતિનો ભંગ થયો છે કે કેમ તે અંગેની કસોટી વિવાદના ગુણદોષના આધારે પુનઃસમીક્ષા કરવાનું આવશ્યક બનાવશે નહીં.

xxx xxx xxx”

૨૩. તેથી, જે સ્પષ્ટ થાય છે તે એ છે કે “ભારતની જાહેર નીતિ” એવી અભિવ્યક્તિ, ભલે તે કલમ ૩૪ માં સમાવિષ્ટ હોય કે કલમ ૪૮ માં, હવે તેનો અર્થ “ભારતીય કાનૂનની મૂળભૂત નીતિ” એવો જ થશે, જેમ કે એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ (ઉપરોક્ત) ના પરિષદ ૧૮ અને ૨૭ માં સમજાવવામાં આવ્યું છે, એટલે કે ભારતીય કાનૂનની મૂળભૂત નીતિને આ અભિવ્યક્તિ અંગેની “રેનુસાગર” માં થયેલી સમજ સુધી મર્યાદિત કરવામાં આવશે. તેનો અનિવાર્ય અર્થ એ થશે કે વેસ્ટર્ન ગેકો (ઉપરોક્ત) દ્વારા કરવામાં આવેલ વિસ્તરણ દૂર

કરવામાં આવ્યું છે. સંક્ષેપમાં, એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ (ઉપરોક્ત) ના પરિષદ ૨૮ અને ૨૯ માં સમજાવ્યા મુજબ, વેસ્ટર્ન ગેકો (ઉપરોક્ત) હવે અમલમાં રહેશે નહીં, કારણ કે મધ્યસ્થકર્તાએ ન્યાયિક અભિગમ અપનાવ્યો નથી એવા આધાર પર એવોર્ડમાં હસ્તક્ષેપ કરવાનો બહાનો હેઠળ અદાલતનો હસ્તક્ષેપ એવોર્ડના ગુણદોષના આધાર પર થઈ જશે, જે સુધારા બાદ મંજૂર કરી શકાય તેમ નથી. તેમ છતાં, જ્યાં સુધી કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનો સંબંધ છે, જેમ કે ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની કલમો ૧૮ અને ૩૪(૨)(એ)(૩) માં સમાવિષ્ટ છે, ત્યાં સુધી આ એવોર્ડને પડકારવાના આધારો તરીકે યથાવત્ રહે છે, જેમ કે એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ (ઉપરોક્ત) ના પરિષદ ૩૦ માં દર્શાવાયું છે.

૨૪. એ નોંધવું મહત્વનું છે કે જ્યાં સુધી “ભારતના હિત” નો સંબંધ છે ત્યાં સુધી હસ્તક્ષેપનો આધાર ત્યારબાદ કાઢી નાખવામાં આવ્યો છે અને તેથી હવે તે અસ્તિત્વમાં રહ્યો નથી. તે જ રીતે, એવોર્ડ ન્યાય અથવા નૈતિકતા સાથે વિરોધમાં છે તે આધારે હસ્તક્ષેપનો આધાર હવે “નૈતિકતા અથવા ન્યાયની સૌથી મૂળભૂત કલ્પનાઓ” સાથેના વિરોધ તરીકે સમજવાનો છે. આ પણ એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ (ઉપરોક્ત) ના પરિષદ ૩૬ થી ૩૯ સાથે સુસંગત રહેશે, કારણ કે માત્ર એવા જ મધ્યસ્થ એવોર્ડ, જે અદાલતના અંતઃકરણને આઘાત પહોંચાડે છે, તેઓને આ આધારે રદ કરી શકાય.

૨૫. તેથી, હવે એ સ્પષ્ટ છે કે ભારતની જાહેર નીતિનો અર્થ હવે સંકુચિત કરીને, પ્રથમ તો એવો થાય છે કે આંતરિક નિર્ણયપત્રક ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિના વિરુદ્ધ હોય, જેમ એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ (ઉપરોક્ત) ના

પરિચ્છેદ ૧૮ અને ૨૭ માં સમજાવવામાં આવ્યું છે, અથવા બીજું એ કે એવો નિર્ણયપત્રક ન્યાય અથવા નૈતિકતાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોના વિરોધમાં હોય, જેમ એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ (ઉપરોક્ત) ના પરિચ્છેદ ૩૬ થી ૩૯ માં સમજાવવામાં આવ્યું છે. કલમ ૩૪(૨)(બી)(૨) માટેનું સ્પષ્ટીકરણ ૨ અને કલમ ૪૮(૨)(બી)(૨) માટેનું સ્પષ્ટીકરણ ૨ માત્ર સુધારા અધિનિયમ દ્વારા એટલા માટે ઉમેરવામાં આવ્યું હતું કે વેસ્ટર્ન ગેકો (ઉપરોક્ત), જેમ એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ (ઉપરોક્ત) માં સમજાવવામાં આવ્યું છે, અને ખાસ કરીને પરિચ્છેદ ૨૮ અને ૨૯, હવે દૂર કરવામાં આવ્યા છે.

૨૬. ભારતમાં આપવામાં આવેલા સ્થાનિક પંચનિર્ણયો અંગે જ્યાં સુધી પ્રશ્ન છે, ત્યાં કલમ ૩૪માં ૨૦૧૫ના સુધારા અધિનિયમ દ્વારા ઉમેરવામાં આવેલી ઉપકલમ (૨એ) હેઠળ હવે એક વધારાનો આધાર ઉપલબ્ધ છે. અહીં પંચનિર્ણયના મુખપૃષ્ઠ પરથી સ્પષ્ટ જણાતી પ્રગટ ગેરકાયદેસરતા હોવી આવશ્યક છે, જે એવી ગેરકાયદેસરતાને સૂચવે છે કે જે મામલાના મૂળ સુધી પહોંચે, પરંતુ જે માત્ર કાયદાના ભૂલભર્યા અમલીકરણ જેટલી ન બને. સંક્ષેપમાં, જે બાબત “ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિ”ની અંદર આવતી નથી, એટલે કે જાહેર નીતિ અથવા જાહેર હિત સાથે સંકળાયેલ ન હોય તેવી કાયદાકીય જોગવાઈના ઉદ્વેગનને, પ્રગટ ગેરકાયદેસરતાના આધારે પંચનિર્ણય રદ કરવાની બાબતમાં પાછળના દરવાજેથી અંદર લાવી શકાતી નથી.

૨૭. બીજું, એ પણ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે પુરાવાની પુનઃમૂલવણી, જે અપીલ અદાલતને કરવાની પરવાનગી છે, એવોર્ડના મુખપૃષ્ઠ પર પ્રગટ થતી સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતાના આધારે અનુમતિપાત્ર બની શકતી નથી.

૨૮. સ્પષ્ટ કરવા માટે, એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ (ઉપરોક્ત) ના પરિષદે ૪૨.૧ મુજબ, ભારતના મૂળભૂત કાયદાના માત્ર ઉલ્લંઘનના આધારે, માત્ર તે કારણસર, મધ્યસ્થ ચુકાદો રદ કરવા માટેનો આધાર હવે રહ્યો નથી. જોકે, એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ (ઉપરોક્ત) નો પરિષદે ૪૨.૨ યથાવત્ રહેશે, કારણ કે જો કોઈ મધ્યસ્થકર્તા ચુકાદા માટે કોઈ કારણો આપતો ન હોય અને ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની કલમ ૩૧(૩) નું ઉલ્લંઘન કરે, તો તે નિશ્ચિતપણે ચુકાદાના મુખપૃષ્ઠ પર સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા ગણાશે.

૨૯. સુધારા અધિનિયમ દ્વારા કલમ ૨૮(૩) માં કરવામાં આવેલ ફેરફાર વાસ્તવમાં એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ (ઉપરોક્ત) માં પરિષદે ૪૨.૩ થી ૪૫ માં જે જણાવવામાં આવ્યું છે તેનું અનુસરણ કરે છે, તે એટલે કે કરારની શરતોનું અર્થઘટન મુખ્યત્વે નિર્ધારણકર્તા માટે નક્કી કરવાનો વિષય છે, સિવાય કે નિર્ધારણકર્તા કરારનું એવું અર્થઘટન કરે કે કોઈ પણ નિષ્પક્ષ-મનનો અથવા વાજબી વ્યક્તિ તેવું ન કરે; સંક્ષેપમાં, નિર્ધારણકર્તાનો અભિપ્રાય એવો પણ સંભવિત અભિપ્રાય નથી જે સ્વીકારી શકાય. તેમજ, જો નિર્ધારણકર્તા કરારની સીમા બહાર જઈ અને તેને સોંપવામાં ન આવેલ બાબતોનો વ્યવહાર કરે, તો તે અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત ભૂલ કરે છે. પડકારનો આ આધાર હવે કલમ ૩૪(૨એ) હેઠળ ઉમેરવામાં આવેલા નવા આધારમાં આવશે.

૩૦. નોંધવા યોગ્ય મહત્વની બાબત એ છે કે એસોસિયેટ બિલ્ડર્સ (ઉપરોક્ત) ના પરિછેદ ૩૧ અને ૩૨ માં જેમ સમજી લેવાયું છે તે અર્થમાં જે નિર્ણય તર્કવિરુદ્ધ હોય, તે હવે “ભારતની જાહેર નીતિ” હેઠળ પડકારનો આધાર ન રહ્યો હોવા છતાં, એ ચોક્કસપણે એવોર્ડના મુખપૃષ્ઠ પર પ્રગટ થતી સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા ગણાશે. તેથી, સંપૂર્ણપણે કોઈ પુરાવા વિના આધારિત નિષ્કર્ષ, અથવા એવો એવોર્ડ કે જે પોતાના નિર્ણય સુધી પહોંચતાં મહત્વપૂર્ણ પુરાવાને અવગણે, તે તર્કવિરુદ્ધ ગણાશે અને સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતાના આધારે રદ કરવા પાત્ર બનશે. વધારામાં, મધ્યસ્થ દ્વારા પક્ષકારોની પીઠ પાછળથી મેળવાયેલા દસ્તાવેજોના આધાર પર કરવામાં આવેલું નિષ્કર્ષ પણ કોઈ પુરાવા વિના આધારિત નિર્ણય તરીકે જ ગણાશે, કારણ કે આવો નિર્ણય પક્ષકારોએ રજૂ કરેલા પુરાવા પર આધારિત નથી, અને તેથી તેને પણ તર્કવિરુદ્ધ તરીકે વર્ણવવું પડશે.

૩૧. સુધારેલ અધિનિયમ હવે લાગુ પડશે અને આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક લવાઈ કાર્યવાહીમાં લવાઈ ચુકાદાઓને રદ કરવા માટેનો “પેટન્ટ ગેરકાયદેસરતા” નો આધાર લાગુ પડશે નહીં, તે હકીકતને ધ્યાનમાં લેતા, વર્તમાન કેસના તથ્યોને લાગુ પડતા કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) અને (૪) માં સમાવિષ્ટ આધારો તરફ ધ્યાન દોરવું જરૂરી છે.

કલમ ૩૪(૨)(એ) માં મધ્યસ્થીય ચુકાદાને ગુણદોષના આધારે પડકારવાનો સમાવેશ થતો નથી

૩૨. કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) અને (૪) નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છે:

“ ૩૪. મધ્યસ્થ પંચના એવોર્ડને રદ કરવાની અરજી .—

XXX XXX XXX

(૨) મધ્યસ્થતા અધિનિર્ણય અદાલત દ્વારા માત્ર ત્યારે જ રદ કરવામાં આવી શકે, જો—

(એ) અરજી કરનાર પક્ષ એનો પુરાવો રજૂ કરે છે કે—X કસકસ

X કસકસ X કસકસ

(૩) અરજી કરનાર પક્ષકારને પંચની નિમણૂક અંગે અથવા પંચીય કાર્યવાહીની યોગ્ય નોટિસ આપવામાં આવી ન હતી અથવા અન્યથા તે પોતાનો કેસ રજૂ કરવામાં અસમર્થ હતો;અથવા

(૪) લવાદને સોંપાયેલા વિષયમાં કલ્પાયેલો નથી એવો અથવા લવાદને સોંપાણીની શરતોની વ્યાપ્તિમાં ન આવતો વિવાદ લવાદી ચુકાદામાં આવરી લેવાયો હોય, અથવા તેમાં લવાદને સોંપાણીની વ્યાપ્તિની બહારનાં મુદ્દાઓ પર નિર્ણય સમાયેલો હોય:

પરંતુ શરતે કે, જો મધ્યસ્થતા માટે રજૂ કરાયેલા મુદ્દાઓ અંગેના નિર્ણયો એવા રીતે રજૂ ન કરાયેલા મુદ્દાઓ અંગેના નિર્ણયોથી અલગ પાડી શકાય, તો માત્ર મધ્યસ્થ ચુકાદાનો તે ભાગ જ રદ કરી શકાય છે, જેમાં મધ્યસ્થતા માટે રજૂ ન કરાયેલા મુદ્દાઓ અંગેના નિર્ણયો સમાવિષ્ટ હોય; અથવા

XXX XXX XXX"

૩૩. રેનુસાગર (ઉપરોક્ત) માં, આ સર્વોચ્ચ અદાલતે વિદેશી એવોર્ડ્સ (માન્યતા અને અમલવારી) અધિનિયમ, ૧૯૬૧ [“ વિદેશી એવોર્ડ્સ અધિનિયમ ”] ની કલમ ૭ હેઠળ વિદેશી એવોર્ડને પડકારતી અરજીનો વિચાર કર્યો હતો. ત્યારબાદ, ૧૯૯૬ના અધિનિયમ દ્વારા વિદેશી એવોર્ડ્સ અધિનિયમ રદ કરવામાં આવ્યો છે. તેમ છતાં, એ બાબતને ધ્યાનમાં લેતા કે વિદેશી એવોર્ડ્સ અધિનિયમની કલમ ૭ માં એવા આધારનો સમાવેશ હતો, જે વિદેશી પંચનિર્ણય એવોર્ડ્સની માન્યતા અને અમલવારી અંગેના કરાર, ૧૯૫૮ [“ ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન ”] ના કલમ ૫ માંથી લેવામાં આવ્યા હતા, અને જે ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમો ૩૪ અને ૪૮ સાથે લગભગ સમાન શબ્દોમાં છે, તેથી જ્યારે પ્રશ્ન વિદેશી એવોર્ડ્સનો હોય અથવા ભારતમાં યોજાતી આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થીતાનો હોય ત્યારે ન્યાયિક સમીક્ષાની સીમાઓ સમજવા માટે, અને અનુક્રમે કલમો ૩૪ અને ૪૮ હેઠળ પડકાર/અમલવારીનો ઇનકાર કરવા માટેના આધાર સમાન હોવાથી, આ નિર્ણય અત્યંત મહત્વનો છે. ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી, આ સર્વોચ્ચ અદાલતે કલમો ૩૪/ ૪૮ હેઠળના આધારો અંગે તપાસની વ્યાપ્તિ નિર્ધારિત કરી (જે વિદેશી એવોર્ડ્સ અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળના આધારને સમકક્ષ છે, અને જેનો આ અદાલતે વિચાર કર્યો હતો), અને નીચે મુજબ ઠેરવ્યું:

“ ૩૪. ૧૯૨૭ની જિનેવા કન્વેન્શન હેઠળ, વિદેશી લવાઈ ચુકાદાને માન્યતા અથવા તેના અમલને પ્રાપ્ત કરવા માટે, અનુચ્છેદ ૧ની કલમો (એ) થી (ઈ) ની આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ થવી આવશ્યક હતી અને અનુચ્છેદ ૨માં એવું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હતું કે અનુચ્છેદ ૧માં નિર્ધારિત શરતો પૂર્ણ થયેલી હોય તો પણ, જો અદાલત કલમો (એ), (બી) અને (સી) માં ઉલ્લેખિત બાબતો અંગે સંતુષ્ટ થાય, તો ચુકાદાને માન્યતા અને તેનો અમલ નકારવામાં આવશે. વિદેશી ચુકાદાઓને માન્યતા અને તેમના અમલ માટે લાગુ પડતા સિદ્ધાંતો, તત્ત્વમાં, અંગ્રેજી અદાલતો દ્વારા સામાન્ય કાયદા હેઠળ અપનાવવામાં આવેલા સિદ્ધાંતો જેવા જ છે. (જુઓ : ડાઈસી એન્ડ મોરિસ, ધ કોન્ફ્લિક્ટ ઓફ લૉઝ, ૧૧મી આવૃત્તિ, ખંડ ૧, પૃષ્ઠ ૫૭૮). તેમ છતાં, એવું અનુભવાયું હતું કે જિનેવા કન્વેન્શનમાં કેટલાક એવા દોષો હતા, જેઓ લવાઈ દ્વારા વિવાદોના ઝડપી નિવારણમાં અવરોધરૂપ બનતા હતા. ન્યૂ યૉર્ક કન્વેન્શનનો હેતુ એ દર્શાવેલ દોષોને દૂર કરવાનો છે, કારણ કે તે વિદેશી ચુકાદાઓને માન્યતા અને તેમના અમલને પ્રાપ્ત કરવાની વધુ સરળ અને અસરકારક પદ્ધતિ પ્રદાન કરે છે. ન્યૂ યૉર્ક કન્વેન્શન હેઠળ, જે પક્ષ વિરુદ્ધ ચુકાદાનો અમલ કરાવવાનો માંગવામાં આવે છે તે અનુચ્છેદ ૫ની કલમ (૧) ની ઉપકલમો (એ) થી (ઈ) માં નિર્ધારિત આધારોએ વિદેશી ચુકાદાને માન્યતા

અને તેના અમલ સામે વાંધો ઉઠાવી શકે છે અને અદાલત પોતાના સ્વપ્રેરિત અધિકારે, અનુચ્છેદ પની કલમ (૨) ની ઉપકલમો (એ) અને (બી) માં નિર્ધારિત બે વધારાના કારણોના આધારે, વિદેશી ચુકાદાને માન્યતા અને તેનો અમલ નકારી શકે છે. અનુચ્છેદ પની કલમ (૧) ની ઉપકલમો (એ) થી (ઈ) તથા કલમ (૨) ની ઉપકલમો (એ) અને (બી) માં નિર્ધારિત કોઈપણ આધાર એવો અનુમાન કરતો નથી કે ચુકાદાને ગુણદોષના આધારે પડકારવામાં આવે.

૩૫. આલ્બર્ટ ચાન વાન ડેન બર્ગે પોતાના ગ્રંથ ૧૯૫૮ ની ન્યૂ યોર્ક લવાઈ પરિષદ : એકરૂપ ન્યાયિક અર્થઘટન તરફ માં આ મત વ્યક્ત કર્યો છે:

“કોન્વેન્શનની સામાન્ય રીતે સ્વીકારેલી વ્યાખ્યા એવી છે કે જે અદાલત સમક્ષ વિદેશી એવોર્ડના અમલવારીની માંગ કરવામાં આવે છે, તે અદાલત એવોર્ડના ગુણદોષની સમીક્ષા કરી શકતી નથી. તેનું મુખ્ય કારણ એ છે કે કલમ ૫ માં અમલવારીનો ઇનકાર કરવા માટે દર્શાવાયેલા આધારની સમગ્ર યાદીમાં મધ્યસ્થકર્તા દ્વારા થયેલી હકીકત અથવા કાયદાની ભૂલનો સમાવેશ થતો નથી. વધુમાં, કોન્વેન્શન હેઠળ અમલવારી કરનાર ન્યાયાધીશનું કાર્ય મર્યાદિત સ્વરૂપનું છે. તેના દ્વારા કરવામાં આવતો નિયંત્રણ એટલા સુધી મર્યાદિત છે કે કલમ ૫(૧) હેઠળ ઇનકારના આધાર પર

પ્રતિવાદી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ વાંધો વાજબી છે કે કેમ અને એવોર્ડની અમલવારી તેના દેશના કાયદાની જાહેર નીતિનું ઉલ્લંઘન કરશે કે નહીં, તેની ચકાસણી કરવી. આ મર્યાદાને આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતાના તે સિદ્ધાંતના પ્રકાશમાં જોવી જોઈએ કે રાષ્ટ્રીય અદાલતે મધ્યસ્થતાના તત્વસ્વરૂપ વિષયમાં હસ્તક્ષેપ કરવો ન જોઈએ.” (પૃષ્ઠ ૨૬૯)

૩૬. આ જ રીતે એલન રેડફર્ન અને માર્ટિન હન્ટરે જણાવ્યું છે:

“ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન જે એવોર્ડ પર લાગુ પડે છે તેવા એવોર્ડના ગુણદોષના આધાર પર કોઈપણ પુનર્વિચારની પરવાનગી આપતું નથી અને, આ દૃષ્ટિએ, તેથી, એવોર્ડને પડકારવા અંગે શાસન કરતી રાષ્ટ્રીય કાયદાની કેટલીક પ્રણાલીઓની જોગવાઈઓથી ભિન્ન છે, જ્યાં કાયદાના મુદ્દાઓ પર અદાલતો સમક્ષ અપીલની પરવાનગી આપવામાં આવી શકે છે.” (રેડફર્ન અને હન્ટર, આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક લવાદના કાયદા અને વ્યવહાર, ૨મી આવૃત્તિ, પૃ. ૪૬૧.)

૩૭. તેથી, અમારા મત મુજબ, વિદેશી એવોર્ડ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ હેઠળ વિદેશી એવોર્ડના અમલ માટેની કાર્યવાહીમાં, જે અદાલત સમક્ષ એવોર્ડના અમલની માંગ કરવામાં આવે છે, તેના સમક્ષ તપાસનો વ્યાપ અધિનિયમની કલમ ૭માં દર્શાવેલા આધાર

સુધી મર્યાદિત છે અને તે ઉક્ત કાર્યવાહીનો પક્ષકારને ગુણદોષના આધારે એવોર્ડને પડકારવાની મંજૂરી આપતો નથી.

XXX XXX XXX

૬૫. તેનો અર્થ એવો થાય કે કલમ ૭(૧)(બી)(૨) હેઠળ માન્ય જાહેર નીતિનો બચાવ સંકુચિત રીતે અર્થઘટિત કરવો જોઈએ. આ સંદર્ભમાં, એ ઉલ્લેખ કરવો પણ પ્રાસંગિક રહેશે કે ૧૯૨૭ના જિનેવા કન્વેન્શન અધિનિયમની કલમ ૧(ઈ) હેઠળ, જ્યાં એવોર્ડ પર આધાર રાખવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે તે દેશની જાહેર નીતિ અથવા તે દેશના કાયદાના સિદ્ધાંતોના વિરુદ્ધ એવોર્ડની માન્યતા અથવા અમલવારી જાય છે, તે આધાર પર મધ્યસ્થિ એવોર્ડના અમલ સામે વાંધો ઉઠાવવો માન્ય છે. ૧૮૩૭ના પ્રોટોકોલ એન્ડ કન્વેન્શન અધિનિયમની કલમ ૭(૧) માં પણ આ જ અસરની જોગવાઈ છે, જે પ્રમાણે વિદેશી એવોર્ડની અમલવારી ભારતની જાહેર નીતિ અથવા કાયદાના વિરુદ્ધ ન હોવી જોઈએ. કારણ કે “જાહેર નીતિ” અભિવ્યક્તિ તે ક્ષેત્રને આવરી લે છે જે “અને ભારતનો કાયદો” એવા શબ્દોથી, જે ઉક્ત અભિવ્યક્તિના અનુસરણમાં આવે છે, આવરી લેવાતું નથી, તેથી માત્ર કાયદાનું ઉદ્દંધન જ જાહેર નીતિના પ્રતિબંધને આકર્ષશે નહીં અને કાયદાના ઉદ્દંધનથી વધુ કંઈક આવશ્યક છે.

૬૬. ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન, ૧૯૫૮ ના અનુચ્છેદ ૫(૨)(બી) અને ફોરેન એવોર્સ એક્ટની કલમ ૭(૧)(બી)(૨) એ એવી કલ્પના કરતી નથી કે વિદેશી એવોર્ડની માન્યતા અને અમલનો ઇનકાર આ આધાર પર થઈ શકે કે તે અમલના દેશના કાયદાને વિરુદ્ધ છે, અને પડકારનો આધાર માત્ર એટલો જ મર્યાદિત છે કે માન્યતા અને અમલ તે દેશમાં, જ્યાં એવોર્ડ અમલમાં મૂકવાનો છે, ત્યાંની જાહેર નીતિને વિરુદ્ધ હોય. એવું સૂચવતું કશું જ નથી કે ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનના અનુચ્છેદ ૫(૨)(બી) અને ફોરેન એવોર્સ એક્ટની કલમ ૭(૧)(બી)(૨) માં આવેલ “જાહેર નીતિ” શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ તે જ અર્થમાં કરવામાં આવ્યો નથી, જેમાં તેનો ઉપયોગ જેનિવા કન્વેન્શન, ૧૯૨૭ ના અનુચ્છેદ ૧(સી) અને પ્રોટોકોલ એન્ડ કન્વેન્શન એક્ટ, ૧૯૩૭ ની કલમ ૭(૧) માં કરવામાં આવ્યો હતો. તેનો અર્થ એ થાય છે કે કલમ ૭(૧)(બી)(૨) માં “જાહેર નીતિ” નો ઉપયોગ સંકુચિત અર્થમાં કરવામાં આવ્યો છે અને જાહેર નીતિના અવરોધને આકર્ષવા માટે એવોર્ડના અમલમાં ભારતના કાયદાના ભંગ કરતાં વધુ કંઈક તત્ત્વ આવશ્યક છે. કારણ કે ફોરેન એવોર્સ એક્ટ વિદેશી એવોર્સની માન્યતા અને અમલ સાથે સંબંધિત છે, જે ખાનગી આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાના સિદ્ધાંતો દ્વારા શાસિત છે, તેથી ફોરેન એવોર્સ એક્ટની કલમ ૭(૧)(બી)(૨) માં આવેલ “જાહેર નીતિ” શબ્દપ્રયોગનું

અર્થઘટન અનિવાર્ય રીતે તે અર્થમાં કરવું પડશે, જેમાં જાહેર નીતિનો સિદ્ધાંત ખાનગી આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાના ક્ષેત્રમાં લાગુ પાડવામાં આવે છે. ઉક્ત માપદંડો લાગુ કરતાં, એવું ઠરાવવું જરૂરી છે કે વિદેશી એવોર્ડનો અમલ આ આધાર પર નકારવામાં આવશે કે તે જાહેર નીતિને વિરુદ્ધ છે, જો એવો અમલ (૧) ભારતીય કાયદાની મૂળભૂત નીતિને; અથવા (૨) ભારતના હિતોને; અથવા (૩) ન્યાય અથવા નૈતિકતાને વિરુદ્ધ હોય.”

(ભાર આપેલ)

આ ચુકાદાનો નીચે મુજબ નાઈજીલ બ્લેકેબી, કોન્સ્ટેન્ટાઈન પાર્ટિસાઈફ્સ, એલન રેડફર્ન અને માર્ટિન હન્ટર દ્વારા લખાયેલ ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન વિષયક રેડફર્ન એન્ડ હન્ટર (ઓક્સફોર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, પાંચમી આવૃત્તિ, ૨૦૦૯) [“ રેડફર્ન એન્ડ હન્ટર ”] માં સ્વીકૃતિપૂર્વક ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો:

૧૧.૫૬. પ્રથમ, ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન તેવા કોઈપણ ચુકાદા-કૈસલાના ગુણદોષના આધારે પુનર્વિચારની મંજૂરી આપતું નથી, જેના પર આ કન્વેન્શન લાગુ પડે છે.[આ નિવેદન, જે આ પુસ્તકની અગાઉની આવૃત્તિમાં કરવામાં આવ્યું હતું, ત્યારબાદ ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે રેનુસાગર પાવર કો. લિ. વિ. જનરલ

ઇલેક્ટ્રિક કો. મામલે સમર્થન સાથે ઉદ્ધૃત કર્યું છે. અદાલતે વધુમાં ઉમેર્યું હતું કે, તેના મત મુજબ, ‘જે અદાલત સમક્ષ આ ચુકાદા-ફેસલાનો અમલ કરાવવા માંગવામાં આવે છે, તે અદાલત સમક્ષની તપાસનો વ્યાપ મર્યાદિત છે [અધિનિયમમાં ઉલ્લેખિત આધાર સુધી] અને તે જણાવેલ કાર્યવાહીનો કોઈ પક્ષકારને ગુણદોષના આધારે તે ચુકાદા-ફેસલાને પડકારવાની સગવડ આપતો નથી’]. મોડલ કાયદો પણ એવી મંજૂરી આપતો નથી.

આંતરરાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થતા વિષયક પ્રમાણભૂત પાઠ્યપુસ્તકોમાં પણ એ જ અભિપ્રાય પ્રતિધ્વનિત થાય છે. તેથી, ગેરી બી.બી. બોર્ન દ્વારા રચિત ઇન્ટરનેશનલ કમર્શિયલ આર્બિટ્રેશન (વોલ્ટર્સ કલુવેર, સેકન્ડ એડ., ૨૦૧૪) [“ ગેરી બોર્ન ”] માં, વિદ્વાન લેખકે આ બાબતના આ પાસાને નીચે મુજબ વર્ણવ્યો છે:

“ [૧૨] માન્યતા કાર્યવાહીમાં વિદેશી અથવા ગેર-સ્થાનિક એવોર્ડના ગુણદોષોની કોઈ ન્યાયિક સમીક્ષા નહીં

આંતરરાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થતાનું એ લગભગ અતિપવિત્ર સિદ્ધાંત છે કે માન્યતા સંબંધિત કાર્યવાહી દરમ્યાન અદાલતો વિદેશી અથવા અ-દેશીય મધ્યસ્થ ચુકાદાઓમાં સમાવાયેલા મધ્યસ્થોના નિર્ણયોના તત્વમૂલક પાસાનું પુનરાવલોકન કરતી નથી. લગભગ

દરેક પ્રાધિકરણ આ નિયમને સ્વીકારે છે અને લગભગ કોઈપણ એવું સૂચવતું નથી કે આ સિદ્ધાંતનો પરિત્યાગ કરવો જોઈએ. જ્યારે રાષ્ટ્રીય અદાલતો ચુકાદાઓના ગુણદોષનું પુનરાવલોકન કરે છે, ત્યારે તેઓ તેમની આવી કાર્યવાહીને જાહેર નીતિના અમલ, અધિકારના અતિક્રમણ, અથવા કલમ પના અન્ય કોઈ અપવાદ તરીકે વર્ગીકૃત કરવા પ્રયત્ન કરે છે, ગુણદોષના પુનરાવલોકનને ન્યાયસંગત ઠેરવવાનો દાવો કરતા નથી.

[એ] ન્યૂ યોર્ક અને ઇન્ટર-અમેરિકન કન્વેન્શન્સ હેઠળના પંચનિર્ણયોનું કોઈ ન્યાયિક પુનર્વિલોકન નહીં

ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન કે ઇન્ટર-અમેરિકન કન્વેન્શનમાંથી કોઈમાં પણ એવો કોઈ અપવાદ નથી કે જે માત્ર એટલા કારણે કોઈ ચુકાદાના અમલનો ઇનકાર કરવાની મંજૂરી આપે કે મધ્યસ્થીઓએ પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદના તાત્વિક મુદ્દા પર પોતાનો નિર્ણય ખોટો કર્યો હતો, અથવા અત્યંત ખોટો કર્યો હતો. કન્વેન્શનની ભાષામાંથી આ વાત ચુક્તિપૂર્ણ રીતે સ્પષ્ટ થાય છે, કારણ કે વિદેશી અને અ-દેશીય ચુકાદાઓની માન્યતા નકારવાના વિશિષ્ટ કારણોની કલમ ૫ માં દર્શાવેલ સર્વગ્રાહી સૂચીમાં તાત્વિક મુદ્દાઓની પુનઃસમીક્ષા કરવાની શક્યતા અંગે કોઈ ઉલ્લેખ કરવામાં આવેલો નથી. માન્યતા સંબંધિત કાર્યવાહી દરમિયાન મધ્યસ્થી ચુકાદાના તાત્વિક પાસાઓનું પુનર્વિચારણ કરવાની કોઈ સત્તા

હોવાનું ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનના મસૌદા-ઈતિહાસમાં પણ ક્યાંય સંકેત મળતો નથી.

તે જ રીતે, પંચના નિર્ણયના ગુણદોષોની પુનર્વિચારણા સામેનો પ્રતિબંધ કન્વેન્શનનું અર્થઘટન કરતી રાષ્ટ્રીય અદાલતોની સત્તાના સૌથી મૂળભૂત સ્તંભોમાંનો એક છે. આ પ્રતિબંધને રાષ્ટ્રીય અદાલતો દ્વારા, કોમન લૉ તથા સિવિલ લૉ બંને પ્રકારના અધિકારક્ષેત્રોમાં, વારંવાર અને એકરૂપ રીતે પુષ્ટિ આપવામાં આવી છે. સરળ શબ્દોમાં કહીએ તો: “અદાલત માત્ર આ આધારે કે પંચકર્તાએ કાયદા અથવા તથ્ય અંગે ભૂલ કરી હોઈ શકે છે, તે કારણસર જ વિવાદાસ્પદ એવોર્ડના અમલીકરણને નકારી શકતી નથી” [કરાહા બોડાસ કો. એલએલસી વિ. પેરુસાહાન પર્ટામબાંગન મિન્યાક ડાન ગાસ બુમી નેગારા, ૩૬૪ એફ.૩ડી ૨૭૪, ૨૮૭-૮૮ (૫મો સર્કિટ. ૨૦૦૪)]. તેથી, લક્ઝેમ્બર્ગ સર્વોચ્ચ અદાલતના શબ્દોમાં [૨૪ નવેમ્બર ૧૯૯૩નો ચુકાદો , ૨૧ વાય.બી. કોમ. આર્બ. ૬૧૭, ૬૨૩ (લક્ઝેમ્બર્ગ કુર સુપેરિયુર દ જસ્ટિસ) (૧૯૯૬)]:

ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનમાં આર્બિટ્રેટરો કેસના ગુણદોષના આધારે કેવી રીતે નિર્ણય કરે છે તે રીત પર કોઈ નિયંત્રણની જોગવાઈ કરવામાં આવી નથી; માત્ર એક જ મર્યાદા તરીકે આંતરરાષ્ટ્રીય જાહેર નીતિનો આદર રાખવાનો અપવાદ છે. આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા

હકીકત અથવા કાનૂન સંબંધિત ભૂલ, ભલે તે સ્પષ્ટ હોય, કરવામાં આવી હોય તો પણ, તે ટ્રિબ્યુનલના એવોર્ડના અમલનો ઇનકાર કરવા માટેનો આધાર બનતો નથી.

અથવા, જેમ કન્વેન્શન હેઠળના એક બ્રાઝિલીયન માન્યતા-નિર્ણય^૬ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું [૧૯ ઓગસ્ટ ૨૦૦૯નો ચુકાદો, એટેક્સ મેનેસ્માન જીએમબીએચ વિ. રોડ્રિમાર એસ/એ ટ્રાન્સપોર્ટેસ એકિવપામેન્ટોસ ઇન્ડુસ્ટ્રિયાઈસ ઇ આર્માઝેસ જેરાઈસ , ૩૫ વાય.બી. કોમ્. આર્બ. ૩૩૦, ૩૩૧ (બ્રાઝિલીયન ટ્રિબ્યુનલ ટિ જસ્ટિસા) (૨૦૧૦)]:

આ પ્રશ્નો વિદેશી પંચનિર્ણયના ગુણદોષોને સંબંધિત છે, જેનું, ફેડરલ સર્વોચ્ચ અદાલત તથા આ ઉચ્ચ ન્યાય અદાલતના પૂર્વનિર્ણયો અનુસાર, આ અદાલત દ્વારા પુનર્વિલોકન કરી શકાય નહીં, કારણ કે વિદેશી પંચનિર્ણયની માન્યતા અને અમલવારી તેની ઔપચારિક આવશ્યકતાઓના વિશ્લેષણ સુધી મર્યાદિત છે.

ટિપ્પણીકારોએ એકસરખી રીતે કન્વેન્શન અંગે એ જ મત સ્વીકાર્યો છે [ઉદાહરણ તરીકે જુઓ, કે.-એચ. બોકસ્ટીગેલ, એસ. કોલ અને પી. નાસિમિયેન્ટો, જર્મનીમાં મધ્યસ્થતા જપ્ત (૨૦૦૭)].”

(પૃષ્ઠ ૩૭૦૭-૩૭૧૦ પર)(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

તે જ રીતે, વિદેશી મધ્યસ્થ નિણયોનું માન્યકરણ અને અમલ અંગેના કન્વેન્શન (ન્યૂ યોર્ક, ૧૯૫૮) અંગેની યુએનસિટ્રાલ સચિવાલય માર્ગદર્શિકા (૨૦૧૬ આવૃત્તિ) [“ ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન અંગેની યુએનસિટ્રાલ માર્ગદર્શિકા ”] માં પણ નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યું છે:

૯. કલમ ૫ હેઠળ ઇનકાર માટેના આધાર મધ્યસ્થ પંચ દ્વારા કાયદા કે તથ્ય અંગે કરવામાં આવેલ ભૂલભર્યો નિર્ણયનો સમાવેશ થતો નથી. સંમતિપત્રક હેઠળ માન્યતા અને અમલ માટેની અરજીએ કબજો ધરાવતી અદાલત મધ્યસ્થ પંચના નિર્ણયના ગુણદોષોની સમીક્ષા કરી શકતી નથી. આ સિદ્ધાંતને ન્યૂ યોર્ક સંમતિપત્રક અંગેના ન્યાયપ્રસંગો અને ટિપ્પણીઓમાં સર્વાનુમતે પુષ્ટિ આપવામાં આવી છે.

કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) હેઠળ પડકારનો આધાર

૩૪. કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) હેઠળ, મધ્યસ્થતા ચુકાદાને પડકારવાના આધારોમાંનો એક એવો છે કે કોઈ પક્ષકાર પોતાનો કેસ રજૂ કરવામાં અસમર્થ રહ્યો હોય. કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩)ના આશયને સમજવા માટે, ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૧૮ પણ જોવી જોઈએ. કલમ ૧૮ નીચે મુજબ વાંચાય છે:

૧૮. પક્ષકારો પ્રત્યે સમાન વર્તન.— પક્ષકારો સાથે સમાનતાપૂર્વક વર્તન કરવામાં આવશે અને દરેક પક્ષકારને પોતાનો કેસ રજૂ કરવાની પૂર્ણ તક આપવામાં આવશે.

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

કલમ ૨૪(૩) માં વધુમાં નીચે મુજબ પણ નિર્ધારિત કરવામાં આવે છે:

“ ૨૪. સુનાવણીઓ અને લેખિત કાર્યવાહી.—

XXX XXX XXX

(૩) એક પક્ષકાર દ્વારા મધ્યસ્થ મંડળને આપવામાં આવેલાં તમામ નિવેદનો, દસ્તાવેજો અથવા અન્ય માહિતી, અથવા કરવામાં આવેલી અરજીઓ, બીજા પક્ષકારને સંપ્રેષિત કરવામાં આવશે, અને જે કોઈ નિષ્ણાત અહેવાલ અથવા પુરાવાકીય દસ્તાવેજ પર મધ્યસ્થ મંડળ પોતાનો નિર્ણય કરતી વખતે આધાર રાખી શકે, તે પક્ષકારોને સંપ્રેષિત કરવામાં આવશે.”

૧૯૯૬ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬ પણ મહત્વપૂર્ણ છે અને તે નીચે મુજબ જણાવે છે:

“ ૨૬. લવાઈ અધિકરણ દ્વારા નિયુક્ત નિષ્ણાત.—(૧)

પક્ષકારો દ્વારા ભિન્ન રીતે સહમતી ન કરવામાં આવી હોય તો, લવાઈ અધિકરણ કરી શકે—

(એ) આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નિર્ધારિત કરવાનાં વિશિષ્ટ મુદ્દાઓ અંગે તેને અહેવાલ આપવા માટે એક અથવા વધુ નિષ્ણાતોની નિમણૂક કરવી; અને

(બી) કોઈ પક્ષકારને નિષ્ણાતને સંબંધિત કોઈપણ માહિતી આપવા અથવા તેના નિરીક્ષણ માટે સંબંધિત કોઈપણ દસ્તાવેજો, માલસામાન અથવા અન્ય મિલ્કત રજૂ કરવા કે તેની પ્રાપ્યતા ઉપલબ્ધ કરાવવા માટે આદેશ કરવો.

(૨) પક્ષકારો વચ્ચે અન્યથા સંમતિ ન થયેલ હોય, તો જો કોઈ પક્ષકાર એવી વિનંતી કરે અથવા જો મધ્યસ્થ મંડળ તેને જરૂરી માને, તો નિષ્ણાતે, પોતાનો લેખિત અથવા મૌખિક અહેવાલ રજૂ કર્યા પછી, એવી મૌખિક સુનાવણીમાં ભાગ લેવો પડશે જેમાં પક્ષકારોને તેને પ્રશ્નો પૂછવાની અને વિવાદગ્રસ્ત મુદ્દાઓ અંગે સાક્ષ્ય આપવા માટે નિષ્ણાત સાક્ષીઓને રજૂ કરવાની તક હોય.

(૩) પક્ષકારો દ્વારા અન્યથા સહમતિ ન થઈ હોય તો, નિષ્ણાતે, કોઈ પક્ષકારની વિનંતી પર, તેના અહેવાલની તૈયારી કરવા માટે તેને જે દસ્તાવેજો, માલ અથવા અન્ય સંપત્તિ આપવામાં આવી હતી અને જે નિષ્ણાતના કબજામાં હોય તે તમામ, તપાસ માટે, તે પક્ષકારને ઉપલબ્ધ કરાવવાની રહેશે.”

૩૫. કલમ ૨૪(૩) એ આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક લવાઈ અંગેના યુએનસીઆઈટીઆરએએલ મોડેલ કાયદાની કલમ ૨૪(૩) [“ યુએનસીઆઈટીઆરએએલ મોડેલ કાયદો ”] નું શબ્દશઃ પુનરુત્પાદન છે. તે જ રીતે, કલમ ૨૬(૧) અને (૨) એ યુએનસીઆઈટીઆરએએલ મોડેલ કાયદાની કલમ ૨૬ નું શબ્દશઃ પુનરુત્પાદન છે. કલમ ૨૬ ની ઉપકલમ (૩) ભારતીય સંસદ દ્વારા ૧૯૯૬ નો અધિનિયમ ઘડતી વખતે ઉમેરવામાં આવી છે.

૩૬. કલમો ૧૮, ૨૪(૩), અને ૨૬, કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) માં ઉદ્દેખિત પડકારના આધારની અંદર શું સમાયેલું છે તે અંગેના મહત્વપૂર્ણ સંકેતો છે. કલમ ૧૮ હેઠળ, દરેક પક્ષને પોતાનો કેસ રજૂ કરવાની પૂર્ણ તક આપવામાં આવવાની છે. કલમ ૨૪(૩) હેઠળ, એક પક્ષ દ્વારા મધ્યસ્થીય ન્યાયાધિકરણને પુરવઠો કરવામાં આવેલ તમામ નિવેદનો, દસ્તાવેજો અથવા અન્ય માહિતી બીજા પક્ષને સંપ્રેષિત કરવામાં આવશે, અને મધ્યસ્થીય ન્યાયાધિકરણ પોતાના નિર્ણય કરતી વખતે જે કોઈ નિષ્ણાતનો અહેવાલ અથવા દસ્તાવેજ પર આધાર રાખે છે, તે પક્ષકારોને સંપ્રેષિત કરવામાં આવશે. કલમ ૨૬ એ આ બાબતનો મહત્વપૂર્ણ સંકેત છે કે જ્યારે મધ્યસ્થીય ન્યાયાધિકરણ દ્વારા કોઈ નિષ્ણાતના અહેવાલ પર આધાર રાખવામાં આવે છે, ત્યારે ઉક્ત અહેવાલ, તથા તે નિષ્ણાતના કબજામાં રહેલા તમામ દસ્તાવેજો, માલસામાન અથવા અન્ય સંપત્તિ, જે તેને તેનો અહેવાલ તૈયાર કરવા માટે પૂરી પાડવામાં આવ્યા હતા, તે સૌપ્રથમ આવી વસ્તુઓની માંગ કરનાર કોઈપણ પક્ષને ઉપલબ્ધ કરાવવામાં

આવવા જોઈએ. બીજું, એકવાર અહેવાલ તૈયાર થઈ જાય પછી, માંગ કરવામાં આવે તો, પક્ષકારોને વિવાદગ્રસ્ત મુદ્દાઓ અંગે તેને પ્રશ્નો પૂછવાની તથા પોતાનાં નિષ્ણાત સાક્ષીઓને રજૂ કરવાની તક આપવામાં આવવાની છે જેથી તેઓ તે મુદ્દાઓ પર સાક્ષ્ય આપી શકે.

૩૭. કોઈ પક્ષ અન્યથા પોતાનો કેસ રજૂ કરવામાં અસમર્થ હોય તેવા શીર્ષક હેઠળ, વિષય અંગેના પ્રામાણિક માનક ગ્રંથોમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પક્ષકારોની પાછળથી એવી સામગ્રી સ્વીકારવામાં આવે, જેના વિષય પક્ષકારોને ટિપ્પણી કરવાની કોઈ તક મળી નથી, ત્યાં કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) હેઠળનો આધાર સ્થાપિત થાય છે. ડૉ. રેઈન્માર વોલ્ફ દ્વારા સંપાદિત ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન ઑન ધ રેકગ્નિશન એન્ડ એન્ફોર્સમેન્ટ ઑફ ફોરેન આર્બિટ્રલ એવોર્સ – કોમેન્ટરી, (સી.એચ. બેક, હાર્ટ, નોમોસ પબ્લિશિંગ, ૨૦૧૨) માં આ મુજબ જણાવવામાં આવ્યું છે:

“ જ. ટિપ્પણી કરવાનો અધિકાર

યોગ્ય પ્રક્રિયાના સિદ્ધાંત મુજબ, મધ્યસ્થ પંચે પક્ષકારોને તમામ તથ્યાત્મક અને કાનૂની પરિસ્થિતિઓ અંગે અભિપ્રાય રજૂ કરવાની તક આપવી આવશ્યક છે, જે મધ્યસ્થોના નિર્ણય-નિર્માણ માટે સંબંધિત હોઈ શકે છે.

અ) બીજા પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવા અને દલીલો પર ટિપ્પણી કરવાનો અધિકાર

ટિપ્પણી કરવાનો તેમના અધિકારના ભાગરૂપે, પક્ષકારોને બીજા પક્ષકાર દ્વારા કાર્યવાહી દરમિયાન રજૂ કરાયેલા પુરાવા અને દલીલો અંગે પોતાનો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવાની તક આપવી આવશ્યક છે. પ્રતિવિપક્ષના નિવેદનો પર ટિપ્પણી કરવાનો અધિકાર વિવાદાત્મક કાર્યવાહીનું એક મૂળભૂત સિદ્ધાંત માનવામાં આવે છે. તેમ છતાં, કારણસંબંધી સામાન્ય આવશ્યકતા અનુસાર, કોઈ ચોક્કસ પુરાવા અથવા દલીલ અંગે ટિપ્પણી કરવાની તકનો ઈનકાર હાનિકારક ગણાતો નથી, જો સુધી ન્યાયાધિકરણએ પોતાનો નિર્ણય આપતી વખતે તે પુરાવા અથવા દલીલ પર આધાર રાખ્યો ન હોય.

પક્ષકારો પોતાની ટિપ્પણી કરવાનો અધિકાર અસરકારક રીતે ઉપયોગમાં લઈ શકે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે, મધ્યસ્થતા પંચે તેમને વિરોધી પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવા અને દલીલોનો પ્રવેશ આપવો આવશ્યક છે. કોઈ પક્ષને રજૂઆતો કરવાની અથવા પોતાનો અભિપ્રાય આપવાની તક આપવી, પરંતુ સાથે સાથે તેને વિરોધી પક્ષના દાવાઓ અને દલીલોની જાણ ન કરવી, સામાન્ય રીતે યોગ્ય પ્રક્રિયાના ઉદ્વંધન સમાન ગણાય છે, જો કે વિશિષ્ટ અપ્રકટીકરણના નિયમો લાગુ પડતા હોય તો તે અલગ વાત છે (ઉદાહરણ તરીકે ., આવી માહિતીનો ખુલાસો વેપાર રહસ્યો અથવા લાગુ પડતા કાનૂની વિશેષાધિકારોના ઉદ્વંધન સમાન બને).

વ્યવહારમાં, રાષ્ટ્રીય અદાલતોએ મધ્યસ્થતા પંચોને એવી પ્રક્રિયાઓ નક્કી કરવા અને તેમાં ફેરફાર કરવા માટે નોંધપાત્ર છૂટછાટ આપી છે, જેના દ્વારા પક્ષકારો એકબીજાની રજૂઆતો અને પુરાવાઓનો પ્રતિસાદ આપે છે, આ કારણસર કે “મધ્યસ્થતા કાર્યવાહી ચલાવવાની ઘણી રીતો હતી.” તેથી, પક્ષકારો વચ્ચે કોઈ વિશિષ્ટ કરારના અભાવે, મધ્યસ્થતા પંચને પક્ષકારોના ટિપ્પણીના અધિકારની વ્યવસ્થા ગોઠવવામાં, નવા દાવાઓ રજૂ કરવાની મંજૂરી આપવી કે તેને બહાર રાખવી, તથા કયા પક્ષને અંતિમ શબ્દ બોલવાનો અધિકાર રહેશે તે નક્કી કરવામાં વિશાળ વિવેકાધિકાર છે.

બી) ટ્રિબ્યુનલને જાણીતા અથવા તેના દ્વારા નિર્ધારિત પુરાવા અંગે ટિપ્પણી કરવાનો અધિકાર

પક્ષકારોનો ટિપ્પણી કરવાનો અધિકાર એવા તથ્યો સુધી પણ વિસ્તરે છે, જે કાર્યવાહી દરમિયાન પક્ષકારો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યા ન હોય, પરંતુ મધ્યસ્થ પંચે સ્વપ્રેરિત રીતે ઉઠાવ્યા હોય, શરતે કે તેને આવું કરવા અધિકૃતતા હતી. ઉદાહરણ તરીકે, જો મધ્યસ્થ પંચને પરિસ્થિતિઓ અંગે “ અદાલત બહારની જાણકારી ” પ્રાપ્ત થઈ હોય (જેમ કે, પોતાની તપાસ દ્વારા), તો તે માત્ર ત્યારે જ પોતાના નિર્ણયનો આધાર એવી પરિસ્થિતિઓ પર રાખી શકે, જ્યારે તેણે બંને પક્ષકારોને અગાઉથી તેની જાણ કરી હોય

અને તેમના પર ટિપ્પણી કરવાની તક આપી હોય. એ જ નિયમ એવા કિસ્સાઓમાં પણ લાગુ પડે છે, જ્યાં કોઈ મધ્યસ્થ પોતાનું પારિતોષિક પોતાના નિષ્ણાત જ્ઞાન અથવા પોતાના વિશેષ જ્ઞાનના આધારે આપવાનો ઈશદો ધરાવે, સિવાય કે મધ્યસ્થની નિમણૂક તેના વિશેષ પ્રાવિણ્ય અથવા જ્ઞાનને કારણે કરવામાં આવી હોય (જેમ કે, ગુણવત્તા મધ્યસ્થતામાં). તે જ રીતે, જો મધ્યસ્થ પંચ પોતાનો નિર્ણય સામાન્ય રીતે જાણીતા તથ્યોના આધારે આપવા ઈચ્છે, તો તેને પક્ષકારોને એવા તથ્યો પર ટિપ્પણી કરવાની તક આપવી આવશ્યક છે, સિવાય કે પક્ષકારોને ખબર હોવી જોઈએ હતી કે એવા તથ્યો અંતિમ પારિતોષિક માટે નિર્ધારક બની શકે.”

(મૂળમાં ભાર મૂકેલ છે)

ફૂચાર્ડ, ગૈલાર્ડ, ગોલ્ડમેન દ્વારા ઇન્ટરનેશનલ કમર્શિયલ આર્બિટ્રેશન (ક્લુવર લો ઇન્ટરનેશનલ, ૧૯૯૯) [“ ફૂચાર્ડ ”] માં એમ જણાવવામાં આવ્યું છે:

“કેટલાક દુર્લભ પ્રસંગોમાં, યોગ્ય પ્રક્રિયાના ભંગના આધાર પર પંચાટ નિર્ણયની માન્યતા અથવા અમલીકરણ નકારવામાં આવ્યું છે. તેનું એક ઉદાહરણ ગુણવત્તા સંબંધિત પંચાટમાં

આપવામાં આવેલ એવો પંચાટ નિર્ણય છે, જેમાં પ્રતિવાદીને વિવાદ સાંભળતા પંચોની ઓળખ ક્યારેય જણાવવામાં આવી નહોતી [ડેનિશ બાયર વિ. જર્મન (એફ.આર.) સેલર , ૪ વાય.બી. કોમ. આર્બ. ૨૫૮ (૧૯૭૯) (ઓબરલેન્ડેસગેરિખ્ટ કોલોન)]. આપું જ એક અન્ય મામલામાં પણ બન્યું હતું, જેમાં એક પક્ષ દ્વારા વિવિધ દસ્તાવેજો પંચ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ બીજા પક્ષને આપવામાં આવ્યા નહોતા [જી.ડબ્લ્યુ.આઈ. કર્ટન એન્ડ કો. બી.વી. વિ. સોસિયેટે કોમર્શિયાલ રાઉલ ડુવાલ એટ કો. , ૧૯ વાય.બી. કોમ. આર્બ. ૭૦૮ (એમ્સ્ટરડેમ અદાલત ઓફ અપીલ્સ) (૧૯૯૨)], બીજા એક મામલામાં પ્રતિવાદીને પંચ દ્વારા નિયુક્ત નિષ્ણાત દ્વારા તૈયાર કરાયેલા અહેવાલ પર પોતાની ટિપ્પણી કરવાની તક આપવામાં આવી નહોતી [પાકિલટો ઇન્વ. લિ. વિ. કલોકનર ઈસ્ટ એશિયા લિ. , ૧૯ વાય.બી. કોમ. આર્બ. ૬૬૪, ૬૭૧ (હોંગકોંગની સર્વોચ્ચ અદાલત) (૧૯૯૪)], અને ફરી એકવાર ત્યાં, જ્યાં પંચે પુરાવા રજૂ કરવાની એવી પદ્ધતિ અપનાવવાને કારણે એક પક્ષની ટીકા કરી હતી, જે પદ્ધતિ પંચે સ્વયં સૂચવેલી હતી [ઇરાન એરક્રાફ્ટ ઇન્ડસ. વિ. એવકો કોર્પ. , ૯૮૦ એફ.રડી ૧૪૧ (૨ અં સર્કિટ ૧૯૯૨)]." (પૃષ્ઠ ૯૮૭ પર)

ગેરી બોર્ન (ઉપરોક્ત) જણાવે છે:

જર્મન અદાલતોએ સમાન તર્ક અપનાવ્યો છે અને એવું ધાર્યું છે કે સાંભળવામાં આવવાનો અધિકાર પરસ્પર સંબંધિત એવા બે સમૂહ અધિકારોનો સમાવેશ કરે છે: (એ) કોઈ પક્ષકારને તથ્ય અને કાયદાના વિવાદિત મુદ્દાઓ પર પોતાનું વલણ રજૂ કરવાનો, અન્ય પક્ષકારોના વલણ વિષે માહિતી મેળવવાનો અને પક્ષકારોને જાણીતી સાબિતી અથવા સામગ્રીના આધારે નિર્ણય મેળવવાનો અધિકાર છે [જુઓ, ઉદાહરણ તરીકે, ૫ જુલાઈ ૨૦૧૧નો ચુકાદો, ૩૪ એસ.સી.એચ. ૦૯/૧૧, ૨(૫)(સી)(બીબી) (ઓબરલાન્ડેસગેરિખ્ટ મ્યુન્ખેન)]; અને (બી) કોઈ પક્ષકારને, સંબંધિત હોય તેટલા અંશે, તેના વલણને ધ્યાનમાં લેતી મધ્યસ્થ પંચ દ્વારા નિર્ણય મેળવવાનો અધિકાર છે [જુઓ, ઉદાહરણ તરીકે, ૫ ઓક્ટોબર ૨૦૦૯નો ચુકાદો, ૩૪ શ ૧૨/૦૯ (ઓબરલાન્ડેસગેરિખ્ટ મ્યુન્ખેન)]. અન્ય પ્રાધિકારીઓએ પણ સાંભળવામાં આવવાના અધિકારની સામગ્રી અંગે તુલનીય શબ્દરચનાઓ પ્રદાન કરી છે [જુઓ, ઉદાહરણ તરીકે, સ્લેની વિ. ઈન્ટ’લ એમેચ્યોર એથ્લેટિક ફાઉન્ડેશન, ૨૪૪ એફ.૩ડી ૫૮૦, ૫૯૨ (૭મી પરિધિ ૨૦૦૧)]. (પૃ. ૩૨૨૫)

તે જ રીતે, રેડફર્ન એન્ડ હન્ટર (પૂર્વોક્ત) માં:

૧૧.૭૩. તેથી અમલવારીના સ્થળે આવેલી રાષ્ટ્રીય અદાલતની ભૂમિકા મર્યાદિત હોય છે. તેનું કાર્ય એ નક્કી કરવાનું નથી કે હકીકત અને કાયદાના પ્રશ્ને એવોર્ડ યોગ્ય છે કે નથી. તેનું કાર્ય માત્ર એટલું નક્કી કરવાનું છે કે ન્યાયસંગત સુનાવણી થઈ હતી કે નહીં. કાર્યવાહી દરમિયાન થયેલી એક જ ભૂલ પણ અદાલતને આ નિષ્કર્ષે પહોંચાડવા માટે પૂરતી થઈ શકે છે કે ન્યાયનો ઇનકાર થયો હતો. ઉદાહરણરૂપે, જે કેસનો સંદર્ભ અગાઉ આપી દેવાયો છે તેમાં, એક યુ.એસ. કોર્પોરેશનને એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે વિગતવાર ઇન્વોઈસ રજૂ કરવાની જરૂર નથી, છતાં ઇરાન-યુ.એસ. ક્લેમ્સ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તેની માંગણી વિગતવાર ઇન્વોઈસ રજૂ કરવામાં નિષ્ફળતા બદલ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી! યુ.એસ. અદાલતે, યોગ્ય રીતે એવો મત સૂચવાયો છે, યુ.એસ. કંપની વિરુદ્ધ એ એવોર્ડનો અમલ કરવાનો ઇનકાર કર્યો હતો [ઇરાન એરક્રાફ્ટ ઇન્ડ વિ. એવ્કો કોર્પ. ૯૮૦ એફ.રડી. ૧૪૧ (૨ રા સર્કિટ. ૧૯૯૨)]. ભિન્ન પરિસ્થિતિઓમાં, જર્મનીની એક અદાલતે એવું ઠેરવ્યું હતું કે એવો એવોર્ડ, જે એવી દલીલો પરથી પ્રેરિત હતો કે જેઓ મધ્યસ્થતા પ્રક્રિયા દરમિયાન પક્ષકારો અથવા ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવી નહોતી, અને તેથી જેના અંગે

પક્ષકારોને પોતાની ટિપ્પણી કરવાની તક મળી નહોતી, તે યોગ્ય પ્રક્રિયા અને સાંભળવામાં આવવાનો અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરતો હતો [જુઓ લાઇબ્રાર, ધ હેલ્ધી એવોર્ડ, ચેલેન્જ ઇન ઇન્ટરનેશનલ કોમર્શિયલ આર્બિટ્રેશન (કલુપર લો ઇન્ટરનેશનલ, ૨૦૦૩), ૪૦૬ માં ઉલ્લેખિત સ્ટુટગાર્ટ અપીલ અદાલતનો તા. ૬ ઓક્ટોબર ૨૦૦૧ નો નિર્ણય]. એ જ રીતે, કનોરિયા વિ. ગિનેસ, [૨૦૦૬] ઇડબ્લ્યુસીએ સિવ. ૨૨૨ માં, અંગ્રેજી અપીલ અદાલતે નક્કી કર્યું હતું કે પ્રતિસાદીને પોતાનો કેસ રજૂ કરવાની તક આપવામાં આવી નહોતી, જ્યારે સુનાવણી દરમિયાન દાવેદાર દ્વારા નિર્ણાયક કાનૂની દલીલો કરવામાં આવી હતી, અને ગંભીર બીમારીને કારણે પ્રતિસાદી હાજર રહી શક્યો નહોતો. તેવી પરિસ્થિતિમાં, અદાલતે નક્કી કર્યું હતું કે ‘આ સંભવિત અન્યાયનો અતિશય કેસ છે’ અને મધ્યસ્થતા એવોર્ડનો અમલ ન કરવાનો નિર્ણય કર્યો હતો.

૧૧.૭૪. તેમ છતાં, અમલવારી સામે ‘યોગ્ય પ્રક્રિયા’ આધારિત અસફળ બચાવના ઉદાહરણો વધુ સંખ્યામાં જોવા મળે છે. મિનમેટલ્સ જર્મની વિ. ફર્કો સ્ટીલ, [૧૯૯૯] સીએલસી ૬૪૭ માં, ચીનમાં થયેલી મધ્યસ્થતામાં હારનાર પ્રતિસાદીએ ઇંગ્લેન્ડમાં અમલવારીનો વિરોધ આ આધારે કર્યો હતો કે એવોર્ડ એવા પુરાવા

પર આધારિત હતો, જે મધ્યસ્થ ટ્રિબ્યુનલએ પોતાની જ તપાસ દ્વારા મેળવ્યા હતા. અંગ્રેજી અદાલતે આ બચાવને એ આધારે નામંજૂર કર્યો હતો કે અંતે પ્રતિસાદીને વિવાદાસ્પદ પુરાવાની જાહેરખબર માગવાની અને તેના પર ટિપ્પણી કરવાની તક આપવામાં આવી હતી, પરંતુ તેણે તેમ કરવાનું સ્વીકાર્યું નહોતું. અદાલતે ઠેરવ્યું હતું કે અમલવારી સામેનો યોગ્ય પ્રક્રિયા આધારિત બચાવ એવી પરિસ્થિતિને આવરી લેવા માટે ઉદ્દેશિત નહોતો, જેમાં કોઈ પક્ષકારને નિયમસર આપવામાં આવેલી તકનો લાભ લેવા માં નિષ્ફળ ગયો હોય.

૩૮. મિનમેટલ્સ જર્મની જીએમબીએચ વિ. ફર્કો સ્ટીલ લિ. , [૧૯૯૯]સીએલસી ૬૪૭ માં, ક્વીન્સ બેન્ચ ડિવિઝને ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન હેઠળના આ આધારનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો, અને નીચે મુજબ ઠેરવ્યું હતું:

“ કેસના મુદ્દાને રજૂ કરવામાં અસમર્થતા

જોકે ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનના પક્ષકાર એવા રાજ્યોમાંના ઘણાં રાજ્યોએ નાગરિક કાનૂન આધારિત અધિકારક્ષેત્રો ધરાવે છે અથવા ચીનની જેમ તેમના પ્રક્રિયાત્મક નિયમોનો સમગ્ર કે કેટલોક ભાગ નાગરિક કાનૂનમાંથી અવતરિત કર્યો છે અને તેથી મૂળભૂત રીતે તપાસપ્રધાન પદ્ધતિ ધરાવે છે, તેમ છતાં કન્વેન્શનનું કલમ ૫,

ઓડી અલ્ટરમ પાર્ટમ નિયમમાં પ્રતિબિંબિત કુદરતી ન્યાયની આવશ્યકતાઓનું સંરક્ષણ કરે છે. તેથી, જ્યાં મધ્યસ્થ મંડળને હકીકતો અંગે પોતાની તપાસ ચલાવવાનો પ્રક્રિયાત્મક અધિકાર હોય, ત્યાં આ જોગવાઈનો પ્રભાવ એવો રહેશે કે આવી તપાસોમાંથી પ્રાપ્ત થયેલા હકીકત આધારિત નિષ્કર્ષો પર આધારિત એવોર્ડના અમલીકરણથી બચાવ થશે, જો અમલીકરણનો સામનો કરનાર પક્ષને આવી તપાસોના પરિણામોને સંબંધે પોતાનો કેસ રજૂ કરવાની કોઈ વાજબી તક આપવામાં આવી ન હોય. સીઆઈઈટીએસીના નિયમોના કલમ ૨૬, જેના સંદર્ભ દ્વારા પક્ષકારોએ મધ્યસ્થી માટે સંમતિ આપી હતી, તેમાં નીચે મુજબ જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી: ‘કલમ ૨૬ – પક્ષકારો તેમના દાવા અથવા બચાવ જે હકીકતો પર આધારિત હોય છે તે અંગે પુરાવો રજૂ કરશે. મધ્યસ્થ મંડળ, જો તેને તે આવશ્યક જણાય, તો પોતાની પહેલ પર તપાસ કરી શકે છે અને પુરાવા એકત્ર કરી શકે છે.’

તથાપિ, બેઈજિંગ અદાલતે તેનો એવો અર્થ કર્યો નહોતો કે પંચ પોતાના સ્વતંત્ર અન્વેષણોમાંથી પ્રાપ્ત થયેલ સામગ્રી બંને પક્ષોને પૂર્વમાં જાહેર કર્યા વિના પોતાના નિષ્કર્ષો સુધી પહોંચી શકે અને એવોર્ડ આપી શકે. આ બાબત અદાલતના નિર્ણયના કારણોમાંથી અત્યંત સ્પષ્ટ રીતે પ્રગટ થાય છે – કે ફેરકો, એવા કારણોસર કે

જેના માટે તે જવાબદાર નહોતું, ‘પોતાનો અભિપ્રાય રજૂ કરવામાં’
અસમર્થ હતું. તે કારણો માત્ર એટલા જ હોઈ શકે કે તેને ઉપ-
વેચાણ સંબંધિત એવોર્ડ તથા તેના આધારરૂપ પુરાવા સુધી પૂર્વ
પ્રવેશ ઉપલબ્ધ નહોતો. હું આ નિષ્કર્ષે પહોંચું છું કે ફેરકોના
વકીલને આ સામગ્રીનું ખંડન કરવાની તક આપવા માટે જ બેઈજિંગ
અદાલતે ‘પુનઃપ્રારંભિત’ લવાદી કાર્યવાહીનો આદેશ કર્યો હતો.”
(પૃષ્ઠ ૬૫૬-૬૫૭ પર)

કલમ ૩૪(૨)(એ)(જ) હેઠળ પડકારનો આધાર

૩૯. જ્યાં સુધી આ બચાવનો સંબંધ છે, વિષય અંગેના પ્રમાણભૂત
પાઠ્યગ્રંથોમાં એવું માનવામાં આવ્યું છે કે “લવાદને અર્પણ” શબ્દપ્રયોગનો અર્થ
અથવા તો પોતે લવાદી કરાર થાય છે, અથવા લવાદને અર્પિત કરાયેલા વિવાદો
થાય છે, અને જ્યાં સુધી ઉઠાવવામાં આવેલા વિવાદો લવાદી કરારની વ્યાપ્તિમાં
આવે છે અથવા લવાદને અર્પિત કરાયેલા વિવાદોની હદમાં આવે છે, ત્યાં સુધી
તેઓ એવા વિવાદો ગણાવી શકાય નહીં કે જેઓનો વિચાર કરવામાં આવ્યો ન
હતો અથવા જે લવાદી કરારની બહાર પડે છે. “લવાદને અર્પણ” શબ્દપ્રયોગ
૧૯૯૬ના અધિનિયમની વિવિધ જોગવાઈઓમાં આવે છે. આમ, કલમ ૨૮(૧)
(એ) હેઠળ, લવાદી અધિકરણ “... લવાદને અર્પિત કરવામાં આવેલ વિવાદનો
નિર્ણય કરશે ...”. ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૪૩(૩) “... ભવિષ્યના

વિવાદોને લવાદને અર્પિત કરવા માટેના લવાદી કરાર” નો ઉલ્લેખ કરે છે. ઉપરાંત, એવું પણ જણાવાયું છે કે જ્યાં મુદ્દાઓ, ભલે કડક અર્થમાં વિવાદાસ્પદ ન હોય, પરંતુ વિવાદાસ્પદ મુદ્દાઓ સાથે સંબંધિત હોય, ત્યાં તેઓને સહેલાઈથી એવા મુદ્દાઓ માનવામાં નહીં આવે કે જેને લવાદને અર્પણની વ્યાપ્તિની બહાર અથવા પરે ગણાવી શકાય. તેથી, ફૂશાર્ડ (ઉપરોક્ત) માં એવું જણાવાયું છે:

“આ જોગવાઈ તેવા પ્રસંગે લાગુ પડે છે જ્યારે મધ્યસ્થીઓ મધ્યસ્થી કરારની શરતોની સીમાથી બહાર ગયા હોય. તે કલમ ૫, પરિષદ ૧(એ) ને પૂરક છે, જે અમાન્ય મધ્યસ્થી કરારોને લગતી છે. આ બંને આધાર સ્વરૂપે સમાન છે: બંને સ્થિતિમાં, મધ્યસ્થીએ મધ્યસ્થી કરારના અભાવે નિર્ણય આપ્યો હશે, અથવા તો કારણ કે કરાર શૂન્ય છે (જેમ ઉપકલમ (એ) માં છે) અથવા કારણ કે તે તેવા વિષયવસ્તુને આવરી લેતો નથી જેના વિષે મધ્યસ્થીએ નિર્ણય કર્યો હતો (જેમ ઉપકલમ (સી) માં છે). તે કારણસર, વધુ તાજેતરના મધ્યસ્થી અધિનિયમો ઘણીવાર આ બંને આધારને એકરૂપ માને છે, જેમ કે ફ્રેન્ચ ન્યૂ કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૫૦૨ ૧ઓ માં, અથવા સામાન્ય રીતે “માન્ય મધ્યસ્થી કરારના અભાવ” નો ઉલ્લેખ કરે છે, જેમ કે નેધરલેન્ડ્સ કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૦૬૫ માં. જોકે, કલમ ૫, પરિષદ ૧(સી) ફ્રેન્ચ ન્યૂ કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૫૦૨

૩ૐ માં સૂચિબદ્ધ તમામ પરિસ્થિતિઓને આપરી લેતી નથી, જેમાં ઁવું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં “મધ્યસ્થીએ તેને સોંપવામાં આવેલ અધિકારક્ષેત્રનું પાલન કર્યા વગર નિર્ણય આપ્યો હોય” ત્યાં માન્યતા અથવા અમલવારી નકારી શકાય છે. તેનો વ્યાપ ઁવા નિર્ણયો સુધી વિસ્તરે છે જે ઈન્ફા પેટીટા અને અલ્ટ્રા પેટીટા હોય, તેમજ ઁવી પરિસ્થિતિઓ સુધી પણ જ્યાં મધ્યસ્થીઓએ કેસના ગુણદોષના પરીક્ષણમાં પોતાની સત્તા વટાવી હોય (ઉદાહરણ તરીકે, જ્યારે પક્ષકારોએ તે અંગે સહમતિ ન આપી હોય ત્યારે તેઓ ઁમિયેબલ કોમ્પોઝિટર્સ તરીકે વર્ત્યા હોય, અથવા પક્ષકારોએ પસંદ કરેલા કાનૂની નિયમો લાગુ કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હોય). સામાન્ય રીતે કહીએ તો, આવી પરિસ્થિતિઓને ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનના અર્થમાં મધ્યસ્થી કરારની શરતોની બહારની ગણાવી શકાય તેમ નથી. વ્યવહારમાં, માત્ર ત્યારે જ, જ્યારે રેફરન્સની શરતો – જે, જો પક્ષકારોએ સ્વીકારી હોય, તો મધ્યસ્થી કરારના ઁક સ્વરૂપ તરીકે ગણાઈ શકે – પક્ષકારોના દાવાઓને વિગતવાર રજૂ કરે છે, ત્યારે ઁવા મધ્યસ્થીઓએ, જેઓએ આવા દાવાઓમાં ઉઠાવવામાં ન આવેલા મુદ્દાઓનો નિર્ણય કર્યો હોય, તેઓએ ઁક સાથે અલ્ટ્રા પેટીટા નિર્ણય આપ્યો અને મધ્યસ્થી કરારની શરતોની સીમા પણ વટાવી હોવાનું કહી શકાય. બીજી તરફ, જો મધ્યસ્થી કરાર સામાન્ય

શબ્દોમાં રચાયેલ હોય અને દાવાઓ એ રીતે રજૂ ન કરવામાં આવ્યા હોય કે જેના કારણે મધ્યસ્થીઓ દ્વારા ઉકેલવાના મુદ્દાઓ કરારાત્મક રીતે નિર્ધારિત થાય, તો અલ્ટ્રા પેટીટા આપેલો નિર્ણય કલમ ૫, પરિષેદ ૧(સી) નો ભંગ ગણાશે નહીં.

આ નોંધવું મહત્વપૂર્ણ છે કે કન્વેન્શન એવું જોગવાઈ કરે છે કે માન્યતા અથવા અમલબજવણીનો ઇનકાર એવોર્ડના તે પાસાઓ સુધી મર્યાદિત રાખી શકાય છે, જે આર્બિટ્રેશન કરારની શરતોનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે, શરતે કે તે પાસાઓને એવોર્ડના બાકીના ભાગથી અલગ પાડી શકાય (અનુ. ૫(૧)(સી)).

ફરી એકવાર, અદાલતોએ આ આધારના લાગુ પડવા અંગે અત્યંત પ્રતિબંધાત્મક દૃષ્ટિકોણ અપનાવ્યો છે.”

(પૃ. ૯૮૮)

તે જ રીતે, ગેરી બોર્ન (ઉપરોક્ત) આ રીતે જણાવે છે:

મધ્યસ્થ પંચે પોતાની સત્તાની હદ વટાવી છે એવો દાવો કરવા માટે વારંવાર ઊભા થતા અનેક આધાર હોય છે. સામાન્ય રીતે તેમાં અથવા તો એક્સ્ટ્રા પેટીટા (પંચ પોતાની સત્તાની મર્યાદાથી

આગળ ગયું) અથવા ઇન્ફા પેટીતા (પંચને અપાયેલી સત્તાનો ઉપયોગ ન કરીને તેણે પોતાના અધિકારપત્રનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા દર્શાવી) એવા દાવાઓનો સમાવેશ થાય છે. [એ] પક્ષકારોની રજૂઆતોની વ્યાપ્તિની બહાર આવેલા મુદ્દાઓ પરનો એવોર્ડ

કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) એવોર્ડને રદ કરવાની પરવાનગી આપે છે જ્યાં લવાદકર્તાઓ “પક્ષકારોએ [તેમની] સમક્ષ રજૂ ન કરેલા મુદ્દાઓ પર નિર્ણય આપે” – જેને કહેવાતા “એક્સ્ટ્રા પેટીટા” અથવા “અલ્ટ્રા પેટીટા” [એલન વિ. હોંગા [૨૦૧૨] ઇડબ્લ્યુસીએ સિવ ૬૦૯ (ઇંગ્લિશ અદાલત એપ.)] તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. એવોર્ડ રદ કરવાની અન્ય આધારભૂત બાબતોની જેમ, મોટા ભાગની અદાલતો આ દાવાઓ સ્વીકારવામાં અનિચ્છુક હોય છે કે લવાદકર્તાઓએ પક્ષકારોની રજૂઆતોની મર્યાદા વટાવી દીધી હતી [જુઓ, ઉદાહરણ તરીકે, સ્ટાર્ક વિ. સેન્ડબર્ગ, ફિનિક્સ & વોન ગોન્ટાર્ડ, પીસી, ૩૮૧ એફ.૩ડી ૭૯૩, ૮૦૦ (૮થ સર્કિટ ૨૦૦૪)].

કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) અને અન્ય રાષ્ટ્રીય લવાદ કાયદાની સમકક્ષ જોગવાઈઓ હેઠળ અધિકારસીમાના અતિરેકનું સૌથી સ્પષ્ટ ઉદાહરણોમાંનું એક એ છે કે લવાદ મંડળ એવો ઉપશમ આપે જે કોઈપણ પક્ષકારે માંગેલો જ ન હોય. એક ફ્રેન્ચ અપીલીય

નિર્ણયએ લવાદકારોના અધિકાર પરની આ મર્યાદાઓનું તર્ક આ પ્રમાણે સમજાવ્યું હતું (જે આ સંદર્ભમાં, ફ્રેન્ચ કાયદા હેઠળ કેટલાક અન્ય રાષ્ટ્રીય લવાદ પ્રણાલીઓ કરતાં વધુ કડક છે) [૩૦ જૂન ૨૦૦૫નો ચુકાદો, પિલ્લિયોડ વિ. એકોનોસ્ટો , ૨૦૦૬ રેવ. આર્બ. ૬૮૭, ૬૮૮ (પેરિસ કુર દ’અપેલ)]:

“માત્ર એટલા આધારે કે કરાર ફ્રેન્ચ કાયદા દ્વારા શાસિત હતો, અને પક્ષકારોની વિનંતિ ન હોવા છતાં પણ તે જોગવાઈ હેઠળ પરવાનગી છે, તેથી મધ્યસ્થોને નાગરિક સંહિતાની કલમ ૧૧૫૩ (૧) અનુસાર વ્યાજ ફાળવવાની મંજૂરી મળતી નથી. રાજ્ય અદાલતની ભૂમિકા અને મધ્યસ્થની ભૂમિકા વચ્ચે ફરક છે; મધ્યસ્થનો અધિકારક્ષેત્ર પક્ષકારોની સંમતિ પર આધારિત હોય છે અને તેથી ટ્રિબ્યુનલના કાર્યક્ષેત્ર બાબતે પક્ષકારોની મનશા અંગે તેમની સાથે પરામર્શ કરીને કાર્યવાહીનું સંમતિઆધારિત સ્વરૂપ જાળવવું આવશ્યક બને છે.” તેવી જ રીતે, બીજી એક અદાલતે આ આધારે એવોર્ડ રદ કર્યો કે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા આપવામાં આવેલ રાહત “મધ્યસ્થોના અધિકારથી પર હતી, કારણ કે તે કોઈપણ પક્ષકાર દ્વારા માંગવામાં આવી ન હતી, અને તે સંપૂર્ણપણે તર્કવિરુદ્ધ હતી, કારણ કે તેણે કરારની મહત્વપૂર્ણ શરતોને અસ્તિત્વમાંથી જ કાઢી નાખી હતી” [પી.એમ.એ. કેપિટલ ઇન્ક. કો. વિ. પ્લેટિનમ અન્ડરરાઈટર્સ બર્મ્યુડા, લિ., ૪૦૦ એફ. એપ્.

કપજ (૩ડી સિરૂ. ૨૦૧૦)]। તેમ છતાં, જ્યાં મધ્યસ્થો એવી રાહત આપે છે કે જે, ભલે કોઈ પક્ષકારએ જે માંગ્યું હોય તેનાથી ભિન્ન હોય, પરંતુ તે પક્ષકારે માગેલી રાહતમાં અંતર્ભૂત હોય, ત્યાં એવોર્ડ રદ કરવાનો વિષય બનશે નહીં (સર્વોપરી રીતે કહીએ તો, દાવેદારે માગેલી રકમ કરતાં ઓછી હાનિપૂર્તિની રકમ). વધુ સામાન્ય રીતે, અદાલતો ઉપાયોનું ઘડતર કરવામાં મધ્યસ્થોને વ્યાપક વિવેકાધિકાર પણ આપે છે, જેમાં એવી રાહત આપવાનો સમાવેશ થાય છે જે કોઈપણ પક્ષકારએ સ્પષ્ટ રીતે માગેલી ન હોય [જુઓ, ઉદાહરણ તરીકે, હાર્પર ઇન્સ. લિ. વિ. સેન્ચ્યુરી ઇન્ડેમ્. કો., ૮૧૯ એફ. સપ્. ૨ડી ૨૭૦, ૨૭૭ (એસ.ડી.એન.વાય ૨૦૧૧)]। યદ્યપિ સર્વગ્રાહી નિયમો ઘડવા અશક્ય છે, નિર્ધારક પ્રશ્ન એવો જણાય છે કે મધ્યસ્થોએ આપેલી રાહત પક્ષકારોએ માગેલી રાહતમાં અંતર્ભૂત હતી કે તેના સાથે ચુકિતપૂર્ણ રીતે સંબંધિત હતી.

મધ્યસ્થી અને સમાધાન અધિનિયમની કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) હેઠળ અધિકારની અતિશયતા નું બીજું એક ઉદાહરણ, તેમજ અન્ય મધ્યસ્થી કાયદાઓની સમાન જોગવાઈઓ હેઠળ, એવા પંચાટ પંચના નિર્ણયો સાથે સંબંધિત છે જેમાં પક્ષકારોએ પંચાટ પંચ સમક્ષ રજૂ ન કરેલા મુદ્દાઓ અથવા વિવાદોનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હોય [જુઓ, ઉદાહરણ તરીકે, એમિલિયો વિ.

સ્પ્રિન્ટ સ્પેક્ટ્રમ એલપી, ૨૦૧૩ ડબ્લ્યુએલ ૨૦૩૩૬૧ (૨ડી સર્કિટ)]। પક્ષકારો દ્વારા પંચાટમાં રજૂ ન કરાયેલા મુદ્દા પર નિર્ણય આપીને પંચાટ પંચ પોતાનો અધિકાર વટાવી જાય છે, ભલે તે જે મુદ્દા અથવા વિવાદને સ્પર્શે છે તે પક્ષકારોની પંચાટ સંધિના વ્યાપમાં આવતો હોય. એક અદાલતે સમજાવ્યું તેમ: “પંચોને ફક્ત તે જ મુદ્દાઓનો નિર્ણય કરવાનો અધિકાર છે જે પક્ષકારો દ્વારા વાસ્તવમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા હોય” [એજુસીઓ કોર્પ. વિ. એન્જિલન, ૨૧૬ એફ.૩ડી ૫૮૯, ૫૯૩ (૭મો સર્કિટ ૨૦૦૦)]।

પક્ષકારોની રજૂઆતોના વ્યાપ અંગેના સંશયોનો નિકાલ મોટાભાગની વિધિ-વ્યવસ્થાઓમાં મધ્યસ્થો દ્વારા નક્કી કરાયેલા મુદ્દાઓને આવરી લેવાના પક્ષમાં કરવામાં આવે છે. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, પક્ષકારોની રજૂઆતો હેઠળ તેમના આદેશક્ષેત્રના વ્યાપ અંગે મધ્યસ્થો દ્વારા કરવામાં આવેલી વ્યાખ્યાને નોંધપાત્ર પ્રમાણમાં ન્યાયિક આદર અપાય છે [જુઓ, ઉદાહરણ તરીકે, ડાઉનર વિ. સીગેલ, ૪૮૯ એફ.૩ડી ૬૨૩, ૬૨૭ (૫મું સર્કિટ ૨૦૦૭)]. એક અદાલતના શબ્દોમાં, “[ડબ્લ્યૂ]અમે પેનલની ભાષાનું અતિશય સૂક્ષ્મ પરીક્ષણ કરી અને તેનાથી આ નિષ્કર્ષ પર ફૂટકો નહીં મારીએ કે એવોર્ડ ઘડવામાં તેણે પોતાની સત્તા વટાવી

હતી” [સર્ટન અન્ડરરાઈટર્સ એટ લોયડ્સ વિ. બીસીએસ ઇન્સ. કો., ૨૩૯ એફ. સપ્. ૨ડિ ૮૧૨, ૮૧૭ (એન.ડી. ૩ ૨૦૦૩)].

કેટલીક રદકરણ અદાલતો દ્વારા આ પ્રશ્ન અંગે કે કોઈ વિશિષ્ટ મુદ્દો અથવા દલીલ લવાઈ મંડળ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી હતી કે નહીં, અતિશય ઔપચારિકતાવાદી અભિગમ અપનાવવામાં આવ્યા છે.

ઉદાહરણ તરીકે, સિંગાપુરના એક તાજેતરના નિર્ણયમાં એવું ધારણ કરવામાં આવ્યું હતું કે પક્ષકારોના “દાવાપત્રો” માં ઉઠાવવામાં ન આવેલા મુદ્દાઓ લવાઈ મંડળ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા ન હતા, ભલે હકીકત એ હતી કે આ મુદ્દાઓ લવાઈ કાર્યવાહી દરમિયાન દલીલોમાં ઉઠાવવામાં આવ્યા હતા [જુઓ પી.ટી. પ્રાઈમ ઇન્ટ’લ ડેવ. વિ. કેમ્પિન્સ્કી હોટેલ્સ એસ.એ., [૨૦૧૨] એસ.જી.સી.એ. ૩૫]. યોગ્ય દષ્ટિકોણ એ છે કે કોઈ મુદ્દો લવાઈઓ સમક્ષ રજૂ થયો હતો કે નહીં તે નિર્ધારિત કરતી વખતે સ્થાનિક નાગરિક પ્રક્રિયાના નિયમો અથવા વાદવિવાદની પ્રથાઓ તરફ જોવું નહીં; તેના બદલે, યોગ્ય તપાસ વ્યવહાર સ્વરૂપની એવી હોવી જોઈએ કે પક્ષકારો અને લવાઈ મંડળને કોઈ વિશિષ્ટ મુદ્દા અંગે પુરાવા અને દલીલો પર વિચાર કરવાની તથા તે રજૂ કરવાની તક ઉપલબ્ધ હતી કે નહીં.”

(પૃષ્ઠ ૩૨૮૯–૩૨૯૩ પર)(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

રેડફર્ન અને હન્ટર (ઉપરોક્ત) નીચે મુજબ જણાવે છે:

૧૧.૭૭. કન્વેન્શન હેઠળ (અને મોડેલ કાયદા હેઠળ) અમલવારી નકારવાના આ આધારનો પ્રથમ ભાગ એવી પરિસ્થિતિનો પરિચય કરાવે છે જેમાં એવું આક્ષેપિત કરવામાં આવે છે કે મધ્યસ્થતા પંચે પોતાની સત્તાની મર્યાદા વટાવીને કાર્ય કર્યું હતું, એટલે કે અલ્ટ્રા પેટિટા, અને તેને રજૂ ન કરવામાં આવેલ વિવાદનો નિર્ણય કર્યો હતો. કન્વેન્શન વિષયક એક અગ્રણી પ્રાધિકાર અનુસાર, અદાલતો લગભગ અવિચલિત રીતે આ બચાવને નકારી કાઢે છે [જુઓ એલ્બર્ટ યાન વાન ડેન બર્ગ, ‘ ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન અંગેના અદાલતી નિર્ણયો ’, સ્વિસ આબિટ્રિશન એસોસિએશન કોન્ફરન્સ, ફેબ્રુઆરી ૧૯૯૬, કલેક્ટેડ રિપોર્ટ્સ, ૮૬]. ઉદાહરણ તરીકે, જર્મન અદાલતોએ મધ્યસ્થતા પંચે લેક્સ મર્કેટોરિયા લાગુ પાડી હોવાની ફરિયાદના આધારે ઉઠાવવામાં આવેલ અલ્ટ્રા પેટિટા બચાવને નકારી કાઢ્યો છે, [જુઓ હેમ્બર્ગની પ્રાદેશિક અદાલતનો ૧૮ સપ્ટેમ્બર ૧૯૯૭નો નિર્ણય, (૨૦૦૦) ૨૫ વાય.બી. કોમ્મ. આર્બ. ૭૧૦] અને મધ્યસ્થતા પંચે દાવો કરવામાં આવ્યો હતો તે કરતાં વધુ વ્યાજ ફટકાર્યું હોય તેવી સ્થિતિમાં પણ [જુઓ હેમ્બર્ગની અપીલી અદાલતનો ૩૦ જુલાઈ ૧૯૯૮નો નિર્ણય, (૨૦૦૦) ૨૫ વાય.બી. કોમ્મ. આર્બ. ૭૧૪]. આવા બચાવના

વધુ એક દઢ અસ્વીકારનું ઉદાહરણ યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની ડિસ્ટ્રિક્ટ ઓફ કોલંબિયા માટેની અપીલી અદાલતના નિર્ણયમાં મળે છે, જેમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે મધ્યસ્થતા પંચે અનુસંગી ગુકસાન માટે નોંધપાત્ર રકમનો વળતર આપ્યો હતો, જ્યારે પક્ષકારો વચ્ચેના કરારમાં ગુકસાનના આ મથાળાને સ્પષ્ટપણે બાકાત રાખવામાં આવ્યો હતો [લિબિયન અમેરિકન ઓઇલ કંપની (લિયમ્કો) વિ. સોશ્યાલિસ્ટ પીપલ્સ લિબિયન અરબ ચમાહિર્યા, (૧૯૮૨) ૭ વાય.બી. કોમ્મ. આર્બ. ૩૮૨]. અદાલતે જણાવ્યું હતું કે, કરાર કાયદાની ઊંડાણપૂર્વકની સમીક્ષા કર્યા વિના, અદાલત કહી શકે તેમ નહોતું કે કરારભંગથી અનુસંગી ગુકસાનને બાકાત રાખતી કલમ નિષ્પ્રભ બનશે કે નહીં. તેમ છતાં, ‘ અમેરિકન અદાલત દ્વારા મધ્યસ્થતા એવોર્ડની સમીક્ષાનો ધોરણ અતિ સંકુચિત છે ’, અને (યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની અપીલી અદાલતે પાર્સન્સ વિટમોર ઓવરસીઝ કો ઇન્ક વિ. સોસિયેટે જનરેલ દ લ’ઇન્ડસ્ટ્રી દુ પાપિયેર (રાકટા), ૫૦૮ એફ.રડી ૯૬૯ (૨ન્ડ સર્ક. ૧૯૭૪) ના પ્રસિદ્ધ કેસમાં વપરાયેલા શબ્દો અપનાવતા) કન્વેન્શને ‘ પક્ષકારોના કરાર અંગે મધ્યસ્થકારોએ કરેલા અર્થઘટનનો ફરીથી અંદાજ લગાવવાની ’ મંજૂરી આપતી નહોતી. તેમજ અદાલત માટે ‘ મધ્યસ્થકારોની ભૂમિકા કબજે કરી લેવું ’ યોગ્ય ગણાય નહીં [લિબિયન અમેરિકન ઓઇલ કંપની

(લિયમ્કો) વિ. સોશ્યાલિસ્ટ પીપલ્સ લિબિયન અરબ ચમાહિર્યા,
(૧૯૮૨) ૭ વાય.બી. કોમ્મ. આર્બ., ૩૮૨ ખાતે ૩૮૮].
અનુસંધાને, અમલવારીનો આદેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

૪૦. સિંગાપુરની અપીલ અદાલતે, સી.આર.ડબ્લ્યુ. જોઈન્ટ ઓપરેશનમાં વિ.
પીટી પેરુસાહાન ગેસ નેગારા (પર્સેરો) ટીબિકે, [૨૦૧૧] એસજીસીએ ૩૩, માં
નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

“ ૨૫. લવાદી અધિનિર્ણયને રદ કરવાની અદાલતની સત્તા મોડેલ
કાયદાની આર્ટ ૩૪ અને આઈ.એ.એ.ની ધારા ૨૪ હેઠળ પ્રદાન
કરાયેલા આધારોએ આધારે રદ કરવા સુધી મર્યાદિત છે. આ અદાલતે
સોહ બેંગ ટી એન્ડ કો પ્ટે લિ. વિ. ફેરમાઉન્ટ ડેવલપમેન્ટ પ્ટે લિ.
[૨૦૦૭] ૩ એસ.એલ.આર.(આર) ૮૬ (“ સોહ બેંગ ટી ”) કેસમાં
[૫૯] ખાતે જાહેર કર્યું મુજબ, વર્તમાન કાનૂની માળખું નિર્ધારિત કરે
છે કે યોગ્ય કારણ વિના અદાલતોએ લવાદી પ્રક્રિયામાં હસ્તક્ષેપ કરવો
ન જોઈએ. લવાદી પ્રક્રિયાની અંતિમતાનો માન રાખીને ન્યૂનતમ
ન્યાયિક હસ્તક્ષેપની આ નીતિ એ મુખ્યત્વે સ્વીકાર કરે છે, જે
પક્ષકારોએ સ્પષ્ટપણે પસંદ કરેલી વિવાદ નિવારણ વ્યવસ્થાને
અપાવું જોઈએ.

૨૬. તેમ છતાં, એમ પણ કહેવામાં આવ્યું છે (યોગ્ય રીતે) કે કોઈપણ રાજ્ય પોતાની સીમા વિસ્તારમાં બાધ્યકર્તા લવાઈ ચુકાદો આપવામાં આવે અથવા અમલમાં મૂકવામાં આવે તે, તેની સમીક્ષા કરવાની સક્ષમતા વિના, મંજૂર કરશે નહીં; અથવા, ઓછામાં ઓછું, જો યોગ્ય પ્રક્રિયાનું ઉદ્ધંધન થયું હોય અથવા લવાઈ કાર્યવાહી દરમિયાન અન્ય અનિયમિતતાઓ થયેલી હોય, તો પક્ષકારોને અદાલત સમક્ષ રજૂઆત કરવાની તક આપ્યા વિના મંજૂર કરશે નહીં (જુઓ પીટર બાઈન્ડર, યુએનસિટ્રલ મોડલ લો અધિકારક્ષેત્રોમાં આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યાપારી લવાદ અને સમાધાન (સ્વીટ એન્ડ મેક્સવેલ, ૩જી આવૃત્તિ, ૨૦૧૦) પર પરિચ્છેદ ૭-૦૦૧).

૨૭. જો કે સિંગાપુરની અદાલતો મધ્યસ્થતા પંચના એવોર્ડને રદ કરવાની પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ અલ્પ પ્રમાણમાં કરે છે, તેમ છતાં, જો મધ્યસ્થતા પંચના એવોર્ડને રદ કરવા માટે કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત આધાર સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત થાય, તો તેઓ નિઃસંકોચ તે કરશે. આ સંદર્ભમાં સંબંધિત આધારોને વ્યાપક રીતે ત્રણ શ્રેણીમાં વર્ગીકૃત કરી શકાય છે (સામાન્ય રીતે નાઈજલ બ્લેકેબી તથા અન્ય, રેડફર્ન એન્ડ હન્ટર ઓન ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન (ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, પમી આવૃત્તિ, ૨૦૦૯) (" રેડફર્ન એન્ડ હન્ટર ") ના પરિચ્છેદ ૧૦.૩૦-૧૦.૮૬ જુઓ). પ્રથમ, એવોર્ડને અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત આધાર પર પડકારી શકાય (એટલે કે, માન્ય અને બંધનકારક

મધ્યસ્થતા કલમનું અસ્તિત્વ ન હોવું, અથવા અન્ય એવા આધારો કે જે મધ્યસ્થતા પંચ દ્વારા નિર્ધારિત દાવાની નિર્ણયયોગ્યતા સાથે સંબંધિત હોય). દ્વિતીય, એવોર્ડને પ્રક્રિયાત્મક આધાર પર પડકારી શકાય (ઉદાહરણ તરીકે, મધ્યસ્થની નિમણૂક અંગે યોગ્ય નોટિસ આપવામાં નિષ્ફળતા), અને તૃતીય, એવોર્ડને તાત્વિક આધાર પર પડકારી શકાય (ઉદાહરણ તરીકે, મધ્યસ્થતાના સ્થળની જાહેર નીતિનો ભંગ).”

XXX XXX XXX

૩૧. આ તબક્કે, મોડેલ લો ની આર્ટ ૩૪(૨)(એ)(૩) ના લાગુ પડવા પાછળ રહેલા કેટલાક કાનૂની સિદ્ધાંતોનું વર્ણન કરવું ઉપયોગી છે. પ્રથમ, આર્ટ ૩૪(૨)(એ)(૩) એ એવી પરિસ્થિતિ સાથે સંબંધિત નથી જેમાં મધ્યસ્થતા અધિકરણને તે જે વિવાદનો નિર્ધાર કરવાનો દાવો કરતું હતું, તે અંગે વ્યવહાર કરવાની અધિકારિતા જ ન હતી. તેના બદલે, તે એવી સ્થિતિમાં લાગુ પડે છે જ્યાં મધ્યસ્થતા અધિકરણે તેને સોંપવામાં ન આવેલી બાબતોનો અયોગ્ય રીતે નિર્ણય કર્યો હોય અથવા તેને સોંપવામાં આવેલી બાબતોનો નિર્ણય કરવામાં નિષ્ફળ ગયું હોય. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, આર્ટ ૩૪(૨)(એ)(૩) એવી પરિસ્થિતિને આવરી લે છે જેમાં મધ્યસ્થતા અધિકરણે પક્ષકારોએ તેને પ્રદાન કરેલી સત્તાની મર્યાદા લાંઘી હોય (અથવા તે સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં નિષ્ફળ ગયું હોય) (જુઓ ગેરી બી બોર્ન,

ઇન્ટરનેશનલ કમર્શિયલ આર્બિટ્રેશન (વોલ્ટર્સ કલુપર, ૨૦૦૯) ખંડ ૨, પૃષ્ઠ ૨૬૦૬-૨૬૦૭ અને ૨૬૧૮-૨૭૯૯). મધ્યસ્થતા પંચના એવોર્ડને રદ કરવાની આ આધારે માત્ર મધ્યસ્થતા અધિકરણની તાત્વિક અધિકારિતાને આવરી લેવામાં આવે છે અને તેનો વ્યાપ પ્રક્રિયાત્મક બાબતો સુધી વિસ્તરતો નથી (જુઓ રોબર્ટ મર્કિન અને જોહાના હ્યાલમાર્સન, સિંગાપોર આર્બિટ્રેશન લેજિસ્લેશન એનોટેટેડ (ઇન્ફોર્મા, ૨૦૦૯) (" સિંગાપોર આર્બિટ્રેશન લેજિસ્લેશન ") પૃષ્ઠ ૧૧૭).

૩૨. બીજું, એ નોંધવું આવશ્યક છે કે કોઈ મધ્યસ્થ ન્યાયાધિકરણ દ્વારા તેની સમક્ષ સંદર્ભિત દરેક મુદ્દાનો નિવેડો કરવામાં થયેલી નિષ્ફળતા સામાન્ય રીતે તેના મધ્યસ્થ ચુકાદાને રદ કરવા યોગ્ય બનાવતી નથી. દરેક મામલે નિર્ણાયક પ્રશ્ન એ છે કે વિવાદના કોઈ એક પક્ષને (અથવા બંને પક્ષોને) વાસ્તવિક અથવા હકીકતમાં હાનિ પહોંચી છે કે નહીં. આ સંદર્ભમાં, રેડફર્ન અને હન્ટર ([૨૭] ઉપરોક્ત, પેરા ૧૦.૪૦ પર) માં આવેલો નીચેનો અવતરણ સ્થિતિનું યોગ્ય રીતે સારાંશ આપે છે:

જેનાં અંગે વિચારણા કરવામાં આવી ન હતી એવા મુદ્દાઓનું મહત્વ સમગ્ર નિર્ણયના પરિપ્રેક્ષ્યમાં વિચારવાનું રહે છે. ઉદાહરણ તરીકે, એવી પરિસ્થિતિ કલ્પવી મુશ્કેલ નથી કે જેમાં અવગણાયેલા મુદ્દાઓ એટલા મહત્વપૂર્ણ હતા કે, જો તેમની અંગે વિચારણા કરવામાં આવી

હોત, તો નિર્ણયનું સમગ્ર સંતુલન બદલાઈ જાત અને તેનો પ્રભાવ ભિન્ન હોત. [ભાર મૂકવામાં આવ્યો]

૩૩. ત્રીજું, આ સ્થિર સિદ્ધાંત છે કે કાનૂનની કે અંશે તથ્યની માત્ર ભૂલો જ, મોડેલ કાયદાની કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) હેઠળ મધ્યસ્થ ચુકાદો રદ કરવા માટે પૂરતી નથી (જુઓ સુઈ સધર્ન ગેસ કો લિમિટેડ વિ. હબીબુલ્લાહ કોસ્ટલ પાવર કો (પ્રા.) લિમિટેડ [૨૦૧૦] ૩ એસએલઆર ૧ ખાતે [૧૮]–[૨૨]). હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સના નિર્ણય લેસોથો હાઈલેન્ડ્સ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી વિ. ઇમ્પ્રોજિલો એસપીએ [૨૦૦૬] ૧ એસી ૨૨૧ માં, જેમાં મધ્યસ્થ ચુકાદો રદ કરવા માટે મધ્યસ્થ પંચ દ્વારા “તેની સત્તાઓનો અતિક્રમ” કર્યાના આધારે કરાયેલ અરજીનો પ્રશ્ન હતો (જુઓ આર્બિટ્રેશન એક્ટ ૧૯૯૬ (ચ ૨૩) (યુકે) ની કલમ ૬૮(૨)(બી) (“યુકે આર્બિટ્રેશન એક્ટ”)), લોર્ડ સ્ટેઈને સ્પષ્ટ કર્યું હતું ([૨૪]–[૨૫] ખાતે) કે મધ્યસ્થ પંચને સોંપવામાં આવેલી ઉપલબ્ધ સત્તાનો તેની તરફથી થયેલો ભૂલભર્યો ઉપયોગ (જે માત્ર કાનૂનની ભૂલ કરતાં વધુ ન ગણાય) અને મધ્યસ્થ પંચ પાસે જ નહોતી એવી સત્તાનો તેની તરફથી કરાયેલ કથિત ઉપયોગ — આ બંને વચ્ચેનો તફાવત અત્યંત મહત્વનો છે. તેમની લોર્ડશીપે જણાવ્યું કે માત્ર પાછળની પરિસ્થિતિમાં જ, મધ્યસ્થ પંચે પોતાની સત્તાઓનો અતિક્રમ કર્યો છે તે આધારે, યુકે આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૬૮(૨)(બી) હેઠળ મધ્યસ્થ ચુકાદો રદ થવા પાત્ર

બને. સમાન ભાવથી, મોડેલ કાયદાની કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) તેવા પ્રસંગે લાગુ પડે છે જ્યારે મધ્યસ્થ પંચ તેની સમક્ષ સંદર્ભિત સીમાથી બહારના મુદ્દાઓનો નિર્ણય કરીને પોતાની અધિકૃતિનો અતિક્રમ કરે છે, અથવા તેની સમક્ષ રજૂ કરાયેલા મુદ્દાઓનો નિર્ણય કરવામાં નિષ્ફળ જઈ તેને સોંપવામાં આવેલી અધિકૃતિનો ઉપયોગ કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે, અને પરિણામે વિવાદના એક અથવા બંને પક્ષોને હાનિ પહોંચે છે (જુઓ ઉપર [૩૧] ખાતે).”

(ભાર આપવામાં આવ્યો છે)

ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન અંગેની યુએનસીઆઈટીઆરએલ માર્ગદર્શિકા (સુપ્રા) માં જણાવવામાં આવ્યું છે:

“૨. કલમ ૫ (૧)(સી)નું મૂળ ૧૯૨૭ની જનીવા કન્વેન્શનની કલમ ૨(સી)માં આવેલું છે. કલમ ૫ (૧)(સી)ના આરંભમાં આવેલ ભાષા, જે લવાઈ કરારના વ્યાપને અતિક્રમતી એવોર્ડોની માન્યતા અથવા અમલબજવણી નકારવાના આધારની જોગવાઈ કરે છે, તે ૧૯૨૭ની જનીવા કન્વેન્શનની સમકક્ષ જોગવાઈની સરખામણીએ મોટા ભાગે અપરિવર્તિત રહી છે. તેમ છતાં, ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન કલમ ૫ (૧) (સી)ના વ્યાપને મર્યાદિત કરે છે, કારણ કે તેમાં ૧૯૨૭ની જનીવા કન્વેન્શનની કલમ ૨માં આવેલી એવી ભાષા કાઢી નાખવામાં આવી

છે, જે અમલબજવણી કરનાર સત્તાધિકારીઓને, જ્યાં એવોર્ડ લવાઈ અધિકરણ સમક્ષ સુપ્રત કરાયેલા તમામ પ્રશ્નોને આવરી લેતો ન હોય ત્યાં, એવોર્ડોની અમલબજવણીમાં વિલંબ કરવાની અથવા તેના સંબંધમાં શરતો ઊભી કરવાની મંજૂરી આપતી હતી.

૩. ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનના પ્રણયિતાઓએ ૧૯૨૭ના જીનેવા કન્વેન્શનના આધારે વધુ વિકાસ કરતાં સ્પષ્ટ રીતે એવી જોગવાઈ કરી હતી કે એવોર્ડનો તે ભાગ, જે એવા વિવાદ સાથે સંબંધિત હોય કે જે પંચનિવારણને સોંપણીના પરિધિમાં વિચારવામાં આવેલ ન હોય અથવા તેની શરતોની અંદર આવતો ન હોય, અથવા જેમાં પંચનિવારણને સોંપણીના વ્યાપથી બહારના મુદ્દાઓ અંગેના નિર્ણયો સમાવિષ્ટ હોય, તે ભાગને અલગ કરી શકાય, જેથી પંચનિવારણને સોંપવામાં આવેલા મુદ્દાઓ અંગેના નિર્ણયો ધરાવતા એવોર્ડના ભાગને માન્યતા અને અમલ અપાવી શકાય. જોકે ત્રાવો પ્રેપારાત્વાર્સમાં અનુચ્છેદ ૫ (૧)(સી) અંગે સામાન્ય રીતે બહુ ઓછી ચર્ચા જોવા મળે છે, તથાપિ આંશિક માન્યતા અને અમલની મંજૂરી આપતી જોગવાઈનો સમાવેશ કેટલાક વિવાદનો વિષય રહ્યો હતો. ત્રાવો પ્રેપારાત્વાર્સ દર્શાવે છે કે આ સિદ્ધાંતના સ્વરૂપ અને સાર અંગે વિવિધ ચિંતાઓ ઉઠાવવામાં આવી હતી, જેમાં એવી ચિંતા પણ સામેલ હતી કે પંચનિર્ણય એવોર્ડોને અલગ કરી શકાય તેવી પદ્ધતિ પ્રયોગમાં “મુદ્દાની સારસ્વરૂપ સમીક્ષા માટેનો દરવાજો ખોલી દેશે”, જેને

અટકાવવાનો પ્રયત્ન ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનના પ્રણયિતાઓએ કર્યો હતો. ત્યારબાદ અદાલતોએ અડગપણે એવો દઢ નિર્ધાર વ્યક્ત કર્યો છે કે અનુચ્છેદ ૫ (૧)(સી) અમલકર્તા સત્તાને વિવાદના ગુણદોષનો પુનર્વિચાર કરવાની મંજૂરી આપતો નથી.

XXX XXX XXX

૬. અદાલતો અને વિવેચકો એ બાબતે સહમત છે કે લવાદી કરાર કલમ ૫ (૧)(સી) ના અર્થમાં “લવાદને સોંપણી” રચે છે. પરિણામે, જ્યાં લવાદી પંચે એવો એવોર્ડ આપ્યો હોય કે જે લવાદી કરારની હદથી બહારના મુદ્દાઓનો નિર્ણય કરે છે, ત્યાં કલમ ૫ (૧)(સી) હેઠળ એવો એવોર્ડ અમલમાં મૂકવાનો ઇનકાર કરવા માટેનો આધાર ઊભો થાય છે.

૭. અદાલતો એ પણ ઠેરવ્યું છે કે “લવાદને અર્પણ” શબ્દપ્રયોગમાં એવો લવાદી કરાર પણ સામેલ થઈ શકે છે, જે લવાદ સંસ્થા દ્વારા બનાવવામાં આવેલ અધિકારક્ષેત્ર-નિર્ધારક શરતોમાં લવાદકરો અને વિવાદિત પક્ષકારોએ સંમતિ આપવાથી પરિવર્તિત, સુધારિત અથવા પૂરક બનાવવામાં આવ્યો હોય. અધિકારક્ષેત્ર-નિર્ધારક શરતો ખરેખર લવાદી કરારને પૂરક બનાવી શકે અથવા તેમાં ફેરફાર કરી શકે. ઉદાહરણ તરીકે, જર્મન અપીલી અદાલતે ઠેરવ્યું હતું કે પક્ષકારોએ આઈ.સી.સી. અધિકારક્ષેત્ર-નિર્ધારક શરતો પર હસ્તાક્ષર કરીને નવો લવાદી કરાર કર્યો હતો. તે જ રીતે, ઇંગ્લિશ હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સના એક

નિર્ણયમાં જણાવાયું હતું કે “[i] વર્તમાન કેસમાં આઈ.સી.સી. લવાઈ કરારનો પ્રશ્ન છે. આવા કેસમાં, આઈ.સી.સી. નિયમોના કલમ ૧૮ હેઠળ જે અધિકારક્ષેત્ર-નિર્ધારક શરતો અનિવાર્ય રીતે નક્કી કરવામાં આવે છે, તે નિશ્ચિતપણે લવાઈ કરારની શરતોમાં સુધારો કરી શકે અથવા તેને પૂરક બનાવી શકે.”

૮. લેખકો અને અદાલતોએ એ બાબત પણ વિચારેલી છે કે શું કલમ ૫ (૧)(સી) એવા પ્રસંગે માન્યતા આપવા અથવા અમલમાં મૂકવા ઇનકાર કરવાનો આધાર પૂરું પાડે છે, જ્યારે મધ્યસ્થનો નિર્ણય પક્ષકારોના પ્રતિજ્વાબો અથવા આપવામાં આવનારી રાહત અંગેની માગણીઓની બહાર જઈને અલ્ટ્રા પિટીટા એવો નિણય આપે. યદ્યપિ કેટલાક લેખકોએ દલીલ કરી છે કે કલમ ૫ (૧)(સી) અલ્ટ્રા પિટીટા રૂપે અપાયેલ મધ્યસ્થ નિણયના અમલ માટે ઇનકાર કરવાનો બીજો, સ્વતંત્ર આધાર પૂરું પાડે છે, અદાલતોએ કલમ ૫ (૧)(સી) હેઠળ માન્યતા અથવા અમલ સામેના તેવા પડકારોને નામંજૂર કર્યા છે, જે એ હકીકત પર આધારિત હતા કે મધ્યસ્થોએ પક્ષકારો દ્વારા પ્રતિપાદિત કરાયેલા મુદ્દાઓથી બહારના મુદ્દાઓ પર નિર્ણય આપીને અથવા પક્ષકારોએ માગેલી રાહતના સ્વરૂપોથી પરે જઈને રાહત મંજૂર કરીને પોતાની સત્તાની હદ વટાવી હતી. યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની એક અદાલતે નોંધ્યું હતું કે, “[યૂ] ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન હેઠળ, અમે એ તપાસીએ છીએ કે શું નિણય [મધ્યસ્થતા કરાર] ની હદને વટાવે છે કે

નહીં, એ નહીં કે નિણય પક્ષકારોના પ્રતિજ્ઞાબોની હદને વટાવે છે કે નહીં". કલમ ૫ (૧)(સી) ની આ વ્યાખ્યા, જે પક્ષકારોના પ્રતિજ્ઞાબો અથવા આપવામાં આવનારી રાહત માટેની માગણીઓને કલમ ૫ (૧)(સી) માં ઉલ્લેખિત "મધ્યસ્થતાને સોંપણી" થી અલગ પાડે છે, નિણયને માન્યતા આપવા અથવા અમલમાં મૂકવા ઇનકાર કરવાના આધારોના સંકુચિત અર્થઘટન સાથે સુસંગત છે."

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૪૧. યુ.એસ.ના એક પ્રારંભિક ચુકાદામાં, એટલે કે, પાર્સન્સ એન્ડ વિટમોર ઓવરસીઝ કો., ઇન્ક., વિ. સોસાયટી જનરાલ દ લિન્દુસ્ટ્રી દુ પાપિયર (રાક્ટા), ૫૦૮ એફ.રડી ૯૬૯ (યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ અદાલત ઓફ એપિલ્સ, સેકન્ડ સર્કિટ, ૧૯૭૪) [" પાર્સન્સ "], એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

" ૧૯. અનુચ્છેદ ૫(૧)(સી) હેઠળ, મધ્યસ્થી ચુકાદાની અમલવારી સામે બચાવ કરનાર પક્ષ એ સાબિત કરીને સફળ થઈ શકે છે કે:

૨૦. ચુકાદો એવો વિવાદ નિરાકરે છે જે મધ્યસ્થીને સોંપણીની શરતો હેઠળ કલ્પાયેલો નહોતો અથવા જે મધ્યસ્થીને સોંપણીની શરતોની વ્યાપ્તિમાં આવતો નથી, અથવા તેમાં એવા વિષયો અંગેના નિર્ણયો સમાવિષ્ટ છે જે મધ્યસ્થીને સોંપણીની વ્યાપ્તિની બહાર છે.

૨૧. આ જોગવાઈ વધુ વિગતવાર સ્વરૂપે ફેડરલ આર્બિટ્રેશન અધિનિયમની ૧૦(ડી), ૯ યુ.એસ.સી. ૧૦(ડી), ને અનુસરે છે, જે

એવી સ્થિતિમાં ઇનામને રદ કરવાની સત્તા આપે છે કે ‘જ્યાં મધ્યસ્થોએ તેમની સત્તાઓનો અતિક્રમ કર્યો હોય.’ બંને જોગવાઈઓ મૂળભૂત રીતે પક્ષકારને એવા ઇનામને પડકારવાની મંજૂરી આપે છે, જે એવા વિષયના મધ્યસ્થતાના આધારે અપાયેલ હોય કે જે મધ્યસ્થતા માટે સોંપવાના કરારમાં આવતો ન હોય. વિદેશી ઇનામના અમલીકરણ સામેનો આ બચાવ, જેમ અન્ય અગાઉ ચર્ચાયેલા બચાવો છે તેમ, સંકુચિત રીતે અર્થઘટિત થવો જોઈએ. ફરી એક વાર, સંકુચિત અર્થઘટન કન્વેન્શનના અમલીકરણને સુગમ બનાવતા આશય સાથે સુસંગત રહેશે. ઉપરાંત, ફેડરલ આબિટ્રિશન અધિનિયમની સમાન જોગવાઈ હેઠળનો ન્યાયપ્રસંગ કડક અર્થઘટનને મજબૂત સમર્થન આપે છે. જુઓ, ઉદાહરણરૂપે, યુનાઈટેડ સ્ટીલવર્ક્સ ઓફ અમેરિકા વિ. એન્ટરપ્રાઇઝ વ્હીલ એન્ડ કાર કોર્પ., ૩૬૩ યુ.એસ. ૫૯૩, ૮૦ એસ.સીટી. ૧૩૫૮, ૪ એલ.ઇડી.૨ડી ૧૪૨૪ (૧૯૬૦); કોએનેન વિ. આર. ડબલ્યુ. પ્રેસપ્રિય એન્ડ કો., ૪૫૩ એફ.૨ડી ૧૨૦૯ (૨ડી સર્ક.), સર્ટ. નામંજૂર, ૪૦૬ યુ.એસ. ૯૪૯, ૯૨ એસ.સીટી. ૨૦૪૫, ૩૨ એલ.ઇડી.૨ડી ૩૩૭ (૧૯૭૨).

૨૨. ઇનામના ત્રણ ઘટકો અંગે આ બચાવ રજૂ કરતાં, ઓવરસીઝે તેથી આ મજબૂત પૂર્વધારણાને ખંડિત કરવી પડશે કે વિવાદનિવારક મંડળે પોતાની સત્તાઓની અંદર રહીને કાર્ય કર્યું હતું. ઓવરસીઝ મુખ્યત્વે ઉત્પાદનના ગુણસાન બદલ ફાળવવામાં આવેલી

\$૧૮૫,૦૦૦ ની રકમ સામે પોતાનો પડકાર દોરી જાય છે. તેનો અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત દાવો કરારની તે જોગવાઈ પર કેન્દ્રિત છે, જેમાં ઉદ્દેશ છે કે ‘ઉત્પાદનના નુકસાન માટે કોઈપણ પક્ષની કોઈ જવાબદારી રહેશે નહીં.’ તેમ છતાં, ટ્રિબ્યુનલ સામે માત્ર આ આક્ષેપિત મર્યાદાને અવગણવાનો, જે વિષયવસ્તુ પર તેની નિર્ણયકારી સત્તાઓ વ્યાપતી હતી, એવો યોગ્ય આક્ષેપ મૂકી શકાય તેમ નથી. તેના બદલે, મધ્યસ્થતા અદાલતે આ જોગવાઈનું એવું અર્થઘટન કર્યું કે આ મુદ્દે અધિકારક્ષેત્ર અવરોધિત થતું નથી. જેમ યુનાઈટેડ સ્ટીલવર્ક્સ ઓફ અમેરિકા વિ. એન્ટરપ્રાઇઝ વ્હીલ એન્ડ કાર કોર્પ., સુપ્રા માં હતું, તેમ અદાલત આ બાબતે સંતોષ પામી શકે કે મધ્યસ્થકર્તાએ ઇનામનો આધાર કરારના અર્થઘટન પર રાખ્યો હતો અને ‘સ્પષ્ટ જણાતું નથી,’ ૩૬૩ યુ.એસ. ૫૯૩ ના ૫૯૮ પર, ૮૦ એસ.સીટી. ૧૩૫૮, કે મધ્યસ્થતા માટે કરાયેલા સંદર્ભની વ્યાપ્તિ અતિક્રમિત કરવામાં આવી છે.”

XXX XXX XXX

૨૪. જોકે કન્વેન્શન એ માન્ય કરે છે કે જ્યાં એવોર્ડનો આધાર એવો વિષયવસ્તુ પર હોય જે મધ્યસ્થતા અધિકારક્ષેત્રની બહાર આવે છે ત્યાં તેનો અમલ કરાવી શકાય નહીં, તેમ છતાં તે પક્ષકારોના કરારના મધ્યસ્થ દ્વારા કરવામાં આવેલા અર્થઘટન અંગે પુનઃવિચાર કરવાની મંજૂરી આપતું નથી. છતાં, આ બચાવનો આશરો લેવાનો

અપીલકર્તાનો પ્રયાસ અદાલતને તેની નિર્ણયકારી સત્તાઓ ઉપરની
આ મર્યાદાને અવગણવા અને મધ્યસ્થની ભૂમિકા હડપ કરવા કહે છે.
જિલ્લા અદાલતે આ આધાર પર રાહત આપવા ઈનકાર કરતાં પોતાના
અધિકારક્ષેત્ર અંગે યોગ્ય દૃષ્ટિકોણ અપનાવ્યો હતો.
(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

લેસોથો હાઈલેન્ડ્સ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી વિ. ઇમ્પ્રોજિલો એસપીએ અને
અન્ય, [૨૦૦૫] ૩ ઓલ ઈ.આર. ૭૮૯ [એચએલ], માં, અંગ્રેજી વૈધાનિક
જોગવાઈ રજૂ કર્યા બાદ, અદાલત સમક્ષ આવેલ ચોક્કસ પ્રશ્ન આ રીતે
જણાવવામાં આવ્યો હતો:

“[૩] કલમ ૬૮, જેટલું પ્રાસંગિક છે, તે નીચે મુજબ
વાંચવામાં આવે છે:

“(૧) મધ્યસ્થતા કાર્યવાહીમાંનો કોઈ પક્ષકાર અન્ય પક્ષકારોને અને
પંચને સૂચના આપ્યા પછી, પંચ, કાર્યવાહી અથવા એવોર્ડને અસર
કરતી ગંભીર અનિયમિતતાના આધારે, તે કાર્યવાહીમાં આપેલા
એવોર્ડને પડકારતા અદાલતમાં અરજી કરી શકે છે ...

(૨) ગંભીર અનિયમિતતા એવો અનિયમિતપણો અર્થાત્ છે, જે
નીચેના પ્રકારોમાંથી એક અથવા વધુ પ્રકારનો હોય અને જેના કારણે

અરજદારને નોંધપાત્ર અન્યાય થયો છે અથવા થશે એવું અદાલત માને છે –

... (બી) પંચ તેની સત્તાઓનો અતિક્રમ કરે છે (તેના વિષયવસ્તુ આધારિત અધિકારક્ષેત્રનો અતિક્રમ કરવા સિવાય: કલમ ૬૭ જુઓ)” પ્રશ્ન એ ઊભો થાય છે કે કલમ ૬૮(૨)(બી) અને કલમ ૬૯, જ્યાં સુધી પછીની કલમ કાયદાના પ્રશ્ન પર અપીલના અધિકારને બહિષ્કૃત કરે છે, તે કેવી રીતે અમલમાં આવવાની છે. વિશેષરૂપે, શું અંતર્નિહિત અથવા મુખ્ય કરારના અર્થઘટનમાં મધ્યસ્થો દ્વારા થયેલી કથિત ભૂલ કલમ ૬૮(૨)(બી) હેઠળ સત્તાનો અતિરેક ગણાઈ શકે, જેથી અદાલતને હસ્તક્ષેપ કરવાની સત્તા પ્રાપ્ત થાય, કે પછી તે કાયદાની ભૂલ ગણાશે, જેને માત્ર ત્યારે જ કલમ ૬૯ હેઠળ પડકારી શકાય જ્યારે અપીલનો અધિકાર બહિષ્કૃત કરવામાં આવ્યો ન હોય?”

આનો ઉત્તર અદાલતે આ રીતે આપ્યો હતો:

“[૨૩] મેં વ્યક્ત કરેલા અભિપ્રાયના વિરુદ્ધ, હું હવે એવું માનીશ કે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા કાયદાની ભૂલ કરવામાં આવી હતી. કાયદાની તે ભૂલે એકથી વધુ સ્વરૂપ ધારણ કર્યા હોઈ શક્યા હોત. ન્યાયાધીશે (પરિષ્દે ૨૫) અને અપીલી અદાલતે (પરિષ્દે ૩૫) આ મુદ્દાને એ આધાર પર અવલોક્યો કે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા આધારભૂત કરારના અર્થઘટનમાં ભૂલ કરવામાં આવી હતી.

બીજી શક્યતા એ છે કે કલમ ૪૮(૪) હેઠળ કોઈપણ ચલણમાં નિવેડો વ્યક્ત કરવાની પોતાની સત્તાઓનું પંચે ગેરઅર્થઘટન કર્યું. હું આ બાબતને એ આધાર પર સમજું છું કે આ સ્વરૂપોમાંના કોઈ એક સ્વરૂપમાં પંચથી ભૂલ થઈ હતી. જે કંઈ સ્થિતિ હોય, પ્રકરણને મહત્તમ એટલું જ કહી શકાય કે પંચે કાયદાની ભૂલ કરી હતી.”

XXX XXX XXX

“[૩૦] વિદેશી લવાઈ ચુકાદાઓની માન્યતા અને અમલ અંગેનું ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન, ૧૯૫૮ અને આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક લવાઈ અંગેના યુએનસીઆઈટીઆરએલ મોડેલ કાયદાની કલમ ૩૪, કલમ ૬૮ના ઉદ્ભવનું ભાગરૂપ સ્ત્રોત હતાં: કરંટ લો સ્ટેટ્યૂટ્સ ૧૯૯૬માં પ્રકાશિત આનિટ્રેશન એક્ટ, ૧૯૯૬ની કલમ ૬૮ સંબંધિત જનરલ નોટ, પૃષ્ઠ ૨૩-૪૬ જુઓ. ખાસ કરીને, શક્યતા છે કે કલમ ૬૮માં આવેલા “લવાઈ મંડળે પોતાની સત્તાઓનો અતિક્રમ કર્યો હોય (તેની મૂળભૂત અધિકારક્ષેત્રનો અતિક્રમ કર્યા સિવાય)” એવા શબ્દસમૂહને ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનની કલમ ૫(૧)(સી)ના શબ્દો અને તેના સંબંધિત ન્યાયસિદ્ધાંતોમાંથી પ્રેરણા પ્રાપ્ત થઈ છે. પરિસ્થિતિ એ છે કે કલમ ૫(૧)(એ) નિર્ધારિત કરે છે કે લવાઈ કરારની અમાન્યતા એ લવાઈ ચુકાદાના અમલ ન કરવા માટેનું એક આધાર છે: તેમાં લવાઈકર્તાની સક્ષમતાનો પ્રશ્ન આવરી લેવાય છે. કલમ ૫(૧)(સી) લવાઈ માટે સોંપવામાં આવેલા વિષયક્ષેત્રની બહારની બાબતોને

સંબંધિત છે. તે લવાદકર્તાની સત્તા અથવા અધિકારના અતિરેકવાળા કેસો સાથે સંબંધ રાખે છે. સારી રીતે સ્થાપિત છે કે કલમ ૫(૧) (સી)નો સંકુચિત અર્થઘટન કરવું આવશ્યક છે અને તે ક્યારેય લવાદી ચુકાદાના ગુણદોષનું પુનઃપરીક્ષણ કરાવતું ન હોવું જોઈએ: પાર્સન્સ એન્ડ વિટમોર ઓવરસીઝ કો ઇન્ક વિ. સોસિયેટે જેનરાલ દ લ'ઇન્ડુસ્ટ્રી દુ પાપિયેર (રાકટા) ૫૦૮ એફ ૨ડિ ૯૬૯ (૨૦૦૬ સર્કિટ ૧૯૭૪); આલ્બર્ટ ચાન વાન ડેન બર્ગ, ધ ન્યૂ યોર્ક આબિટ્રેશન કન્વેન્શન ઓફ ૧૯૫૮ (૧૯૮૧), પૃષ્ઠ ૩૧૧-૩૧૮; ડોમેનિકો ડિ પિયેટ્રો અને માર્ટિન પ્લાટે, એન્ફોર્સમેન્ટ ઓફ ઇન્ટરનેશનલ આબિટ્રેશન અવોર્સ: ધ ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન ઓફ ૧૯૫૮ (૨૦૦૧), પૃષ્ઠ ૧૫૮-૧૬૨. પાર્સન્સના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરીને ઠેકેદારો તરફથી હાજર વકીલે હાઉસનું ધ્યાન આ સમાનતા તરફ દોર્યું હતું. તે કલમ ૬૮(૨)(બી)ના સંકુચિત અર્થઘટન તરફ સૂચન કરે છે. ડીએસી અહેવાલમાં દર્શાવ્યા મુજબ, કલમ ૬૮(૨)(બી)ના આધારભૂત નીતિ-સિદ્ધાંત પણ તેવી જ રીતે પ્રતિબંધાત્મક અર્થઘટન તરફ સૂચન કરે છે.

[૩૧] તેના પોતાના જ શબ્દો મુજબ કલમ ૬૮(૨)(બી) એ માન્ય રાખે છે કે ન્યાયાધિકરણએ તેની મૂળભૂત અધિકારિતાની હદમાં રહીને કાર્ય કર્યું હતું. તેનો ઉદ્દેશ ન્યાયાધિકરણએ મધ્યસ્થતા કરાર, સંદર્ભની શરતો અથવા ૧૯૯૬ના અધિનિયમ હેઠળની પોતાની

સત્તાઓનો અતિક્રમ કર્યો હોય તેવી પરિસ્થિતિઓને આવરી લેવાનો છે. કલમ ૬૮(૨)(બી) એ આ આધારે પડકાર કરવાની મંજૂરી આપતી નથી કે ન્યાયાધિકરણ કાયદા અથવા હકીકતના પ્રશ્નમાં ખોટા નિષ્કર્ષે પહોંચ્યું હતું. તે માત્ર કાયદાકીય ભૂલને આવરી લેવા યોગ્ય નથી. જો એ બાબત ધ્યાનમાં લેવામાં આવે કે કરારના અર્થઘટનમાં થયેલી ભૂલ એ “કાયદાનો પ્રશ્ન” નું પ્રતિકાત્મક ઉદાહરણ છે, જે કલમ ૬૮માં નિર્દિષ્ટ પરિસ્થિતિઓમાં અપીલપાત્ર બની શકે છે, સિવાય કે પક્ષકારોએ કરાર દ્વારા તે અધિકારને બાકાત રાખ્યો હોય, તો આ દૃષ્ટિકોણ વધુ મજબૂત બને છે. જ્યાં અપીલનો અધિકાર પક્ષકારોના કરાર દ્વારા, અને જે અધિનિયમથી માન્ય કરાયો છે તે મુજબ, બાકાત રાખવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં મૂળભૂત કરારના ખોટા અર્થઘટનના આધારે કલમ ૬૮(૨)(બી) હેઠળ પડકારને મંજૂરી આપવી વિચિત્ર ગણાય. વધુમાં, જ્યાં બાકાતીનો કરાર ન હોય, ત્યાં કલમ ૬૮(૨)(બી) અને કલમ ૬૯ હેઠળ સમકક્ષ પડકારોને મંજૂરી આપવી પણ અસ્વાભાવિક ગણાય.

[૩૨] કલમ ૬૮(૨)(બી) લાગુ પડે છે કે નહીં તે નક્કી કરવા માટે, મધ્યસ્થી કરાર હેઠળની સંબંધિત વિશિષ્ટ સત્તા, સંદર્ભની શરતો અથવા ૧૯૯૬ના અધિનિયમની જે જોગવાઈ સંકળાયેલી હોય તેના પર, કેસની તમામ પરિસ્થિતિઓના પ્રકાશમાં, અત્યંત સઘન રીતે ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું જરૂરી બનશે. આ સામાન્ય અવલોકન કરતાં

સમયે હંમેશા એ ધ્યાનમાં રાખવું આવશ્યક છે કે ઉપલબ્ધ સત્તાનો ભૂલભર્યો ઉપયોગ માત્ર તે આધારે સત્તાના અતિરેક સમાન ગણાઈ શકતો નથી. માત્ર કાનૂની ભૂલ કલમ ૬૮(૨)(બી) હેઠળ સત્તાના અતિરેક સમાન ગણાશે નહીં.

[૩૩] આ કારણોસર અપીલ અદાલતે એવું નિષ્કર્ષ કાઢવામાં ભૂલ કરી કે ચલણના મુદ્દે પંચે તેની સત્તાઓનો અતિક્રમ કર્યો હતો. જો પંચ કોઈ પણ રીતે ભૂલ્યો હોય, તો તે તેની સત્તાની પરિધિની અંદરની ભૂલ હતી.

[૩૪] હું આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યો છું તે અંગે મને આનંદ છે. આ ૧૯૯૬ ના અધિનિયમના વિધાનિક હેતુ સાથે સુસંગત છે, જેનો હેતુ એક જ મંચ પર વિવાદનિર્ણયને પ્રોત્સાહિત કરવાનો છે. જો અપીલ અદાલતનો વિપરીત અભિપ્રાય પ્રબળ રહ્યો હોત, તો એવોર્ડની ચલણ સંબંધિત નિર્ણય આપવામાં પંચે પોતાની સત્તાઓનો અતિક્રમ કર્યો હતો તે આધાર પર પુરસ્કારોને પડકારવાની ઘણી તકો ઊભી થઈ હોત. મધ્યસ્થતા ક્ષેત્રમાં આવા નિર્ણયો દૈનિક બનતી ઘટના છે. જો અપીલ અદાલતનો અભિપ્રાય યથાવત્ રાખવામાં આવ્યો હોત, તો ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની વ્યવસ્થામાં એક અત્યંત ગંભીર ખામી પ્રકાશમાં આવી હોત. આ હકીકત કે આ મામલો ત્રણ સ્તરની અદાલતો સમક્ષ રહ્યો છે અને એવોર્ડના અમલીકરણમાં ત્રણ વર્ષથી વધુ વિલંબ થયો છે, તે આ મુદ્દાની મહત્તાને વધુ મજબૂત બનાવે છે.”

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

આયરલેન્ડની વડી અદાલતે, પેટ્રિક રાયન & એન રાયન અને કેવિન ઓ'લિઅરી (ક્લોનમેલ) લિ. & જનરલ મોટર્સ , [૨૦૧૮] આઈઈએચસી ૬૬૦ (આયરલેન્ડની વડી અદાલત, ૨૦૧૮), આ પ્રમાણે જણાવ્યું હતું:

૨૪. નઝીરકાયદામાંથી ઊપજતા બીજા સિદ્ધાંત અંગે, અર્થાત્, ૨૬ કરવા માટેની અરજી એ મધ્યસ્થતા નિર્ણય વિરુદ્ધ અપીલ નથી અને તે અદાલતને ગુણદોષના આધાર પર મધ્યસ્થતા નિર્ણય અંગે પુનઃઅનુમાન કરવાનો અવસર આપતી નથી, તે બાબતે આયરિશ કેસોમાંથી થોડાક કેસો અને તે કેસોમાં કરવામાં આવેલા અવલોકનોનો ઉલ્લેખ કરવો પૂરતો છે. સ્નોડી (સ્નોડી વિ. માલ્ગુડિસ [૨૦૧૩] આઈ.ઈ.એચ.સી ૨૮૫) માં, લેફોય જે. એ અત્યંત સ્પષ્ટ રીતે જણાવ્યું હતું કે તે કેસમાં સંબંધિત કરારાત્મક મુદ્દાની મધ્યસ્થ દ્વારા કરવામાં આવેલી વ્યાખ્યા અંગે ૨૬ કરવાની અરજી દ્વારા અદાલત પુનઃઅનુમાન કરી શકે તેવી સ્થિતિ ખુદ્દી નહોતી. લેફોય જે. એ જણાવ્યું હતું કે જો અદાલત એવું કરે, તો તે મધ્યસ્થની ભૂમિકાનો અતિક્રમ કરશે (પરિષેદ ૩૪, પૃષ્ઠ ૧૬). ડેલાર્જ (ડેલાર્જ વિ. હિકી [૨૦૧૫] આઈ.ઈ.એચ.સી ૪૩૬) માં, ગિલિગન જે. એ જણાવ્યું હતું:

“આ અદાલતનું કોઈ કાર્ય એવું નથી કે તે કોઈ પણ રીતે મધ્યસ્થ દ્વારા પહોંચવામાં આવેલા નિર્ણય અંગે પુનઃઅનુમાન કરવાનો પ્રયત્ન કરે, અને આ અદાલત એવું કરવાની પ્રસ્તાવિત પણ કરતી નથી.” (પરા. ૭૪, પૃ.૩૭).

પછી પોતાના ચુકાદામાં, ગિલિગન ન્યાયાધીશે આ જણાવ્યું કે:

“આ અદાલત એવું માનતી નથી કે મધ્યસ્થના એવોર્ડના ગુણદોષનો પુનર્વિચાર કરવો યોગ્ય છે.” (પરા. ૭૮, પૃ.૩૯).

રપ. ઓ’લિયરી લિસાર્ડ (ઓ’લિયરી લિસાર્ડ વિ. રાયન [૨૦૧૫] આઈઈએચસી ૮૨૦) માં, મેકગવર્ન જે. એ અરજદાર દ્વારા કરવામાં આવેલી આ કબૂલાતનો નોંધ લીધો કે એવોર્ડને રદ કરવા માટેની અરજી “ ...મુદ્દાની ગુણવત્તા અંગેના આધાર પર મધ્યસ્થના એવોર્ડ સામેની અપીલના સ્વરૂપની કાર્યવાહી નથી .” (પરિચ્છેદ ૫, પૃ. ૨). તેમણે તે મામલામાં એવોર્ડને રદ કરવાની માંગ જે આધાર પૈકીના એક આધારે કરવામાં આવી હતી, તેને આ કારણસર નામંજૂર કર્યો કે તે “... વાસ્તવમાં મધ્યસ્થના નિર્ણય સામે અપીલ કરવાનો પ્રયાસ સમાન છે, જે માન્ય નથી. ” (પરિચ્છેદ ૧૧, પૃ. ૪).

XXX XXX XXX

“ ૩૯. આયરિશ અદાલતોને કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) ના આધારે એવોર્ડ સામે પડકારની વિચારણા કરતી વખતે અપનાવવાનો યોગ્ય અભિગમ શું હોવો જોઈએ તેની વિચારણા કરવાની તક મળી છે, જ્યાં

એવું સૂચવવામાં આવે છે કે લવાદીએ પોતાની સત્તાનો અતિક્રમ કર્યો છે અથવા પોતાના અધિકાર-પરિધિની બહાર કાર્ય કર્યું છે. આ મુદ્દે અગ્રણી આયરિશ કેસ સ્નોડી (સ્નોડી વિ. મેપ્રૂડિસ [૨૦૧૩] આઈઈએચસી ૨૮૫) છે. સ્નોડીમાં, (સ્નોડી વિ. મેપ્રૂડિસ [૨૦૧૩] આઈઈએચસી ૨૮૫) લેફોય જે.એ કલમ ૩૪(૨)(એ) (૩) સંબંધે મેન્સફિલ્ડમાં સમાવાયેલ ટિપ્પણીને મંજૂરીપૂર્વક ઉદ્ઘટ કરી હતી. તેમણે નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું:

“ તે જોગવાઈ અંગે મેન્સફિલ્ડની ટિપ્પણી એવી છે કે તે એક આધાર છે –

[ટી] કે એવોર્ડ એવો વિવાદ નિરાકરે છે જે મધ્યસ્થતાને સોંપણીની શરતો હેઠળ કલ્પાયેલો નથી અથવા તેની વ્યાપ્તિમાં આવતો નથી, અથવા મધ્યસ્થતાને સોંપણીની વ્યાપ્તિની બહારના મુદ્દાઓ અંગેના નિર્ણયોને સમાવે છે. ટીકાકારોએ નોંધ્યું છે કે ‘આ આધારનો સહારો ભાગ્યેજ લેવામાં આવે છે અને એવોર્ડ રદ કરવા માટે રાષ્ટ્રીય અદાલતો દ્વારા તેને સ્વીકારવામાં તો તેનાથી પણ ઓછી વાર આવે છે’ અને મોડેલ કાયદા હેઠળ નિર્ધારિત આંતરરાષ્ટ્રીય નઝીર-કાયદાએ એવું ઠેરવ્યું છે કે આ આધારનું સંકુચિત અર્થઘટન કરવું જોઈએ.

તે અવતરણમાં ઉલ્લેખિત ટીકાકારો મિસ્ટેલિસના કન્સાઈઝ ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન (૧લી આવૃત્તિ, કલુવર, ૨૦૧૦) માં

બ્રેફ્લાકિસ અને શોર છે. તે લખાણમાં, ટીકાકારો વધુમાં આ રીતે પણ જણાવે છે (પૃષ્ઠ પર.

૬૪૭) કે ‘એવી મજબૂત અનુમાનધારણા અસ્તિત્વમાં હોવી જોઈએ કે કોઈ ટ્રિબ્યુનલ પોતાની અધિકૃત સીમા અંદર કાર્ય કરે છે’.” (લેફોય જે. દ્વારા ફકરા ૩૨ માં, પૃ. ૧૪ – ૧૪).

૪૦. સ્નોડી (સ્નોડી વિ. માવરાઉડિસ [૨૦૧૩] આઈ.ઈ.એચ.સી. ૨૮૫) માં લેફોય જે. એ આગળ નોંધ્યું હતું કે મોડેલ કાયદાની કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનમાં સમાવિષ્ટ અનુરૂપ જોગવાઈ પર આધારિત હતી (વિદેશી મધ્યસ્થતા એવોર્ડોની માન્યતા અને અમલ અંગેનું કન્વેન્શન, જે ૧૦મી જૂન, ૧૯૫૮ના રોજ ન્યૂ યોર્કમાં કરવામાં આવ્યું હતું), જે કલમ ૫(૧)(સી) હતી. લેફોય જે. એ આગળ ચાલુ રાખ્યું: “જેમ કે લોર્ડ સ્ટેઈન દ્વારા લેસોથો હાઈલેન્ડ્સ ડેવલપમેન્ટ વિ. ઇમ્પ્રોજિલો એસ.પી.એ. [૨૦૦૬] ૧ એ.સી. ૨૨૧ માં સૂચવવામાં આવ્યું હતું, યૂ.કે. આર્બિટ્રેશન એક્ટ ૧૯૯૬ ની કલમ ૬૮ ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન અને મોડેલ કાયદા પર આદર્શિત હતી. તે વૈધાનિક જોગવાઈના અમલ અંગે વિચાર કરતા, લોર્ડ સ્ટેઈન એ ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનની કલમ ૫(૧)(સી) પર વિચાર કર્યો હતો અને જણાવ્યું હતું (પૃ. ૨૩૬ પર): ‘તે મધ્યસ્થતા અધિકાર અથવા સત્તાના અતિરેકના કેસો સાથે સંબંધિત છે. તે સુસ્થાપિત છે કે કલમ

પ(૧)(સી) નો અર્થ સંકુચિત રીતે કરવો જોઈએ અને તે ક્યારેય એવોર્ડના ગુણદોષોની પુનઃપરીક્ષા તરફ દોરી જવી જોઈએ નહીં.’

લોર્ડ સ્ટેઈને તે અંતિમ વિધાન માટે આધારરૂપ તરીકે યુએસ ફેડરલ અદાલતોના એક નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો: પાર્સન્સ એન્ડ વિટેમોર ઓવરસીઝ કો ઇન્ક વિ સોસિયેટે જેનેરાલ દ લ’ઇન્ડુસ્ટ્રી દુ પાપિયર, (૧૯૭૪) ૫૦૮ એફ. રડી ૯૬૯ (૨જી સર્કિટ). મધ્યસ્થતાને રદ કરવાની અધિકારક્ષેત્રના અતિરેકના આધારની મર્યાદાઓ, મારા મત મુજબ, પાર્સન્સ કેસમાં ન્યાયાધીશ સ્મિથના અભિપ્રાયના નીચેના અંશથી સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિપાદિત થાય છે, જેમાં તેમણે આ પ્રમાણે જણાવ્યું હતું:

જોકે કન્વેન્શન એ માન્ય રાખે છે કે આબિટ્રેટરના અધિકારક્ષેત્રની બહારના વિષયવસ્તુ પર આધારિત હોય તેવી એવોર્ડનો અમલ કરવામાં ન પણ આવે, તો પણ તે પક્ષકારોના કરારના આબિટ્રેટર દ્વારા કરાયેલા અર્થઘટન અંગે પુનઃવિચાર કરવાની મંજૂરી આપતું નથી. તેમ છતાં, આ બચાવનો આશરો લેવાનો અપીલકર્તાનો પ્રયત્ન અદાલતને તેની નિર્ણયકારી સત્તાઓ ઉપર રહેલી આ મર્યાદાને અવગણવા તથા આબિટ્રેટરની ભૂમિકા હડપ કરવા આમંત્રિત કરે છે.’” (લેફોય જે. દ્વારા પરિષેદ ૩૩ ખાતે, પૃષ્ઠો ૧૫ – ૧૬).

૪૧. સ્નોડી (સ્નોડી વિ. માવરૂડિસ [૨૦૧૩] આઈઈએચસી ૨૮૫) માં લેફોય જે.ના આ ઉક્તિવચનોનો અનુકૂળ સ્વીકાર સાથે

ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો અને ડેલાર્જ (ડેલાર્જ વિ. હિકી [૨૦૧૫] આઈઈએચસી ૪૩૬) માં ગેલિગન જે. દ્વારા તેનું અનુસરણ કરવામાં આવ્યું હતું (પરિચ્છેદ ૩૧, પૃષ્ઠો ૧૩ – ૧૪ અને પરિચ્છેદ ૬૫, પૃષ્ઠો ૩૩ – ૩૪ ખાતે). આ કેસો સ્પષ્ટ કરે છે કે મધ્યસ્થતા પંચે તેના અધિકારાધિકારની મર્યાદામાં રહીને કાર્ય કર્યું છે એવી એક ઉપધારણા રહે છે અને આથી ભિન્ન હોવાનું સ્થાપિત કરવાનો ભાર આ આધારે ચુકાદાપત્ર રદ કરાવવા માંગતી પક્ષકાર પર રહે છે.”

(મૂળમાં ભાર)

સ્ટેટ ઓફ ગોવા વિ. પ્રવીણ એન્ટરપ્રાઇઝિસ , (૨૦૧૨) ૧૨ એસ.સી.સી. ૫૮૧[“ પ્રવીણ એન્ટરપ્રાઇઝિસ ”] માં, આ અદાલતે “લવાદને સંદર્ભ” નો અર્થ શું થાય છે તે નીચે મુજબ પ્રતિપાદિત કર્યો હતો:

“ ૧૦. “મધ્યસ્થીને સંદર્ભ” વિવિધ કૃત્યોનું વર્ણન કરે છે. મધ્યસ્થીને સંદર્ભ પક્ષકારો પોતે કરી શકે છે અથવા મધ્યસ્થી કરારમાં નામિત નિયુક્તિ સત્તા દ્વારા અથવા મધ્યસ્થી કરારના પક્ષકાર દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી પર અદાલત દ્વારા કરી શકાય છે. અમે વધુ સ્પષ્ટ કરીએ:

(એ) જો કોઈ મધ્યસ્થતા કરારમાં એવું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હોય કે કરાર સંબંધિત પક્ષકારો વચ્ચેના તમામ વિવાદો (કેટલાક કરારોમાં

કેટલીક અપવાદોની નોંધ હોઈ શકે છે) મધ્યસ્થતા સમક્ષ મોકલવામાં આવશે અને મધ્યસ્થનો નિર્ણય અંતિમ તથા બંધનકારક રહેશે, તો અહીં અવલંબિત “સંદર્ભ”નો અર્થ એ છે કે મધ્યસ્થતા કરારના પક્ષકારો પોતાના વિવાદોના નિવારણ માટે, પરસ્પર સંમત મધ્યસ્થ સમક્ષ તે વિવાદો મોકલે તે ક્રિયા.

(બી) જો મધ્યસ્થતા કરારમાં એવી જોગવાઈ હોય કે પક્ષકારો વચ્ચે કોઈપણ વિવાદ ઊભો થાય ત્યારે તેમાં નામિત સત્તાધિકારી મધ્યસ્થની નિમણૂક કરશે અને જે વિવાદો મધ્યસ્થતા દ્વારા નિરાકરવાના હોય તે મધ્યસ્થને સોંપશે, તો અહીં અવલોકિત “સંદર્ભ” નો અર્થ નિમણૂક સત્તાધિકારી દ્વારા પોતે નિમેલ મધ્યસ્થને તે વિવાદો સોંપવાની ક્રિયા એવો થાય છે.

(સી) જ્યાં પક્ષકારો લવાદ કરાર દ્વારા આવશ્યક હોય તે મુજબ લવાદકર્તા(ઓ)ની નિયુક્તિ અંગે પરસ્પર સંમતિ પ્રાપ્ત કરવામાં નિષ્ફળ જાય, અથવા લવાદ કરારમાં નિર્દિષ્ટ સત્તાધિકારી લવાદ કરાર મુજબ લવાદકર્તાની નિમણૂક કરવામાં અને ઉઠાવવામાં આવેલા વિવાદોને લવાદ માટે મોકલવામાં નિષ્ફળ જાય, ત્યારે પીડિત પક્ષકાર દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી પર, અદાલત લવાદકર્તાની નિમણૂક કરી શકે છે અને તેવી નિમણૂક થયા પછી, પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદો લવાદ કરારની શરતો મુજબ તેવા લવાદકર્તાને મોકલાયેલા ગણાશે.

૧૧. મધ્યસ્થતા માટે સંદર્ભ પક્ષકારો વચ્ચેના તમામ વિવાદો અંગે અથવા કોઈ કરાર સંબંધિત તમામ વિવાદો અંગે અથવા ખાસ રીતે ગણતરીપૂર્વક ઉદ્દેખિત વિવાદો અંગે હોઈ શકે છે. જ્યાં “તમામ વિવાદો” સંદર્ભિત કરવામાં આવે છે, ત્યાં મધ્યસ્થને મધ્યસ્થતા કરાર દ્વારા મુકવામાં આવેલી કોઈપણ મર્યાદાઓને આધીન રહી, દાવાપત્રોમાં ઉઠાવવામાં આવેલા તમામ વિવાદોનો (દાવાઓ તેમજ પ્રતિદાવાઓ બંને) નિર્ણય કરવાની અધિકારિતા હોય છે. જ્યાં મધ્યસ્થતા કરારમાં એવો પ્રાવધાન હોય કે તમામ વિવાદોનું નિરાકરણ મધ્યસ્થતા દ્વારા કરવામાં આવશે પરંતુ કેટલીક બાબતોને મધ્યસ્થતામાંથી બહાર રાખવામાં આવી હોય, ત્યાં મધ્યસ્થ તે અપવાદરૂપ બાબતોને બહાર રાખશે અને માત્ર તેવા જ વિવાદોનો નિર્ણય કરશે જે મધ્યસ્થયોગ્ય હોય. પરંતુ જ્યાં મધ્યસ્થને કરાયેલ સંદર્ભ પક્ષકારો/અદાલત/નિમણૂક સત્તાધિકારી દ્વારા ગણતરીપૂર્વક ઉદ્દેખિત વિશિષ્ટ વિવાદોનો નિર્ણય કરવા માટે હોય, ત્યાં મધ્યસ્થની અધિકારિતા તે વિશિષ્ટ સંદર્ભથી મર્યાદિત રહે છે અને મધ્યસ્થ માત્ર તેવા વિશિષ્ટ વિવાદોનો જ નિર્ણય કરી શકે છે.”

૪૨. ઉપરોક્ત સત્તાધિકારીઓના સમીક્ષાત્મક અવલોકનથી જણાય છે કે જ્યાં મધ્યસ્થ અધીકરણે એવો એવોર્ડ આપ્યો હોય કે જે મધ્યસ્થતા કરારના કાર્યક્ષેત્રની બહારના મુદ્દાઓનો અથવા પ્રવેશ એન્ટરપ્રાઇઝિસ (સુપ્રા) માં

સમજાવ્યા મુજબ મધ્યસ્થ અધીકરણને સંદર્ભિત કરવામાં આવેલા વિવાદોની બહારના મુદ્દાઓનો નિર્ણય કરતો હોય, ત્યાં એવો કહી શકાય કે મધ્યસ્થ પુરસ્કારે મધ્યસ્થતા માટે કરાયેલ રજૂઆતના કાર્યક્ષેત્રની બહારના મુદ્દાઓ અંગે નિર્ણયો કર્યા છે.

૪૩. તેથી, ઉપરોક્ત સત્તાધિક નિર્ણયોનું અનુસરણ કરતાં, અમે એવું ઠરાવીએ છીએ કે કરારની ખોટી અર્થઘટનાના બહાને, અને તેમાંથી ઉપજતી “અધિકારક્ષેત્રની ભૂલો”ના આધાર પર, એવું કહી શકાય તેમ નથી કે લવાદી નિર્ણય લવાદને સોંપણીના વ્યાપની બહાર આવે છે, જો અન્યથા ઉપરોક્ત ખોટી અર્થઘટના (જેમાં કરારની શરતોની બહાર જવું પણ સમાવિષ્ટ થાય છે)ને લવાદ કરારમાં સમાવિષ્ટ “વિવાદો” તરીકે યથાર્થ રીતે આવરી લેવાયેલ ગણાવી શકાય, અથવા જેમ ઉપરોક્ત સત્તાધિક નિર્ણયો મુજબ સમજવામાં આવ્યું છે તે રીતે લવાદીઓના નિર્ણયાર્થે મોકલવામાં આવેલ હતી. જો એવો આક્ષેપ કરવામાં આવે કે કોઈ લવાદી કરારની બહાર નીકળી ગયો હતો અને તેને સોંપવામાં ન આવેલ બાબતોનો નિર્ણય કર્યો હતો, તો તે અધિકારક્ષેત્રની ભૂલ ગણાશે, જેને “પ્રત્યક્ષ ગેરકાયદેસરતા”ના આધાર પર સુધારી શકાય; પરંતુ, જેમ આપણે જોયું છે, તે ૧૯૯૬ ના અધિનિયમના ભાગ ૨ હેઠળ નક્કી કરવામાં આવતી આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક લવાદ પ્રક્રિયાઓ પર લાગુ પડતું નથી. ૧૯૯૬ ના અધિનિયમની કલમ ૨૮(૩) સાથે સંબંધિત આધારોને પાછળના ક્ષરથી કલમ ૩૪(૨)(એ) (iv) હેઠળ લવાદને સોંપણીના વ્યાપની બહારના વિષયો તરીકે દાખલ કરવું અનુમત્ય ગણાશે નહીં, કારણ કે આ આધારનું સંકુચિત અર્થઘટન થવું જોઈએ

અને તે રીતે અર્થઘટન કરવામાં આવે ત્યારે તે માત્ર એવી બાબતોને જ સૂચવે છે, જે લવાદ કરારની બહાર છે અથવા લવાદ પંચને કરાયેલ સંદર્ભની બહાર છે.

ન્યાયની સૌથી મૂળભૂત કલ્પનાઓ

૪૪. “ન્યાયની સૌથી મૂળભૂત ... કલ્પનાઓ” એવો પ્રયોગ કલમ ૩૪(૨)(બી) ની ઉપકલમ (૩) ના સ્પષ્ટીકરણ ૧ માં ઉલ્લેખિત થાય છે. અહીં પણ, જેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તે તત્ત્વતઃ અથવા પ્રક્રિયાત્મક રીતે ન્યાયના કોઈ મૂળભૂત સિદ્ધાંતનો છે, જેનો ભંગ થયો છે અને જે અદાલતના અંતરાત્માને ઝંઝોળી દે છે. તેથી, પાર્સન્સ (ઉપરોક્ત) માં એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો:

“ ૭. કન્વેન્શનની કલમ ૫(૨)(બી) તે અદાલતને, જેમાં વિદેશી મધ્યસ્થ ચુકાદાના અમલીકરણની માંગ કરવામાં આવી હોય, પ્રતિવાદીની અરજી પર અથવા અદાલત સ્વયંપ્રેરિત રીતે, જો ‘ચુકાદાનું અમલીકરણ (ફોરમ) દેશની જાહેર નીતિને વિરુદ્ધ હોય’ તો, અમલીકરણ નામંજૂર કરવાની મંજૂરી આપે છે. આ જોગવાઈના વિધાનિક ઇતિહાસમાં તેની વ્યાખ્યા માટે કોઈ નિશ્ચિત માર્ગદર્શિકા ઉપલબ્ધ થતી નથી. જિનીવા કન્વેન્શન અને ૧૯૫૮ના કન્વેન્શનની એંડ હોક સમિતિના મસૂદામાં રહેલા તેના પૂર્વરૂપોએ જાહેર નીતિના

અપવાદને અનુક્રમે, ‘કાયદાના સિદ્ધાંતો’ને વિરુદ્ધ એવા ચુકાદાઓ અને ‘કાયદાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતો’નું ઉલ્લંઘન કરતા ચુકાદાઓ સુધી વિસ્તૃત કર્યો હતો. એક વિવેચકના મતે, કન્વેન્શનમાં સમાન શબ્દરચના સામેલ ન કરવામાં આવવાથી આ બચાવનો વ્યાપ સંકુચિત કરવાનો આશય વ્યક્ત થાય છે [કોન્ટીની, ઇન્ટરનેશનલ કમર્શિયલ આર્બિટ્રેશન, ૮ એમ.જે.કોમ્પ.એલ. ૨૮૩, ૩૦૪]. બીજી બાજુ, આ ક્ષેત્રના અન્ય એક પ્રતિષ્ઠિત પ્રાધિકારે આ લોપને બચાવનો વ્યાપ વિસ્તૃત કરવાની મનશા દર્શાવતો માની લીધો છે [કિવગ્લી, એક્સેશન બાય ધ યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ ટુ ધ યુનાઇટેડ નેશન્સ કન્વેન્શન ઓન ધ રેકગ્નિશન એન્ડ એન્ફોર્સમેન્ટ ઓફ ફોરેન આર્બિટ્રલ અવોર્સ, ૭૦ ચેલ એલ.જે. ૧૦૪૯, ૧૦૭૦-૭૧ (૧૯૬૧)].

૮. તેમ છતાં, કદાચ વધુ પ્રમાણભૂત તે અનુમાનો છે, જે સમગ્ર કન્વેન્શનના ઇતિહાસમાંથી કાઢવાના થાય છે. કન્વેન્શનને પ્રેરિત કરતો અને જિનિવા કન્વેન્શનને અપ્રભાવી બનાવી તેને તેના સ્થાને લાવવાનું સ્પષ્ટ કરતો અમલ-સમર્થક સામાન્ય ઝુકાવ, જાહેર નીતિના બચાવના સંકુચિત અર્થઘટન તરફ દોરે છે. આ બચાવનું વ્યાપક અર્થઘટન કરવામાં આવે તો, અમલ માટે અગાઉથી અસ્તિત્વમાં રહેલા અવરોધોને દૂર કરવાના કન્વેન્શનના મૂળભૂત પ્રયત્નને નિષ્ફળ બનાવે. [જુઓ સ્ટ્રાઉસ, બહુરાષ્ટ્રીય કોર્પોરેશનો

વચ્ચેના વિવાદોનું આર્બિટ્રેશન, ઇન ન્યૂ સ્ટ્રેટેજીઝ ફોર પીસકુલ રિઝોલ્યુશન ઓફ ઇન્ટરનેશનલ બિઝનેસ ડિસ્પ્યુટ્સ ૧૧૪-૧૫ (૧૯૭૧); ડાઇજેસ્ટ ઓફ પ્રોસીડિંગ્સ ઓફ ઇન્ટરનેશનલ બિઝનેસ ડિસ્પ્યુટ્સ કોન્ફરન્સ, એપ્રિલ ૧૪, ૧૯૭૧, પૃષ્ઠ ૧૯૧ પર (પ્રોફેસર ડબલ્યુ. રીસની ટિપ્પણીઓ)]. વધુમાં, પરસ્પરતાના વિચારણાં – જેને કન્વેન્શન પોતે જ સ્પષ્ટ સ્વીકૃતિ આપે છે – અદાલતોને આ સલાહ આપે છે કે જાહેર નીતિના બચાવનો ઉપયોગ સાવચેતીપૂર્વક કરવામાં આવે, જેથી વિદેશી અદાલતો સંયુક્ત રાજ્ય અમેરિકામાં આપવામાં આવેલા લવાઈ પુરસ્કારોના અમલ વિરુદ્ધ તેને વારંવાર બચાવ તરીકે સ્વીકારી ન લે.

૯. તેથી, અમે એવો નિષ્કર્ષ કાઢીએ છીએ કે કન્વેન્શનમાં નિર્ધારિત જાહેર નીતિ આધારિત પ્રતિરક્ષા નો અર્થ સંકુચિત રીતે કરવો જોઈએ. વિદેશી પંચાટીય એવોર્ડના અમલીકરણને આ આધાર પર માત્ર ત્યારે જ નકારવામાં આવી શકે, જ્યારે એવું અમલીકરણ કાર્યસ્થાન રાજ્યની નૈતિકતા અને ન્યાય અંગેની અત્યંત મૂળભૂત માન્યતાઓનું ઉદ્ધંધન કરતું હોય. [કાનૂનોના સંઘર્ષ અંગેના રિસ્ટેટમેન્ટ સેકન્ડ ૧૧૭, ટિપ્પણી સી, પૃષ્ઠ ૩૪૦ પર (૧૯૭૧); લુક્સ વિ. સ્ટાન્ડર્ડ ઓઇલ કો., ૨૨૪ એન.વાય. ૯૯, ૧૧૧, ૧૨૦ એન.ઈ. ૧૯૮ (૧૯૧૮)].”

ડોંગવૂ માન+હુમ્મેલ કો. લિ. વિ. માન+હુમ્મેલ જીએમબીએચ ,
[૨૦૦૮] એસજીએચસી ૬૭ માં, સિંગાપુરની વડી અદાલતે એવું ઠેરવ્યું:

“ ૧૩૧. પીટી અસુરાંસી જાસા ઇન્ડોનેશિયા (પર્સેરો) વિ. ડેક્સિયા બેંક એસએ [૨૦૦૭] ૧ એસએલઆર ૫૯૭ (“ પીટી અસુરાંસી જાસા ઇન્ડોનેશિયા (પર્સેરો) ”) માં, અપીલ અદાલતે જાહેર નીતિ સાથેના સંઘર્ષનું શું ગઠન થશે તે સમજાવ્યું ([૫૭] અને [૫૮] પર):

૫૭. ... અધિનિયમ હેઠળની વિધાનકીય નીતિનો હેતુ આંતરરાષ્ટ્રીય લવાદોમાં અદાલતી હસ્તક્ષેપને ન્યૂનતમ રાખવાનો છે. લવાદી નિર્ણયમાં થયેલી કાનૂની અથવા તથ્યની ભૂલો, સ્વયંમાં, પક્ષકારો પર અંતિમ અને બાંધધરીરૂપ હોય છે અને અધિનિયમની ધારા ૨૪ અને મોડેલ કાયદાની કલમ ૩૪ હેઠળ નિર્ધારિત પરિસ્થિતિઓ સિવાય, તે અંગે અપીલ કરી શકાય તેમ નથી અથવા અદાલત દ્વારા રદ કરી શકાય તેમ નથી. ... વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં, કાનૂની અથવા તથ્યની ભૂલો, સ્વયંમાં, મોડેલ કાયદાની કલમ ૩૪(૨)(બી) (૨) હેઠળ સિંગાપુરની જાહેર નીતિને સ્પર્શ કરતી નથી, જ્યારે તેને મોડેલ કાયદાની કલમ ૩૪(૨)(એ) (૩) હેઠળ રદ કરી શકાય તેમ ન હોય.ક્સક્સક્સ ક્સક્સક્સ ક્સક્સક્સ

૫૯ . રાજ્યની જાહેર નીતિનો ખ્યાલ અધિનિયમ અથવા મોડેલ કાયદામાં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો નથી હોવા છતાં, ન્યાયિક અને નિષ્ણાત મતોની સામાન્ય સર્વસંમતિ એવી છે કે અધિનિયમ હેઠળની જાહેર નીતિનો વ્યાપ સંકુચિત છે . અમારા મત મુજબ, તે માત્ર તેવી પરિસ્થિતિઓમાં જ કાર્યરત થવો જોઈએ જ્યાં પંચનિર્ણયને યથાવત્ રાખવાથી “ અંતરાત્માને ઝંઝોળી નાંખે ” (જુઓ ડાઉનર કનેક્ટ ([૫૮] ઉપરોક્ત) માં [૧૩૬]), અથવા તે “ જાહેર હિતને સ્પષ્ટપણે હાનિકારક હોય અથવા ... સામાન્ય, તર્કસંગત અને પૂર્ણ માહિતી ધરાવતા જનસામાન્યના સભ્યને સંપૂર્ણપણે આક્ષેપાર્થક લાગે ” (જુઓ ડોઈચે શાખબાઉ વિ. શેલ ઇન્ટરનેશનલ પેટ્રોલિયમ કો લિમિટેડ [૧૯૮૭] ૨ લોયડ્સ’ રેપ ૨૪૬ ખાતે ૨૫૪, સર જોન ડોનાલ્ડસન એમ.આર. મુજબ), અથવા જ્યાં તે સંબંધિત અદાલતની નૈતિકતા અને ન્યાય અંગેની અતિમૂળભૂત ધારણાનો ભંગ કરે : જુઓ પાર્સન્સ એન્ડ વિટમોર ઓવરસીઝ કો ઇન્ક વિ. સોસિયેટે જેનેરાલ ટ લ’ઇન્ડુસ્ટ્રી દુ પાપિયે (રાક્ટા) ૫૦૮ એફ ૨ ડી, ૯૬૯ (૨મી પરિભ્રમણ અદાલત, ૧૯૭૪) ખાતે ૯૭૪. આ મોડેલ કાયદા માટેની તૈયારી સામગ્રીમાંથી જાણી શકાય તેવી જાહેર નીતિના ખ્યાલ સાથે સુસંગત રહેશે. કમિશન અહેવાલ (એ/૪૦/૧૭) માં, અનુચ્છેદ ૨૯૭ ખાતે, જેમ પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું હતું (હાવર્ડ એમ હોલ્ટ્ઝમેન અને જોસેફ ઈ નોયહાઉસ દ્વારા ‘અ ગાઈડ ટુ ધ

યુએનસીઆઈટીઆરએલ મોડેલ લૉ ઑન ઇન્ટરનેશનલ કોમર્શિયલ
આબિટ્રેશન: લેજિસ્લેટિવ હિસ્ટ્રી એન્ડ કોમેન્ટરી' (કલુવર, ૧૯૮૯)
ખાતે ૯૧૪ માં ઉલ્લેખિત):

જાહેર નીતિ' શબ્દની ચર્ચા કરતાં, એવું સમજવામાં આવ્યું હતું કે તે
કોઈ રાજ્યના રાજકીય અભિગમ અથવા આંતરરાષ્ટ્રીય નીતિઓના
સમકક્ષ નથી, પરંતુ તેમાં ન્યાયની મૂળભૂત કલ્પનાઓ અને
સિદ્ધાંતોનો સમાવેશ થાય છે ... એવું સમજવામાં આવ્યું હતું કે 'જાહેર
નીતિ' શબ્દ, જેનો ઉપયોગ ૧૯૫૮ની ન્યુ યૉર્ક કન્વેન્શન અને અન્ય
ઘણી સંધિઓમાં થયો હતો, તે કાયદા અને ન્યાયના મૂળભૂત
સિદ્ધાંતોને દ્રવ્યાત્મક તેમજ પ્રક્રિયાત્મક બંને દૃષ્ટિએ આવરી લે છે.
તેથી, ભ્રષ્ટાચાર, લાંચ અથવા કપટ તથા તે જેવા અન્ય ગંભીર
ક્રિસાઓ જેવી પરિસ્થિતિઓ રદ કરવા માટેના આધારરૂપ બનશે.

(મૂળમાં ભાર)

૧૩૨. પ્રોક્લિટી ઇટાલિયા એસ.આર.એલ. વિ. પેઈન વેબર ઇન્ક
[૨૦૦૧] ૧ લોયડ્સ રિપોર્ટ્સ ૭૧૫ (" પ્રોક્લિટી ") માં, મૂર-બિક
જે. એ ઇંગ્લિશ આબિટ્રેશન એક્ટ ૧૯૯૬ ની કલમ ૬૮ ના સંદર્ભમાં
મહત્વનાં દસ્તાવેજોના અપ્રકટીકરણથી જાહેર નીતિનો ભંગ થયો
હોવાનું જે તર્ક રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, તેના સંબંધમાં નીચે મુજબના
અવલોકનો કર્યા હતા ([૧૭], [૧૯] અને [૨૬] પર):

૧૭ જ્યાં સફળ પક્ષકારએ જાહેર નીતિને વિરુદ્ધ એવી રીતથી એવોર્ડ મેળવ્યો હોવાનું કહેવાય છે, ત્યાં સામાન્ય રીતે અદાલતને એ બાબતે સંતુષ્ટ કરવું આવશ્યક બનશે કે તેની તરફથી થયેલ કોઈ નિંદનીય અથવા અંતઃકરણવિરુદ્ધ વર્તનએ તેના પક્ષમાં એવોર્ડ મેળવવામાં મહત્વપૂર્ણ રીતે ફાળો આપ્યો છે. વધુમાં, હું એમ માનતો નથી કે અદાલતે આ કલમ હેઠળ [એટલે કે , આર્બિટ્રેશન અધિનિયમ ૧૯૯૬ ની કલમ ૬૮(૨)(જી)] સહેલાઈથી હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ. અત્યાર સુધી કલમ ૬૮ નો વિચાર કરવામાં આવેલ તેવા કેસોમાં અદાલતે ભારપૂર્વક જણાવ્યું છે કે તેનો અમલ માત્ર અતિશય અપવાદરૂપ કેસોમાં જ થવાનો છે...

XXX XXX XXX

૧૮. જ્યાં કોઈ મહત્વપૂર્ણ દસ્તાવેજ, જેનો ખુલાસો કરવો આવશ્યક હતો, જાણપૂર્વક ગોપન રાખવામાં આવે અને તેના પરિણામે તે ગોપન રાખનાર પક્ષે પોતાના પક્ષમાં પારિતોષિક પ્રાપ્ત કર્યું હોય, ત્યાં અદાલત યોગ્ય રીતે આ વિચાર કરી શકે છે કે તેણે તે પારિતોષિક જાહેર નીતિના વિરોધાભાસી રીતે મેળવ્યું છે. અંતે તો, આપું વર્તન છેતરપિંડીથી ઘણું દૂર નથી...

XXX XXX XXX

૨૬ . ભલે વિવાદિત બે દસ્તાવેજોના ખુલાસા આપવા અંગે જાણપૂર્વકની નિષ્ફળતા થઈ હોત, તોય પ્રોફિલાતીએ અદાલતને એ

બાબતે સંતોષ આપવો આવશ્યક રહેત કે તેના પરિણામે તેને નોંધપાત્ર અન્યાય સહન કરવો પડ્યો હતો.”

અને અંતમાં, બી.એ.ઝેડ. વિ. બી.બી.એ. અને અન્ય , [૨૦૧૮] એસ.જી.એચ.સી. ૨૭૫ માં, સિંગાપુરની વડી અદાલતે જણાવ્યું હતું:

“ ૧૫૬. પ્રારંભથી જ, આ બાબતનો પુનરુદ્ધેખ કરવો મહત્વપૂર્ણ છે કે મધ્યસ્થતા એવોર્ડને રદ કરવા અથવા તેની માન્યતા/અમલબજવણી નકારવા માટેનો જાહેર નીતિનો આધાર વ્યાપમાં અત્યંત સંકુચિત છે. અપીલ અદાલતે ઠેરવ્યું છે કે આ આધાર માત્ર એવા કેસોમાં જ સફળ થવો જોઈએ, જ્યાં મધ્યસ્થતા એવોર્ડને યથાવત્ રાખવાથી અથવા તેની અમલબજવણીથી “અંતઃકરણને આઘાત પહોંચે”, અથવા તે “જાહેર હિતને સ્પષ્ટપણે હાનિકારક હોય અથવા ... સામાન્ય, વાજબી અને સંપૂર્ણ જાણકારી ધરાવતા જાહેરના સભ્યને સંપૂર્ણપણે આક્ષેપાર્થક લાગે”, અથવા “જે મંચ સમક્ષ બાબત ચાલી રહી છે તેની નૈતિકતા અને ન્યાયની અતિમૂળભૂત કલ્પનાનું ઉદ્ધંધન કરે” (પી.ટી. અસુરાંસી જાસા ઇન્ડોનેશિયા (પર્સેરો) વિ. ડેક્સિયા બેન્ક એસ.એ. [૨૦૦૭] ૧ એસ.એલ.આર. (આર) ૫૯૭ (“ પી.ટી. અસુરાંસી ”) ખાતે [૫૯]). સુઈ સધર્ન ગેસ કો. લિ. વિ. હબીબુલ્લાહ કોસ્ટલ પાવર કો. (પીટીઈ) લિ. [૨૦૧૦]

૩ એસ.એલ.આર. ૧ (" સુધ્ધ સધર્ન ગેસ ") માં, વડી અદાલતે નોંધ્યું હતું કે જાહેર નીતિના દલીલ પર સફળ થવા માટે પક્ષકારને "અતિ ઊંચી કસોટી પાર કરવી આવશ્યક હતી અને ભ્રષ્ટાચાર, લાંચ અથવા છેતરપિંડી જેવી ઘોર પરિસ્થિતિઓ દર્શાવવી આવશ્યક હતી, જે નૈતિકતા અને ન્યાયની અતિમૂળભૂત કલ્પનાઓનું ઉલ્લંઘન કરે" (કાઠે [૪૮]). ૧૯૮૫ના યુ.એન. કમિશન અહેવાલમાં પેરા ૨૯૭ ખાતે જણાવાયું છે કે જાહેર નીતિ શબ્દ "ન્યાયની મૂળભૂત કલ્પનાઓ અને સિદ્ધાંતોને આવરી લેતો હતો", અને એમ સમજવામાં આવ્યું હતું કે આ શબ્દ "વસ્તુનિષ્ઠ તેમજ પ્રક્રિયાત્મક બંને દૃષ્ટિએ કાયદા અને ન્યાયના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોને આવરી લેતો હતો". ૧૯૮૫નો યુ.એન. કમિશન અહેવાલ વધુમાં સમજાવે છે કે મોડેલ કાયદાની કલમ ૩૪(૨)(બી)(૨) "એવોર્ડ સુધ્ધી કેવી રીતે પહોંચવામાં આવ્યો તે રીત સાથે સંબંધિત દાખલાઓ અથવા ઘટનાઓને બહાર રાખે છે એમ અર્થઘટિત કરવો નહિ".

૧૫૭. તે સ્પષ્ટ છે કે કાયદા અથવા તથ્યની ભૂલો, સ્વયંપ્રતિ, મોડેલ કાયદાની કલમ ૩૪(૨)(બી)(૨) હેઠળ સિંગાપુરની જાહેર નીતિને આકર્ષતી નથી, જ્યાં તેઓ મોડેલ કાયદાની કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) હેઠળ રદ કરી શકાતી નથી (પી.ટી. અસુરાંસી એટ [૫૭]), આ અપવાદ સાથે કે સિંગાપુરની જાહેર નીતિ શું છે તે નક્કી કરવાની અદાલતની ન્યાયિક સત્તા હટાવી શકાતી નથી (એ.જે.યુ. વિ.

એ.જે.ટી. [૨૦૧૧] ૪ એસ.એલ.આર. ૭૩૯ (" એ.જે.યુ. વિ.
એ.જે.ટી. ") એટ [૬૨]).

XXX XXX XXX

૧૫૯. આ સંતુલન સામાન્ય રીતે પંચનિર્ણય એવોર્ડના
અમલીકરણની નીતિના પક્ષમાં હોય છે, અને માત્ર ત્યારે જ પ્રતિકારક
જાહેર નીતિના પક્ષમાં ઝુકે છે જ્યારે તે નીતિનું ઉદ્ધંધન "અંતઃકરણને
ઝંજોડી મૂકે" અથવા "મંચની નૈતિકતા અને ન્યાયની સૌથી મૂળભૂત
કલ્પના"ના વિરોધમાં હોય. સંતુલન પ્રતિકારક જાહેર નીતિ તરફ ઝુકે
છે કે નહીં તે નક્કી કરતાં, જાહેર નીતિના વિષયક સ્વરૂપ, તે જાહેર
નીતિના ઉદ્ધંધનની તીવ્રતા અને તે ઉદ્ધંધનનાં પરિણામો — આ બંને
બાબતોનું વિચાર કરવું મહત્વપૂર્ણ છે."

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૪૫. પડકારના આ પરિમાણોને ધ્યાનમાં રાખીને, હવે અપીલકર્તાની
તરફથી રજૂ થયેલી વિદ્વાન વકીલની દલીલોનું પરીક્ષણ કરીએ. તેમાં કોઈ શંકા
રહી શકતી નથી કે લિંકિંગ ફેક્ટર સુધી પહોંચવા માટે બહુમતી એવોર્ડે જે સરકારી
માર્ગદર્શિકાઓનો ઉલ્લેખ કર્યો અને જેઓ પર ભારે નિર્ભરતા રાખી, તે ટ્રિબ્યુનલ
સમક્ષ ક્યારેય પુરાવામાં મૂકવામાં આવી નહોતી. હકીકતમાં, ટ્રિબ્યુનલ સ્વયં જ
ઉક્ત માર્ગદર્શિકાઓ પર આધાર રાખે છે અને જણાવે છે કે તે અમુક વેબસાઈટ

પર ઉપલબ્ધ છે. અપીલકર્તા દ્વારા કલમ ૩૪ ની અરજીમાં સ્પષ્ટપણે લેવાયેલ આધાર નીચે મુજબ છે:

અહીં ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય છે કે ઔદ્યોગિક વિકાસ મંત્રાલયની આવી કોઈ માર્ગદર્શિકાઓ પૈકી કોઈપણ પક્ષકાર દ્વારા નોંધપોથીમાં દાખલ કરવામાં આવી નહોતી અને તેથી, ટ્રિબ્યુનલને તેની સમક્ષ રહેલા મુદ્દાનો નિર્ણય કરતી વખતે તે જ પર આધાર રાખવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નહોતો. અનુસંધાને, આક્ષેપિત અધિનિર્ણય રદ કરવામાં આવવા પાત્ર છે.

૪૬. પ્રતિવાદી તરફના વિદ્વાન વકીલે પણ એ વાત સાથે સહમતિ વ્યક્ત કરી કે આ માર્ગદર્શિકાઓ હકીકતમાં ક્યારેય મધ્યસ્થીની કાર્યવાહી દરમિયાન જાહેર કરવામાં આવી નહોતી. આવી સ્થિતિમાં, અને ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત અધિકૃત નિર્ણયો ધ્યાનમાં લેતા, સ્પષ્ટ થાય છે કે અપીલકર્તા ઉપર તેનો સીધો પ્રભાવ પડ્યો હોત, કારણ કે અન્યથા તેને પોતાનો મામલો રજૂ કરવામાં અસમર્થતા રહેતી, કારણ કે તેને તે માર્ગદર્શિકાઓની લાગુ પડતાશ કે તેમના અર્થઘટન અંગે પોતાની ટિપ્પણી કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી નહોતી. ઉદાહરણ તરીકે, અપીલકર્તા એવો તર્ક રજૂ કરી શક્યો હોત કે, આ દલીલને અસર કર્યા વિના કે લિંકિંગ કરારની બહારનું છે, નવી શ્રેણીને જૂની શ્રેણી સાથે જોડવાની ત્રણ પદ્ધતિઓમાંથી બીજી અથવા ત્રીજી પદ્ધતિ પ્રથમ પદ્ધતિ કરતાં શ્રેયસ્કર ગણાત,

જ્યારે બહુમતીના નિર્ણયે પોતાની રીતે પ્રથમ પદ્ધતિ લાગુ કરી છે. આ કારણસર, બહુમતીનો નિર્ણય કલમ ૩૪(૨)(એ)(૩) હેઠળ રદ થવો જરૂરી છે.

૪૭. જ્યાં સુધી આ દલીલનો પ્રશ્ન છે કે, અપીલકર્તાની સંમતિ વિના, કરારની બહારની સૂત્રપદ્ધતિ લાગુ કરીને, તા. ૧૫.૦૨.૨૦૧૩ના પરિપત્ર મુજબ, જે પોતે જ અપીલકર્તાની સંમતિ વિના લાગુ થઈ શકતું ન હતું, બહુમતીના ચુકાદા દ્વારા પક્ષકારો માટે નવો કરાર રચવામાં આવ્યો હતો, ત્યાં સુધી અમારો મત એવો છે કે, અમારી દ્વારા વિગતવાર ચર્ચાયેલ અધિકૃત ન્યાયપ્રમાણોને ધ્યાનમાં લેતા, કલમ ૩૪(૨)(એ)(૪) હેઠળનો આ આધાર ઉપલબ્ધ રહેશે નહીં. એટલું કહેવું પૂરતું છે કે, અપીલકર્તાએ લવાદ અધિકરણ સમક્ષ એવી દલીલ કરી હતી કે, નિર્ધારિત કરાયેલ બાબતની બહારની સૂત્રપદ્ધતિ લાગુ કરીને નવો કરાર રચવામાં આવી રહ્યો હતો, જેના જવાબમાં પ્રતિવાદીએ જણાવ્યું હતું કે, એક જોડાણકારક પરિબળ દાખલ કર્યા વિના જૂની સૂત્રપદ્ધતિ લાગુ કરવી સંભવ નહીં બને. પક્ષકારો વચ્ચે આ મુદ્દે વિવાદ હતો તે જોતા, તા. ૧૫.૦૨.૨૦૧૩ના પરિપત્રને કારણે જોડાણકારક પરિબળ લાગુ પડતું હતું કે નહીં તે અંગેનો વિવાદ સ્પષ્ટપણે એવી બાબત છે, જે પક્ષકારોએ ઉઠાવી હતી અને દલીલ કરી હતી, અને નિશ્ચિતપણે એવી બાબત છે, જે પક્ષકારોને શાસિત કરતી લવાદી કલમ અથવા લવાદને કરાયેલ સંદર્ભના ક્ષેત્રમાં આવશે. આવી સ્થિતિમાં, આ દલીલ ટકી શકશે નહીં અને પરિણામે કલમ ૩૪(૨)(એ)(૪) લાગુ પડશે નહીં.

૪૮. જોકે, જ્યારે “ન્યાયની અતિમૂલભૂત કલ્પનાઓ” પર આધારિત ભારતની જાહેર નીતિનો તર્ક ઉપસ્થિત થાય છે, ત્યારે સ્પષ્ટ છે કે આ આધાર માત્ર અત્યંત અપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓમાં જ આકર્ષિત થઈ શકે છે, જ્યારે ન્યાયના મૂળભૂત ખ્યાલો અથવા સિદ્ધાંતોના ભંગથી અદાલતનું અંતઃકરણ આઘાત પામે. એવું જોવા મળે છે કે કરાર દ્વારા લાગુ પાડવામાં આવેલ સૂત્ર ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૩ સુધી લાગુ પડતું રહ્યું હતું — સંક્ષેપમાં કહીએ તો, મંત્રાલયે ૧૯૯૩-૯૪ થી ૨૦૦૪-૦૫ સુધીના આધાર સૂચકાંકોમાં ફેરફાર કર્યો હોવાથી કરાર હેઠળનું સૂત્ર લાગુ કરી શકાય તેમ નહોતું, એવું કહેવું યોગ્ય નથી. વધુમાં, લિંકિંગ પરિબળ લાગુ કરવા માટે, એક પક્ષ દ્વારા એકતરફી રીતે જારી કરાયેલ પરિપત્ર, બીજા પક્ષની સંમતિ વિના, કરારના બીજા પક્ષને કોઈ રીતે બંધનકારક બની શકતું નથી. હકીકતમાં, પરિપત્ર પોતે જ સ્પષ્ટપણે નક્કી કરે છે કે જ્યાં સુધી કોન્ટ્રાક્ટરો આ બાબતનું બાંહેધરીપત્ર/સોગંદનામું રજૂ ન કરે કે પરિપત્ર હેઠળનો કિંમત-સમાયોજન તેમને સ્વીકાર્ય છે, ત્યાં સુધી તે લાગુ પડી શકે નહીં. અમે જોઈ ચૂક્યા છીએ કે અપીલકર્તાએ આપું બાંહેધરીપત્ર માત્ર શરતી રીતે અને આ દલીલ પ્રત્યેના પોતાના હકો અકબંધ રાખીને આપ્યું હતું કે પરિપત્ર લાગુ પડતો નથી અને લાગુ પડી શકતો પણ નથી. પરિસ્થિતિ આવી હોય ત્યારે, સ્પષ્ટ છે કે બહુમતીના પંચનિર્ણયે ઉક્ત એકતરફી પરિપત્ર લાગુ કરીને અને કરાર હેઠળના કાર્યક્ષમ સૂત્રના સ્થાને કરારથી ભિન્ન બીજું સૂત્ર પ્રતિસ્થાપિત કરીને પક્ષકારો માટે નવો કરાર સર્જી દીધો છે. પરિસ્થિતિ આવી હોય ત્યારે, ન્યાયનો એક મૂળભૂત સિદ્ધાંત ભંગાયો છે, તે છે કે કરારમાં એકતરફી ઉમેરો અથવા ફેરફાર

કચારેય અનિરુદ્ધ પક્ષ પર લાદી શકાય નહીં, તેમજ કરારનો કોઈ પક્ષ બીજા પક્ષ સાથે જે સોદો કર્યો જ નથી તે નિભાવવાનો જવાબદાર પણ ઠરી શકતો નથી. નિઃસંદેહ, આપો વર્તનક્રમ આ દેશમાં અનુસરાતા ન્યાયના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોને વિરુદ્ધ હશે અને આ અદાલતના અંતઃકરણને આઘાત પહોંચાડે છે. જોકે, અમે પુનરાવર્તન કરીએ છીએ કે આ આધાર માત્ર અત્યંત અપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓમાં જ ઉપલબ્ધ છે, જેવી કે વર્તમાન કેસની હકીકતી પરિસ્થિતિ. કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં કોઈ અદાલત માત્ર એટલા આધાર પર મધ્યસ્થીય પંચનિર્ણયમાં દખલ કરી શકતી નથી કે અદાલતના મત મુજબ ન્યાય થયો નથી. તે વિવાદના ગુણદોષમાં પ્રવેશ કરવો બની રહેશે, જે, જેમ આપણે જોયું છે તેમ, આ ચુકાદામાં અગાઉ નોંધવામાં આવ્યું છે તે મુજબ, ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૪ની ભાવના વિરુદ્ધ છે।

૪૯. દિલ્લી વડી અદાલતના એકલ ન્યાયાધીશ તથા વિભાગીય ખંડપીઠના ચુકાદાઓ રદ કરવામાં આવે છે. પરિણામે, બહુમતીનો નિર્ણય પણ રદ કરવામાં આવે છે. ૧૯૯૬ના અધિનિયમની કલમ ૩૪ની યોજના અનુસાર, જે વિવાદો બહુમતીના નિર્ણય દ્વારા નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા, તેઓને નવી રીતે અન્ય એક લવાદી કાર્યવાહી માટે મોકલવા પડશે. તેનાથી નોંધપાત્ર વિલંબ થશે અને ૧૯૯૬ના અધિનિયમના એક મહત્વપૂર્ણ હેતુ, અર્થાત્ અધિનિયમ હેઠળની લવાદી પ્રક્રિયા દ્વારા વિવાદોનું ઝડપી નિવારણ, તેના વિરુદ્ધ થશે. તેથી, પક્ષકારો વચ્ચે પૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ

૧૪૨ હેઠળની અમારી સત્તાનો ઉપયોગ કરતાં, અને આ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે અલ્પમતીનો એવો નિર્ણય ઉપલબ્ધ છે, જેમાં પક્ષકારો વચ્ચેના કરારમાં દર્શાવેલ સૂત્રના આધારે અપીલકર્તાના દાવાને મંજૂરી આપવામાં આવી છે, અમે અલ્પમતીના નિર્ણયને યથાવત્ રાખીએ છીએ અને જાહેર કરીએ છીએ કે હવે પક્ષકારો વચ્ચે વ્યાજ સાથે આ જ નિર્ણયનો અમલ કરવામાં આવશે. અલ્પમતીનો નિર્ણય, અનુચ્છેદ ૧૧ અને ૧૨માં, નીચે મુજબ જણાવે છે:

“૧૧. તેથી હું દાવેદારનો દાવો સંપૂર્ણપણે મંજૂર કરું છું.

૧૨. ખર્ચ – પક્ષકારોને કોઈ રકમ મંજૂર કરવામાં આવતી નથી. દરેક પક્ષકાર પોતાનો ખર્ચ પોતે વહન કરશે.”

અપીલકર્તાએ વિદ્વાન મધ્યસ્થગણ સમક્ષ પોતાના દાવા-નિવેદનમાં જે રાહતો માંગી હતી તે જોતા, અપીલકર્તાને જે રકમ મંજૂર કરવામાં આવી છે તે કરારની ઉપકલમ ૭૦.૩ હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર ભાવ-સમાયોજન બાબતે રૂ. ૨,૦૧,૪૨,૮૨૭/- ની મૂળ રકમ છે, જે કરાર હેઠળ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦ થી મે ૨૦૧૪ દરમિયાન કરાયેલા કામ માટે છે, તેમજ ચુકવણીની નિયત તારીખથી લઈને એવોર્ડની તારીખ એટલે કે ૦૨.૦૫.૨૦૧૬ સુધી માસિક ચક્રવૃદ્ધિ સાથે ૧૦% ના દરે વ્યાજ, તથા ચુકવણીની તારીખ સુધી વાર્ષિક ૧૨% ના દરે ભવિષ્ય વ્યાજ (સરળ) પણ છે.

૫૦. ઉપરોક્ત શરતો મુજબ અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

The translation of this judgment has been provided by
M/s. Hyperlink E-solutions Pvt. Ltd.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.